DE REBUS GESTIS JOANNIS II. LUSITANORUM REGIS,

Optimi Principis nuncupati

AD

AUGUSTISSIMUM REGEM

PETRUM II.

AUCTORE

EMMANUELE TELLESIO SYLVIO,

MARCHIONE ALEGRETENSI,

Regi à Sanctioribus Consiliis, è Primariis Cubiculario, Triunviro fisci moderatore, &c.

ULYSSIPONE.

Excudebat MICHAEL MANESCAL,

Sancti Officii Typographus.

M. DC. LXXXIX.

Cum facultate Superiorum.

AUGUSTISSIMO PRINCIPI

PETRO II.

LUSITANORUM REGI

DOMINO SUO.

CUM *solenne Scriptoribus sit nulla scripta absque defensore edere: multis quidem nominibus, Rex Augustissime, Maiestatis tuæ opem huic libello implorare audeo. Quid enim lætiori vultu, quàm boni Principis memoriam optimus Princeps excipiet? Quis etiam libentiori animo familiaris opera, quàm ipse Dominus proteget? Quis denique potentiori manu præsidium implorantem, quàm potentissimus Rex tutabitur? His ergo, Domine, fretus, non temerè spero fore, ut clementia tua, quam indulgentissimam non expertus est nemo, hoc ignobile opus tuo præclarissimo nomine illustrari ne dedi-*

gnetur; & quidquid stylus in artem peccaverit, benigné condonet. Quæ si concedas, tam Augusto patrocinio munitus, nec à tam sublimi judicio damnatus, & temporum injuriam, & Criticorum severitatem minimê formidabo. Vale, Rex Augustissime, ut sub tuo æquissimo regimine res Lusitana indies prævaleat. Dabantur Ulyssipone pridie Kal. Mart. Anno Domini M.DC.LXXXVIII.

Marchio Alegretensis.

LECTORI.

POstquam in more positum est, ut scriptores benevolẽtiam lectorum conciliare conentur, hoc quasi candidatorium munus mihi non omittẽdum putavi: quippe qui libellum in lucem mittit, legentium clementiâ maximè indigẽtem, adrogantiæ meritò incusari poterat, si quæsitam vel à doctissimis indulgentiam, ipse quidem indoctus non accuratiùs quæreret. At sicut ingenuè fateor Opusculũ ineleganter cõpositum esse, ita non malè spero, ut qui Epitomẽ legerit, quidqui

in ea damnandum judicaver
facilè indulgeat; si tempus, q
scripta fuerit, consideret; nan

Ovid. Trist. l. 1. Eleg. 1.

Judicis officium est, ut res, ita tempora re
Quærere, quæsito tempore tutus ero.

Quando igitur lector invener
aliquid vel ab historiæ dignit
te alienum, vel ab antiquo la
nitatis candore dissonum; opo
tet sciat me non per otium, a
pacato animo, sed publicis n
gotiis, gravibusque curis distr
ctum, inconsultis etiam optim
scribendi exemplaribus, & La
tinæ linguæ auctoribus ope
lam confecisse; & idcircò, qu
vis opus justè damnaverit, au
ctori tamen libenter parcere
debet.

Vale.

EPISTOLA EXCELLENTISSIMI Domini Caroli Josephi de Ligne Principis S.R.J. Marchionis de Arronches ad Auctorem.

Excellentissime Domine.

QUOD Halicarnasseus rectè olim monuit, in conscribenda historia observandum in primis esse, nimirum ut narratio perpetuo veluti filo ducatur, & aptè colligetur, hoc non minori attentione, quàm animi voluptate, in Epitome tua accuratissimè observatum esse deprehendi: quod verò sapienter idem addit; primum historici Scriptoris officium à se existimari, ut priusquam animum ad scribendum adjiciat, materiam eligat pulchram jucundam nobilem, & eam, quæ legentium animos voluptate

De judicio Hist. Thucyd. cap. 10

ſimul perfundat, ſimul & optimi exemplis ad mores inſtruat, id à t[e] ſtudioſiſſimè præſtitum quis no[n] videt?

Elegiſti enim tibi deſcribenda, & feræ poſteritati conſignanda Joannis II. Sereniſſimi Luſitaniæ Regis atque optimi Principis geſta, quibus an jucũdius nobiliuſve, an æternâ hominum memoriâ dignius eligi argumentum poſſit haud ſcio. At parum enimvero fuiſſet tam nobilem materiam elegiſſe, niſi eam nobiliſſimâ formâ animaſſes; talis eſt vivida illa tua, ſemperque ſui ſimilis & æqualiter procedens Oratio, quæ uti nuſpiam immodicè extat, ita neque ullos patitur hiatus, & graviſſimis, ubi res exigit, ſententiis ornata, leniter profluit: quod ego quidem orationis genus, Luciano Duce, Hiſtoriæ accõmodatiſſimum ſemper exiſtimavi, præcipuè ſi, ut monet quem primo numeravi loco, nihil in ea ſquallidum, nihil inſulſum aut rude inveniatur, ſed

Lib. quomodo ſcribenda ſit Hiſtoria.

Poeticum

Poeticum quiddam *habeat*, ita tamen, ut neque Poetica omnino sit, & tamen paulò extra communem loquendi usum evagetur, si demum talis sit, qualis tua mihi visa est, & omnibus, ni fallor, prudentibus æstimatoribus videbitur. Quo quidem scribendi genere id certé feliciter es consecutus, ut nobis absolutissimam, & vivis maximé coloribus depictam imaginem præstantissimi Regis velut ob oculos positam exhiberes, in qua, velut in speculo, se ipse, si vivat, facilé agnoscere queat, neque se talem agnovisse Joannem pœniteat, fortè etiam aliquo ipsius imaginis tangeretur amore, facilè ad ipsius imaginis pictorem transituro. Etenim in illa se intuens, agnósceret generosos illos, quibus præditus fuit, spiritus, constantem illam & imperterritam rebus in arduis mentem, sagacem in explorandis hostium consiliis, solertem in reserandis aureâ clave abditis Regum arcanis, quæ

in arte regnandi non infima Principis virtus jure merito existimatur. In illa se agnoscere in tractandis negotiis prudentem, in coercenda Optimatum impotentia fortem, in opprimendis conjuratorum vigilem, in extinguendis seditionum scintillis providum, in acie strenuum non minus militem, quàm cautum Imperatorem, in ea denique contemplaretur severitatem temperatam clemētiâ, regiam sine prodigalitate munificentiam, atque ad vivum expressas eas omnes animi corporisque dotes, quibus jure merito optimi Principis nomen est consecutus: ego verò id certé profiteor consecutum esse me, ut intelligam (quamvis non incuriosus omnino sparsa in variis Scriptoribus Joannis gesta legerim) nunc tandem primùm cognovisse me, qualis quantusque Rex fuerit Joannes, nimirum absolutissima Regnantium norma, ac talis qui non alio, quàm tuo calamo, digné nobis poterat repræsētari. Ut proinde dubitare

bitare meritò possim, cui potiùs gratuler, an tantum Heroem tam illustri Scriptori, an tanto Heroi tam illustrem Scriptorem obtigisse, utrique profectò ex æquo mihi gratulari licitum hìc esse existimo, quando brevis illa tua, sed elegantissima Epitome ad gloriam Joannis ubique Gentium propagandam nihilominus valitura est, quàm valitura sint præclarissima ejus gesta à te descripta, ad splendorem nominis tui, dignitatemque tuam illustrandam: neque ob hoc verear; si vivat Joannes, temeritatis, aut imprudentiæ argui, ab eo scilicet, qui adeò literarum Literatorumque amans fuit, describendis Lusitanorum gestis Politianos sibi ex Italia crederet accersendos: certè si quid Joanni, hoc unum ad magnitudinem hactenus defuerat, ut parem tibi Scriptorem nancisceretur; neque enim si te nosset, foris Politianum accersisset, qui in sua Lusitania Politianum in te, politissimum inquam Scriptorem

 inve-

invenisset: quare si aliquo apud te loco erit meum de tua Epitome judicium, illam, nihil veritus invidã Criticorum censuram, luce publicâ donabis magno futuram Serenissimi Regis atque optimi Principis, totiusque rei Lusitanæ, ac tui ipsius ornamento, communique omnium emolumento. Ita censebam

Carolus Josephus de Ligne Princeps S.R.J. Marchio de Arronches.

Datum quinto decimo Kalendas Novembris.

EPISTOLA EXCELLENTISSIMI Domini Ferdinandi Menesii Comitis Ericeriensis, Regi à Consiliis Status ad Auctorem.

Excellentissimo Domino Emmánueli Tellio Sylva Marchioni Alegreti.

Ferdinandus Menesius Comes Ericeriẽsis.

S. D.

COmpotem me fecisti maximi voti, Marchio præclarissime, quia suavissimæ Epistolæ insuper addidisti librum de rebus à Joanne *II.* gestis à te Latiné, & eleganter scriptum. Rogas, imò jubes imperata libenter facturo, ut quid sentiam de opere tuo pulcherrimo, fide publicâ adnotarem, & quæ emendanda, aut addenda proponerem: quippe ille es, cui vera tantummodo placent, & ego tuum sequutus exemplum dicere assuevi. Hercule insidia-

ri videtur amico, qui clandestinis existimationibus ea laudat, quæ in lucem edita veretur nę ab aliis arguātur, præsertim à Criticis, qui nec illis parcunt, quos ut historiæ principes veneramur. Multa me utique poterant ab hoc mihi à te munere imposito dehortari: primum, ne contingeret laudes operis eximii, & tuas culpâ deterere ingenii; deinde quia te præceptorem veneror, & nō decet discipulum erudientem erudire. Sed cùm ea sit obedientiæ ratio, ut non aliter constet, quàm parendo; quid sentiam libenter expedio, indutus Censorium superciliū. Historiam utiliorem esse ingenii fœtum simul difficilem, & periculis obnoxiam, ipsi, qui in ea adepti sunt famam, assiduè testantur. Aliorum exemplo admonentur in ea principes, & optimi cujusque famâ excitantur ad gloriam, impiorum verò exitu, & infamiâ deterrentur: difficilem tamen, quia nonnullis nimia libertatis dulcedo exitio fuit: aliis

ii adulatio,

adulatio, & assentandi libido contemptum,& infamiam peperêre;unde pauci, quos Æquus amavit in hoc scribendi genere ad fastigium pervenêre. Ideo historiæ principes tunc, cùm vigebat maximè Eloquẽtia in Latio nati, & ab ipsis cunabulis suamet linguâ simul, & Græcâ omnibus Eloquentiæ legibus exerciti, ita *verebantur scribere*, *ut nullo modo in lucem ederent*, *nisi eam prius cum amicis conferrent*, *& ab eruditissimis probaretur.* Hoc satis constat ex Secundi ad Tacitum epistola, qua librum suum emendatum remittit, rogans, ut vicem redderet in eo, quem eâdem lege crediderat. Taciti tui, quẽ á Latio in Lusitaniã reduxisti, exemplum sequeris, sed non Plinium invenisti, qui te, nisi temerarius sit, audeat reprehendere, quamvis ipse, uti scis, historiam scribo de Bello Lusitanico, longo, sed tibi proximus intervallo, ut comparatione tuæ, gloriâ maximè augeatur. Historiam tuam non legendam

folùm, ſed lectitandam ſuſcepi, ita ut ne apicem quidem ſine meditatione tranſirem. Ideo viſa eſt mihi omnibus numeris abſoluta. Si, ut ait Plinius ſuadenti, ut eam ſcriberet, vereri ne omnibus intentus alterum cum altero ſtylum confunderet, quia in hiſtoria alius ſonus, alia verba, alia conſtructio; hæc quippe narrat, illa extollit, nec ullam nobis ad exemplum reliquit, ſed te unum inveni, qui hoc ſcribendi genere Plinium ſuperares, & legibus ab eo, aliiſque latis ſubjaceres. In narratione candorem ſimul, & eloquentiam cum hiſtoriæ dignitate conjungis, minima quædam è medio petita contemnis, ad digniora totus incumbis, Taciti exemplo aſſerentis é dignitate Populi Romani repertum fuiſſe res illuſtres annalibus mandare, eam tamen judiciis, & ſententiis ornas, ut pelliceat legentium animos, & ceu purpura aureis floribus diſtincta augeat ſplendorem. Verba non Latina dumtaxat, ſed ab Auctoribus de-

prompta

prompta illius sæculi, quo vigebat maximè Eloquentia, imò dixerim ab ore Musarum mutuata, ambrosiâ plena, nectare delibuta, tanquam Apollinis cupedias exhaurires. Ubi res postulat, oratio quasi è carcere narrationis soluta sese diffūdit uberiùs, & Eloquentiam á claris Oratoribus mutuatur, & cùm alter ab *altero distinguatur* stylus, tu diversa inter se perinde conjungis, ac non possis confundere, & ibi facere, quod hîc debes; & ipse Plinius verebatur. Etenim historia tua bonarum artium compendium est. Cùm tam arduum sit scribendi historiam munus, tuæ accedit gloriæ, quòd in nobilissima domo natus, qui in pueritia studia neglexeras, & pro patria tuenda arma non semel indueras, sponsus, & liberis auctus eo animi ardore, & ingenii acumine incubuisti in literarum studium (judiciũ enim ætatem præverterat) ut é limine transires ad limitem, & in tyronicio veteranos superares. Non satis

 visum

visum tibi Græcas, Latinas, vulgaresque evolvere historias, scitu digniora seponere, & memoriâ firmiter retinere: scribere eleganter epistolas, & epigrammata, sed maximis negotiis implicitus instituisti tradere posteris Latinã historiam, quam nemo Lusitanus est ausus, præter Osorium, tanquam hoc scribendi genus peregrinari á Lusitania nostra, ab aliis nationibus crederetur. Scribis de antiquo, & optimo Principe tibi nec beneficio cognito, nec injuriâ, quem adhuc Perfecti nomine fama celebrat; quæ vera est laus, nã adulatio, quæ regnantes sequitur, simul cum eis conditur in sepulchro. Eadem tradis, quæ de Joanne veteres scriptores transmisêre ad posteros, quorum veritas magis, quàm eloquentia laudatur. Sed addidisti materiæ formam pulchram quidem, & elegantem, ut pretiosior remaneret. Illis minimè assentiris, quibus, ut Laconicis, brevitas placet, & tanquá oracula fiunt obscuri, res attingunt

magis,

magis, quàm memorant, ut legentibus necesse sit, ad interpretes provocare, quos similes esse, ait Mascardus, anhelitu laborantibus, qui interclusum morbo spiritum crebris quasi singultibus conantur reficere. Nec eos sequeris, qui nimiùm fluere orationem contendunt, & tanquam non intelligantur aliis post alias congestis rationibus inutili cunctatione tempus legentibus consumunt. Tu verò medium eligis, quia ingenii opera, ea maximè ad publicam utilitatem composita non magnitudine, aut pondere, ut pretiosiores margaritæ, parvo in corpore à sapientibus maximi æstimantur; & ita veterum exempla imitari proponis, ut antecellere videaris. Quibus causis adducor, ut librum tuum dignissimũ censeam qui fruatur publicâ luce, ut habeant principes veram illius imaginem, quam proponis, non fictam, & adumbratam, quam in Cyro creditur Xenophontem finxisse, aliosque qui famâ neglectâ, & ambitio-

nis mancipia Dominantibus blandiuntur; tanquam hoc opere dumtaxat pretium sit; cùm id primum scribentis sit munus, ut Tullius docet, ne quid falsi dicere audeat, ne quid veri non audeat. Superadderem quam adeptus es gloriam ad maxima Reipublicæ munia, citò evectus, nisi me moderatio tua cohiberet; nonnulla tamen prælibabo, quæ ad rem faciunt: quibus negotiis, & dignitatibus implicitus opus hoc tuum produxisti ad finem, cujus me ab ipsis initiis participem feceras. Juvenili ætate ab optimo Principe in interiora domûs, & privata consilia accitus, tunc, cùm undique pericula imminebant, omnia judicio, & prudentiâ suâ, tuo, paucorumque qui sequebantur consilio feliciter superavit. Jussus ab eo regere Justitiæ tribunal, eam temporum injuriâ laborantem, ad pristinam reverentiam, & venerationem revocasti. Inde Fisco præpositus, eadẽ dedisti judicii tui documenta. Postremò ad supremum

premum statûs (uti vocant) consilium evectus, ita te gessisti, ut seniores tuam sæpè sententiam, tanquam prudentiorē sequerentur. Quid plura? In Germanica legatione, quam de te omnes opinionem mente conceperant, re superasti, & ideo pro meritis, Principis beneficio, à Comitis titulo ad Marchionis ascendisti. Tu verò tot intentus negotiis per *intervalla*, horasque brevissimæ quieti concessas, scribebas librum, ut ære perennius monumentum posteris relinqueres, nomenque tuum æternitati consecrares, & fumosas Maiorum imagines virtutum lumine redderes clariores. At ne videar amori, studioque erga te meo nimium indulgere, coerceo calamum, sperans fore ut Numen supremum te, tuosque simul diutissimè servet incolumes, quos genuisti tam similes tibi, ut nec posses eligere meliores, ut etiam hoc exemplo alii Nobiles commoti ad studia eximia cujusque artis,

tis, & virtutis ardentiùs excitentur, existimantes alienum esse quod ab aliis accepêre, ut qui militiæ adepti sunt Martis lauream, domi etiam Apollinis hederâ coronentur. Aveto.

EJUS-

EJUSDEM IN LAUDEM operis Excellentissimi Domini Emmanuelis Tellii Sylvæ, Marchionis Alegreti, &c.

Comitis Ferdinandi Menesii.

EPIGRAMMA.

Quod dederat nomen Joanni fama vigenti,
Restituit memorans Emmanuelis opus.
Magna sepulchra jacent, pereunt miracula, Regis
Permanet ingenio gloria parta tuo.
Rex dum tela gerit, tellus trepidavit Ibera,
Dum calami telum Tellius, ipsa tremit.
Sylva fuit Princeps virtutum semine florens;
Sylva dedit fructus, clarus uterque manet.

††††   EPIS-

Cui pulcrum in primis visum non pati occidere, quibus æternitas debeatur, alienamque famam cum sua extendere.

Lib. 5. ep. 8.

Accedit quoque, & gentis gloriam cum tanto Principe circumferri, & posteris exempla, quo virtutis via grassentur.

Cùm hic sit præcipuus historiæ finis; quidquid contra Dionysius Halicarnassensis, & Lucianus velint, quorum alter in sola utilitate legentis, alter in voluptate finem posuere. Certè rebus magis historia, quàm verbis docet, ideoque melior pars, & Philosophiæ metropolis, ut eam appellat Diodorus Siculus. Hac ratione usitatum hoc docendi genus magnis utriusque eloquentiæ Græcis, Latinisque viris, ad nostra usque tempora servatum, & quodammodo sacitum est, Teste Tacito, quem more in Græcia multò ante Cicero in suo Oratore ab antiquissimis illis Pherecyde, Helanico, & Acusila usurpatum jam scripsit, qui sine ullis, cus

Luci. in tr. de hist. Dionys. in ep ad Pompey.

Lib. 11.

In Agricola lib, 2.

ibi

dire sustines. Cùm hæc sit potissima laus tua, quò 1 cupias reprehendi. Quasi te tantum ab illis verè laudari agnoscas; igitur eo jure, quod in te, ab inferiore omnibus rebus judice, vel æstimatore voluisti, & quæ sentiam, & quæ velis, laudabili utriusque libertate, ac patientiâ pronuntiabo.

Et primùm id patere, quod sæpe numero admonui, ut nunc quoque objurgem. Patientiam scilicet, an duritiem dicam? Qui publicum tali opere tandiu fraudare tulisti. Tantùm abest ut considerem, (quod cõsulis,) an editione dignum judicem. Non est equidem modestum, sed invidum prope silentium; quo subtrahitur famæ, quidquid compendio aliorum deperit. Ne invideas tibi ipsi gloriam, neu cæteris voluptatem, *doctrinam*que. Et quod haud minus religiosum optimo Regi vitam, dignam æquè, ac debitam. Censuit jam olim id toties à me advocatus, & quem tu plurimi facis Plinius.

Cui pulcrum in primis visum non pati occidere, quibus æternitas debeatur, alienamque famam cum sua extendere.

Lib. 5. ep. 8.

Accedit quoque, & gentis gloriam cum tanto Principe circumferri, & posteris exempla, quo virtutis via grassentur.

Cùm hic sit præcipuus historiæ finis; quidquid contra Dionysius Halicarnassensis, & Lucianus velint, quorum alter in sola utilitate legentis, alter in voluptate finem posuere. Certè rebus magis historia, quàm verbis docet, ideoque melior pars, & Philosophiæ metropolis, ut eam appellat Diodorus Siculus. Hac ratione usitatum hoc docendi genus magnis utriusque eloquentiæ Græcis, Latinisque viris, ad nostra usque tempora servatum, & quodammodo facitum est, Teste Tacito, quem moré in Græcia multò ante Cicero in suo Oratore ab antiquissimis illis Pherecyde, Helanico, & Acusila usurpatum jam scripsit, qui sine ullis, cut

Luci. in tr. de hist. Dionys. in ep ad Pompey.

Lib. 11.

In Agricola lib. 2.

ibi

ibi dixit) ornamentis; monimenta ſolùm temporum, hominū, Locorū, geſtarumque rerum reliquerunt: priusquam Herodotus Thucydides, *Philiſtus*, Theopompus, Ephorus Xenophon, Calliſthenes, Timæus, & alii clari ſcriptores ad ſummam gloriam illud eloquentiæ genus evexerunt.

Verùm quoniam de iis nunc ſermo, haud reticendū quam deceptus in eo Magnus orator fuerit, hujus doctrinæ antiſtites Græcos fuiſſe exiſtimans. Seu vanitas gentis imposuit, & hominum, qui omnem doctrinarū gloriam apud ſe natum jactavere. Seu verioris hiſtoriæ ignoratione adductus fuit. Antiquiores quippe multo Moyſes, vel etiam Enoch hiſtoriam conſcripſere. Hæc pluribus perſequi hujus loci non eſt, ſatis erit, quòd

2. *de Orator*,

Mortalia facta peribunt,

Ut canit Horatius, niſi virtutes, Regumque, Ducumque, & triſtia bella literis mandentur.

Ego in historia mea, quam (ut auctor, quisquis ille fuit, dialogi de oratoribus, aiebat) disposui jam, & intra me ipse formavi; desidiam, an adrogātiam nostrorum questus sum: qui tot suorum res gestas, tot clara monimenta, delitescere semiputribus rudis, ac simplicis linguæ, quasi ruderibus, passi, nec curantes celebrare domestica facta effecere, ut exteri Romanam nobis, vel facundiā, vel virtutē putent defuisse. Sed quis tantū audebit ex dignitate, atque oñi laude, nisi qui didicit, ut more Horatii loquar, patriæ quid debeat? Quibus tu, uti decebat, permotus, jam optimè de patria meritus, obsequiis quanquam Principis, ac Civiū districtus, & planè occupatissimus, non recusasti dignam te subire historiam, & quam, utpote perfecti Principis, attrectare, non nisi perfectus scriptor auderet.

Horat. in Arte.

Ibidem.

Meritò tantùm gravissimis olim viris, apud Ægyptios sacerdotibus, Romæ Pontificibus demandatum

est,

est, res gestas scribere. Et inter Græcos idem Cicero affirmat, summi id munus hominis fuisse. Sed quid mirum, cùm id prope divinum putandum sit? Unde Jovem, quem primũ Deorum, eundem, & primum historiæ auctorem antiqui credidere, quã ejus templo repertam Evemerus publicavit, si verum Lactantius scribit, Enniusque postea interpretatus est. Quis non agnoscit quæ magnum Virum formare assuevere inte cũcta adesse, atque abundare. Absit verò, auribusque tuis ambitio. Ut videatur, ad te Apollinarem rescripsisse, non Leoni, ut ad historiam scribendam accingeteris, quem legationum varietates, (illius utar verbis) facta Ducum, pacta regnantium, tota denique rerum publicarum secreta didicisse constat. Quid anteactam vitam, quid tot bello, paceque, domi, forisve, res claras à te gestas cõmemorem? Sufficiat, cùm Tullio, te perbeatum dicere, cùm maxima, vel scribis, vel facis, & in eorum numero

Ubi supra.

De fals. relig. lib. 1. c. 11.

mero

2. De Orat. Cicero, deinde ut planè ac dilucidè, tum ut ornatè, post ad rerum digni-
Plin. lib. 1. ep. 16. tatem aptè, & quasi decorè! Tot adsunt aptæ, crebræque sententiæ, gravis, & decora constructio, sonantia verba, & antiqua, prætereà excellis, vel brevitate, vel luce, vel suavitate, vel splẽdore, etiam sublimitate narrandi, (ut laude maximi hominis utar) ut de te quod Cicero de Thu-
De Orat. 2. cydide, quem æmularis, dici possit, verborum prope numerum, sententiarum numero consecutum; dubiũque legentibus esse utrùm res oratione, an verba sententiis illustrentur.

Lib. 15. hist. excerpt de orat. ibid. Quæ veritas! & ea quidẽ in historia quasi oculus, atque animus est, & qua sine examine, ac cæcum illud corpus manet; ita voluisse & Polybium historiæ magistrum, & ipsum Ciceronem videtur. Facilè ea in toto opere elucet. Etiamsi non digni-
Ubi supra. tas tua id affirmaret, per quam præstanti positus in culmine, ut Apollinaris ait, non necesse habes, vel sup-

primere

primere verum, vel concinnare mendacium. Si non vita defuncti Principis narraretur, adversùs quem & iræ & studii caussas procul habes. Quia veterum auctorum fidem sequeris, à quibus Joannis res, neque florente illo ob metum falsæ, neque postquā occidit, recentibus odiis compositæ sunt; nulli non de veritate rerum constabit. *Et prudenter* dedisti operam à præceptis Ciceronis nusquā recedens, ne qua suspicio gratiæ sit in scribendo, ne qua simultatis. In sūma, *Innocentem* adeò veritatis sacerdotem agis, ut haud pronas aliorum aures, iis quæ reprehensionem videntur mereri, cum periculo præpares, utpote qui probè noris quód malignitati falsa species libertatis inest. Quæ veró cū laude gesta, simplici fide tradis, à Plinio edoctus, quód honestis factis veritas sufficit.

In Orat. 2.

Tacit. in hist. 1.

Lib. 7. ep. ult

Ordinem verò rerum, temporum ve, quis in hac historia non agnoscit? quem Cicero necessariū prorsus in eloquentia putavit, & post eū

2. De Orat.

††††† ij Quin-

Quintilianus scripsit nihil referre; quàmlibet abundans rerum copiâ cumulum tantùm habeat atque cõgestum, nisi illas easdem dispositio in ordinem digestas atque inter se commissas devinxerit. Nam ea invenire, & quasi coacervare, auctore Plinio, etiam ineruditi, & plané Barbari solent. Postremó quo judicio, qua gravitate, vel laude, vel odio, digna in medio, & in illustri ponis, legentesque doces, ut velut auctoritate tua, impellas, deterreas ve! Qua diligentià ex præcepto Ciceronis *in tradendis rebus* Consilia primũ, deinde acta, postea eventus exponis! Præcepit enim ille debere, & de cõsiliis significari quid scriptor probet, & in rebus gestis declarari non solùm quid actum, aut dictum sit; sed etiam quomodo, & cúm evẽtus dicatur, ut causæ explicentur omnes, vel casûs, vel sapientiæ, vel temeritatis, ut quemadmodum magister Civilis prudẽtiæ docet, non modó casus, evẽtusque rerũ, qui plerũque

Instit. 7.

Lib. ep.

De Orat. 2.

Tacit. 1. hist. in pr.

que fortuiti sunt, sed ratio etiã, causæque noscantur. Igitur quidquid intervers æ utilitatis publicæ te reum facere, nisi edere festines, possit, cumulaté quivis inveniet.

Sed quid ego laudandis iis audaciam magis, quàm officium nunc affero? Cùm Cicero dixerit, debere quenquam, cùm eloquentiam vult laudare, *ipsam illam* adhibere, quam *laudat*. *Ut enim* (ait Plinius,) de pictore, scalptore, fictore, nisi artifex judicare, ita nisi sapiens, non potest perspicere sapientem. Hæc me deterrere, ut meam proferrem sententiam, potuere. Prævaluit tamen ea ipsa, quà una te perpellere speravi; patriæ, posteritatis, literarum utilitas; & ut hanc quoque conjungam, quò splendidis natalibus juvenes exemplo tuo provoces, ac præeas, ad talia æmulanda effingendaque, *& ut in* Plinio, à quo incepi, desinam, ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulcrum, nisi imagines habeant. Vale perbenè, diùque, ut

In Orat. 21

Lib. 5. *ep.* 18

artes

artes bonæ valeſçant, è Muſèo noſtro, Ulyſſipone, poſtridiè Idus Februarii anno à Chriſto nato, milleſimo ſexcenteſimo, ſupra octogeſimum nonum.

Tibi addictiſſimus omnibus nominibus

Ludovicus do Couto Felix.

D.

D. BENEDICTI DA FONſeca inter Decẽ viros, qui in Suprema Curia Ulyſſiponẽſi jus dicunt, eximii Senatoris.

ELOGIUM.

Perdocti, ac perfecti libri
Vitam, & actiones
Permagni, ac perfecti Principis
Joannis Secundi,
Exponentis,

Ab Excellentiſſimo Domino Emmanuele Telles da Sylva, &c.

Elucubrati,
Prævia commendatio.

Eligere qui ſapis, ut legas,
Hunc librum elige, ut ſapias;
Hiſtoriæ leges
Non modò ſervatas, ſed latas, dices,
Linguam Latinam
Auguſti temporibus reſtitutam audies:

Summa

artes bonæ valeſcant, è Muſêo noſtro, Ulyſſipone, poſtridiè Idus Februarii anno à Chriſto nato, milleſimo ſexcenteſimo, ſupra octogeſimum nonum.

Tibi addictiſſimus omnibus nominibus

Ludovicus do Couto Felix.

D.

D. BENEDICTI DA FONſeca inter Decẽ viros, qui in Suprema Curia Ulyſſiponẽſi jus dicunt, eximii Senatoris.

ELOGIUM.

Perdocti, ac perfecti libri
Vitam, & actiones
Permagni, ac perfecti Principis
Joannis Secundi,
Exponentis,

Ab Excellentiſſimo Domino Emmanuele Telles da Sylva, &c.

Elucubrati,
Prævia commendatio.

Eligere qui ſapis, ut legas,
Hunc librum elige, ut ſapias;
Hiſtoriæ leges
Non modò ſervatas, ſed latas, dices,
Linguam Latinam
Auguſti temporibus reſtitutam audies:

Summa

Summâ utranque ratione :
In Principis perfecti vita
Leges servantur benè, bonæ feruntur;
Id illi symbolum,
Pro Lege.
Augusti fœlicitas recordatur,
Regnum auxit, auctum rexit,
Bello firmavit, ac pace,
Id etiam ad symbolum,
Pro Grege :
Plures meritus Scriptores,
Nunc optimum assequutus ;
Olim,
Plures unius Principis Scriptores,
Hodie,
Plurium Scriptorum unus Princeps.
Posthac
Nemo talem provinciam capiet :
A nullo alio pingitur Alexander,
Post Apellem.
Hæsitabis,
Quis amplius,
De Scriptore Princeps,
An Scriptor de Principe benemeritus ?
Ille
Barbaros gladio vicit, dum vixit,

Hic

Hic

Barbariem proscripsit, dum scripsit;

Famam à Principe comparatam

Vocaliorem fecit,

Volanti

Pennas addidit,

Raucenti

Vocem restituit.

Pulcherrimas Principis virtutes,

Ut gemmas,

Purissimo historiæ auro inclusit

Ut annulo.

Materia sanè elegans!

Dices né,

Materiam superabat opus?

Ni dixeris, Principem,

Si affirmaveris,

Scriptorem commendabis;

Inter utrunque nil interest:

Promiscua est Principis, & Auctoris

Commendatio.

Sed, ut quid cunctaris?

Perge, progredere,

Auctoris elogium liber adest;

Legas, non tantùm, ut diligas,

Sed & ames

††††††　　*In*

In Auctore opus, in opere Auctorem
Legas, non solùm, ut Auctori,
Sed & sapientiæ gratuleris:
Quæ usque adhuc exulabat in dolio cum Diogene,
Nunc exultat in solio cum Auctore,
Comitem, ac Marchionem comitatur,
Maioribus, ut & moribus clarum,
Lysii Jovis
Per Germaniam Mercurium singularem,
Qui,
Spretis Pavonum alis,
Aquilone velocior,
Alatus Aquilarum pennis,
Non Saturniam,
Junonem ad Lusitaniam conduxit
Neoburgicam Palatinam Austriacam.
Nil Regni rationibus potuit magis
Conducere.
Eximium sortita Virum,
Quid amplius exoptas, nobilitata sapientia?
Illo fruere, ac diu vive.
Eximium nactus Scriptorem,
Quid amplius exoptas, diserte lector?
Scribat ipse, tu lectita.

FER,

FERDINANDUS TELLESIUS
Silvius Comes Villarmaiorius

EMMANUELI TELLESIO
Silvio Marchioni Alegretensi

Parenti suo maximè colendo, & carissimo

S. P. D.

QUàm optimè secutus sis, Carissime Pater, documentum Marci Catonis, qui scriptum reliquit non minùs otii, quàm negotii reddendam nobis esse rationem, dicat hæc, quàm de rebus gestis Joannis Lusitanorum Regis scribis Historia, quâ otii tui rationem posteris, atque æternitati cumulatissimè reddere constituisti. Ego verò non tam Catonis, quàm tuo commotus exemplo, meum quoque esse existimavi, non otii solùm mei, sed negotii etiam, officiique rationem reddere. Qua propter cùm nullũ mihi magis ante oculos obversetur negotium, nulloque modo officii mei memorem me esse apertiùs demonstrare possim, quàm si nullum pietatis signum relinquam, quin

vel omnino impleam, vel saltem implere satagam: putavi me operæ pretium facturum, si, quando omnes uno ore librum hunc tuum politissimum meritis laudibus in cælum extollunt, judicii, vel potiùs admirationis meæ testimonium paulò uberiùs exponerem, publicaremque. Neque me deterret susceptæ rei magnitudo; quæ quidem tanta est, ut unusquisque singulari ingenio præditus jure ac meritò reformidare possit. Notum est enim res arduas, ac per difficiles non solùm assequi, sed etiam persequi gloriosum esse.

Atque ipse satis scio quanquam magni fœcundique ingenii vires in te laudando profunderem universas, ne minimam quidem partem tuarum laudum assecuturum; cùm tamen ingenii viriumque mearum probè sim conscius, non id mihi assumam, ut quidquid eleganter graviter, copiosè acutèque dictum à te est in hoc præclarissimo opere perscribam, sed tantùm conabor demonstrare me literarum, & bonarum artiū, quibus ab ineunte ætate imbuendum me curasti, non adeò rudem esse, ut non videam quantum gloriæ tribui debeat iis, qui historiam

riam cum laude scripsere, & quantò plus tibi debeatur, qui non solùm historiam omnibus numeris absolutissimam scripseris, sed sine otio, sine secessu, negotiorum, curarũque procellâ oppressus occupatissimus homo scripseris. Et quanquam nec doctrina, nec eruditio mea ejusmodi sint, ut id facere eleganter, aut cum laude possim: non tamen temeritatis, aut arrogantiæ loco ponendum *hunc conatum meum* putavi; imò potiùs mihi persuasi pietatis nomine aut laudandum esse, aut certè excusandum.

Exultat animus, atque ipse calamus sua *sponte* gestit tibi gratias agere totius *ætatis* nostræ, & patriæ nomine, utpote quæ studiorum tuorum beneficio jam, cum ante actis seculis, atque omni vetustate contendere non reformidat. Nam viros illos literarum miracula, quos prisca non semel vidit ætas, nobisque fastosa Græcia, Romaque objectant armorum, literarumque studiis præclaros, jam Lusitania nostra (te uno,) longè latèque vincit, & cumulatissimè antecellit; atque ab utraque illa Græcorum, Romanorumque gente bellicam literariãque laudem arripit, sibique meritò arrogat.

Nam cujus gentis militarem gloriam cũ nostrorum hominum virtute comparabimus? Qui detrectato olim Populi Romani Imperio, victis pulsisque Maurorum, Arabumque gentibus, quæ veluti quadam alluvione totam Hispaniam submerserant, gestis cum finitimis populis bellis, multis denique domi, forisque per virtutem factis nihil bellicæ laudis reliquum fecisse videbantur, nisi quòd ultra progressi, quàm humana virtus, aut mens capiebat, ignotas ad id tempus terras, ignotiora maria per summam animi contentionem, summaque pericula pertinaci studio quæsivere; & proculcato Oceano proscisisque Lusitanis classibus, rudibus intactisque priùs tumentis pelagi fluctibus ipsius naturæ reluctantis veluti repagula confregisse dicendi sumus. Quin etiam aditis gentibus per tot secula dilitescentibus, & quasi à reliqua natura intervulsis, & post patefactum Orbem, sibique redditum longè latèque propagato imperio unà cum religione, Africâ, Asiâ, & Americâ detectis, ac mox subactis, fusis validissimis exercitibus, dejectis classibus, captis oppidis, devictis Regibus potentissimis

ſmis, impoſitiſque præſidiis, & legibus fe-
ris nationibus, incultis barbaris, & ferino
prope ritu agitantibus; & quod noſtra ætas
vidit, aſſertâ tot victoriis libertate contra
potentiſſimi hoſtis finitimique conatus,
quid tandem reliquum erat ad ſummá glo-
riam, quám te habere, qui hæc omnia factis
augeres, & æternitati ſcriptis commendares
tuis? Nam poſtquam militiæ ſtrenuam ope-
ram navaveris, tribunus militum ordines
ductans in propulſandis hoſtibus, profligã-
dis exercitibus, ſolvendis obſidionibus, li-
bertatiſque, & patriæ inimicis opprimen-
dis; domi verò rempublicam bene geſſeris,
magiſtratibus, ac legationibus prudenter
feliciterque obitis, quid reliquum gloriæ
tuæ feceras, quàm hoc unum, quod tam be-
ne facis, quaſi hanc unam Spartam tibi co-
lendam ornandamque ſuſceperis, hiſtoriã
dico iſtam tuam politiſſimam, qua flagran-
tiſſimum tuum in patriam ſtudium fecit, ut
quoniam jam de ipſa agendo plus bene me-
reri non poteras, ſcribendo etiam mereres,
ne quid fortè temporis ſubſecivi etiam tuis
in patriam beneficiis vacaret. Neque tamen
his tuis lucubrationibus id ſolùm conſecu-

tus

tus es, ut de patria , & ætate nostra bene meritus sis, sed omnem posteritatem, omnes gentes, quæcunque per Orbem , Romanæ linguæ maiestatem agnoscunt , ingenti beneficio obligasti. Nam quid utilius , quid pulcrius , quid gloriosius esse potest, quàm historiæ scribendæ operam suam, atque studium collocare ? Etenim si ad utilitatem vitæ omnia consilia, factaque nostra referenda sunt, quid esse poterit utilius, quàm eam tractare artem , quâ illustria conficiuntur monumenta plena exemplorum, quæ nos ad virtutem amplectendam , bonos mores excolendos, literas amandas, ac denique ad bene beatèque vivendum, efficacissimè hortantur ? Ibi tanquam in speculo intueri poteris quid imitari, quid fugere debeas in administranda republica; quo pacto domi, militiæque imperandum civibus ; exercitus quomodo ducendus, quæ leges ferendæ, & tandem quid in omnibus rebus factu optimum sit , ita ut præterita tenendo, futura prospicias. Jam quid magis necessarium, aut fructuosum humano generi , quàm egregia clarorum virorum facta , quæ vix hominis ætatem duratura erant, literarum beneficio

f.5

æterna

æterna facere, eorumque virtutem, atque illuſtria facinora oblivione, atque ſilẽtio ſeneſcentia, & poene inter mortua, in lucem, & quaſi vitam revocare. Equidem quoties in mentem venit veteris Romanorum conſuetudinis, qui ſolebant honoratiſſimâ coronâ eos donare, qui civem in bello ſervaſſent, non poſſum ſatis mirari eorum merita, laudemque, qui eis ipſis, qui civicas meruere, vitam ſervant, non illam quidem fluxã, & brevis ævi, variantiſque fortunæ caſibus obnoxiam, ſed immortalem illuſtrem atque extra omnem ſortis aleam poſitam. Enimvero non facilé dijudicaverim de quibus meliùs mereantur rerum ſcriptores; de iis quorum res geſtas ſcriptis mandant, an de illis quibus legendas tradunt; nam illis vitam eam donant, quam ut aſſequerentur, hujus mortalis vitæ uſuram ſæpiſſime mortis periculis objectarunt, tandemque amiſerunt; his verò certiſſimam viam oſtendunt, quâ immortalem illam gloriam aſſequi poſſint, & ad ipſius amorem animos ſtimulis accendunt.

Quintum Maximum, ac Publium Scipionem fertur ſolitos dicere quoties maio-

††††††† rum

rum imagines intuerentur, vehementissimè sibi animum ad virtutem accendi, flagrareque cupiditate eorum famam, & gloriam adæquandi. Cùm autem ad virtutis studiū incutiendum tantum valeant mutæ imagines, & statuæ, quæ vix quædam lineamenta corporis, vultûsque speciem referunt; quātam vim putamus habere historiam, quæ non corpus, aut vultum exprimit, sed animum ipsum illustrium virorum, atque horū rectè, & egregiè facta immortali vita donata universæ posteritati legenda exhibet, & imitanda. Vetus populi Romani institutum fuit memoriam civium, qui bene de republica meruerant, rebusque gestis egregiam famam paraverant, statuis conservare, easque non ex fragili, aliqua vilique materia fabricare, sed ut diuturniores forent, ex marmore, æreque, atque id per eximios statuariæ artifices, ut materia ipsas à temporis injuria vindicaret, operis excellentia servandi curam conciliaret. Quid tamen his statuis factum putamus? In cineres, & rudera abierunt, & populus ille statuarum, ut loquitur Plinius, unà cum ipsis, quorū speciem, ac memoriam referebant, penitus interce-

terciderunt; & nisi historiæ beneficium nobis extaret, nec fuisse illas, nec esse desiisse scire potueramus.

Ceterùm hæc omnia sunt laudes cuilibet historiæ communes, quas tu, Carissime Pater, non implesti modó, sed etiam auxisti. Etenim cùm in historia duo præcipué commendentur, ex quibus innumeræ dotes, & ornamenta dimanant; materia scilicet, & *scribendi modus*, utrunque felicissimé es assecutus; nisi forté summa in te pietas, & caritas mea me non fallit, sed profectó non fallit. Nam ut primùm de materia dicam quod sentio; argumentum elegisti illustre, & omni memoriâ dignissimum, & quo nullum aut præclariùs, aut fructuosiús in tota Lusitana historia reperies; siquidem Regis vitam scribis, qui ob præclaré gesta, Optimi Principis nomen apud posteros adeptus est; neque dubium est multó esse utilius humano generi egregia clarorum Principũ facta, moresque memoriæ prodi, quám ea quæ turpiter, aut nefarié admissa sunt, consignare literis; illa enim animos ad recté faciendum accendunt, hæc vereor ne etiam ad imitationem stimulent, cum sæpe fiat, ut

††††††† ij im-

improbitas felix sit, nec tam præclarè c
rebus humanis agatur, ut semper virtus t
umphet. At ea sunt Joannis Regis fac
quæ scribis, ut omnia (si unum, aut altert
excipias, quod in controversiam trahitu
maximâ laude dignissima censeas, utpc
plena justitiæ, prudētiæ, magnanimitatis,
fortitudinis. Adde quód multó plures su
quos bona exempla ad rectè faciendum i
flāment, quàm quos turpiter admissa à pe
candi licentia avertant. Scis optimè (I
dulgentissime Pater) Xenophontem Gr
corum scriptorem suavissimum cúm vell
universis imaginē justi imperii proponer
vitam Cyri Persarum Regis scripsisse, &
propositum assequeretur, multa de suo a
finxisse, præclara quidem, & summâ lau
digna, sed ascititia, & falsa. At quæ tua fi
(prudentiam, dicam an felicitatem?) id a
gumentum tractandum suscepisti, in qu
sine jactura veritatis, sine metu ambition
aut livoris, Optimi Principis effigiem o
nium oculis videndam, omnibus Princip
bus imitandam proponis. Sed vidimus ja
quám prudenter scribendi materiam sum
ris, modò considerandum est quám doctè,

elegant

elegantèr ipſam tractaveris, quod eâ reverentiâ faciam quam debeo, & Parenti Optimo, & viro doctiſſimo; meaque ea de re ſẽtentia non tam judicium erit docti viri, á quo quantum abſim probè ſcio, ſed admiratio juvenis literarũ ſtudioſi, & paternâ laude præ lætitia triumphantis.

In primis autem ſcribis purâ caſtâque oratione, nec eorum ineptias ſectaris, qui *omnia volunt calamiſtris inurere*, *gravem caſtamque matronam*, hiſtoriam dixeris, quæ ut modeſtos, & decoros cultus deſiderat, ita etiam veſtium luxum rejicit, & laſciviam. Quid aliud eſt anxiè hiſtoriam aſcititio fuco exornare, quàm honeſtam matrem familias ſaltatriculæ habitu in ſcenam dare? Non tamen dubito fore nonnullos qui putent poſſe hæc à ſe, non dico politiùs, ſed cõptiùs tractari; ſed ii erũt ferè ex eorũ numero, qui caſtè Latinèque ſcribere nõ didicere, neque ſciunt hanc primam orationis laudem eſſe, neque quidquam tam difficile, quàm ipſam aſſequi, ut cùm plurimi ſint qui hoc tempore Latinâ linguá ſcribant, ut ipſi ſibi perſuadent, lepidè, & venuſtè, pauciſſimos reperias, qui orationis Latinæ cando-

rem, & castitatem noverint. Quid quod ver
ba tua sunt perspicua propria, & ornata, &
cuique rei, quam scribis, ita accommoda
ta, ut ad ipsas velut aptum, & convenien
vestimentum quadrent. Siquidem tenue
materias modico verborum candore expo
nis; mediocres æquabili, & temperatâ ora
tione; magnificas splendidis verbis, ac subli
mibus pertractas. At, quod multo pluris est
his ipsis verbis sententias tuas enuntias, qui
bus & historiam ipsam quasi luminibus ex
ornas, & legentibus prudentissima docu
menta inculcas. Quid illis doctius, quid
acutius, quid ad comparandam civilem pru
dentiam accommodatius? Jam veró in ora
tionibus, quas ipse interseris, sive directas, si
ve obliquas, disponis recté, narras dilucidé
suades nervosé; & profectó ita sunt omne
acutæ, & expolitæ, ut nullas videam in hi
storia nova, quas tuis anteponam, perpau
cas, quibus ipsas comparem. Cùm in reli
qua historiá, tum præcipue in orationibus
quod solent alii, rerum causas veras simula
tasque exponis tam accuraté, ac subtiliter
ut arcanis Principum illorum, hominumque
consiliis interfuisse videaris. Quæ quidem
omnia

omnia cùm per *se satis ampla sint*, & magnā tibi laudem afferant, tum multò maiorem tibi tribuent, si cogitaverimus quot quantisque occupationibus publicè *distinearis*. *Hoc* unum sanè deerat ad *summam tuam* laudem, ut postquam domi forisque Rempublicam bene gesseris, posteritatem quoque non exemplis modó tuis, sed etiam alienis juvares. Nam exemplis rerum gestarum *Magni Regis Joannis Secundi* ad virtutem accendis futuros Principes, tuis magnos magnorum Regum administros stimulas ad fidem singularem, egregiumque erga Principes suos obsequium, ad incomparabilem abstinentiam, ad eximiam integritatem, ad virtutis honestarumque artium studium. Quibus sanè virtutibus meritus es apud benignissimum Regem dominum nostrum, ut tibi summos magistratus daret, maximarumque rerum curam imponeret; quas tu omnes pari prudentiâ, ac felicitate, & inchoasti, & perfecisti. Ceterùm ut jam ceteras omnes, & epistolaris brevitas, & modestia tua, atque etiam meæ silentio obvolvant, illam unam tacere non

possum,

possum, quæ est legatio Germanica, in q
enituit tuum in patriam, ac Regem fl
tissimum studium, ac fides; ut qui diffici
mo tempore anni Hispaniam, Galliam,
Germaniam peragrare, Pyreneos saltu
& Alpium brachia superare non sis veritu
quia salus publica poscebat, ut Rex Dom
nus noster quàm citissimè nuptias conf
ceret. Quantâ verò prudentiâ opus fui
quantâ diligentiâ quantâ industriâ, vigila
tiá labore, & celeritate, ut Reginam octa
vum intra mensem ab ipsa Germania in Lu
sitaniam aveheres maximo Lusitani nom
nis splendore prædicantibus omnibus, qua
adiisti, nationibus Regis nostri poten tian
tuamque munificentiam. Sed quæ public
gentium præconio celebrantur, rudi voc
meá non indigent, idque feci justissimo tu
amore abreptus, & quia in itinere per via
& diversoria partem hujus operis te con
fecisse scio. Neque longiùs progrediar, n
videar nimium pietati meæ indulgere; il
lud tamen dicam nihil mihi in omni vit
prius aut antiquius fore, quàm te, tuaqu
omnia facta mihi imitanda proponere

nor

nam quod assequi posse contendam, sed ut ostendam omnibus dari à me operam diligentissimè, ut dignus tali patre videar, atque etiam tua [illegible] à me vestigia omni pietate reverentiâque adorari.

EPISTOLA P. D. EMMAnuelis Caietani Sousæ, Clerici Regularis Sac. Theol. lect.

Ad Auctorem.

Variè me affecerunt, Domine, literæ tuæ, nam quòd librum de rebus gestis Joannis Secundi Lusitanorum Regis à te conscriptum mihi legendum mittis, vehementissimè lætor; quod verò jubes, ut quid de illo sentiam, quidque censeam, simpliciter tibi exponam, id me summè solicitat, angitque. Quî enim fieri potest, ut ego tam ignarus elegantiæ, & prudentiæ, quàm qui maximè (contra Plinii tui sententiam) (1) judicium ferre audeam de te Sapientissimo Viro, pingente in hoc volumine, veluti in tabula politissimam effigiem historicæ elegantiæ, & civilis prudentiæ? Sed cùm te docente (2) sciam solam obsequii gloriam subjectis

(1) *Vt enim de pictore, sculptore, pictore nisi artifex judicare, ita nisi sapiens non potest perspicere sapientem.* Plinius lib. 1. Epist. 10.

(2) *In hac Historia.*

jectis

[illegible]. Etiam in summa rerum [illegible]atione non dubito hujusmodi judicandi provinciam suscipere; cùm [illegible] dicere possim, quod de Sexto Pompeio Valerius Maximus (3) maius pō[n]dus apud me habitura est obediendi, & parendi voluntati tuæ non nova necessitas, quàm ipsa inscitiæ meæ stabilis consciētia. Fateor equidem libentiùs me fuisse obtemperaturum, si dicere jussus essem, quàm facilè, atque celeriter tu hujusmodi historiā confeceris; is enim sum, qui te sæpissimè vidi scribentem, vel in lecto propter ægritudinem collocatum, vel æstivis horis, vel in Aula, vel inter ipsa amicorum officia, ceu nihil, aut aliud ageres; adeò ut non semel felicitatem tuam cum Plinio prædicaverim. (4) Sed quandò ultra hæc, quæ optimè à me sciri non diffitebor, (quod & Hirtius de se circa Cæsaris Commentarios testatum reliquit) (5) etiam imperas, ut qualisnam mihi videatur hujusmodi historia, proferam, rem, Velleio teste,

(3) Valerius Maximus lib. 4. cap. 7. num. 12.

(4) *Es tu super omnes beatus, si talia per desidiam, & otium perficis* Plin. lib. 7. Ep. 13.

(5) *Cujus tamen rei maior nostra, quàm reliquorum est admiratio, cæteri enim quàm bene, atque emendatè; nos etiam quàm facilè, atque celeriter eos confecerit scimus.* Hirtius lib. 8 de bello Gallico.

EPISTOLA P. D. EMMAnuelis Caietani Sousæ, Clerici Regularis Sac. Theol. lect.

Ad Auctorem.

VAriè me affecerunt, Domine, literæ tuæ, nam quòd librum de rebus gestis Joannis Secundi Lusitanorum Regis à te conscriptum mihi legendum mittis, vehementissimè lætor; quod verò jubes, ut quid de illo sentiam, quidque censeam, simpliciter tibi exponam, id me summè solicitat, angitque. Quî enim fieri potest, ut ego tam ignarus elegantiæ, & prudentiæ, quàm qui maximè (contra Plinii tui sententiam) (1) judicium ferre audeam de te Sapientissimo Viro, pingente in hoc volumine, veluti in tabula politissimam effigiem historicæ elegantiæ, & civilis prudentiæ? Sed cùm te docente (2) sciam *solam obsequii gloriam subjectis*

(1) *Vt enim de pictore, sculptore, pictore nisi artifex judicare, ita nisi sapiens non potest perspicere sapientem.* Plinius lib. 1. Epist. 10.

(2) *In hac Historia.*

[illegible] Etiam in summa rerum [illegible] non dubito hujusmodi judicandi provinciam suscipere; cùm enim [illegible] dicere possim, quod de Sexto Pompejo Valerius Maximus (3) maius pondus apud me habitura est obediendi, & parendi voluntati tuæ non nova necessitas, quàm ipsa inscitiæ meæ stabilis consciẽtia. Fateor equidem libentiùs me fuisse obtemperaturum, si dicere jussus essem, quàm facilè, atque celeriter tu hujusmodi historiã confeceris; is enim sum, qui te sæpissimè vidi scribentem, vel in lecto propter ægritudinem collocatum, vel æstivis horis, vel in Aula, vel inter ipsa amicorum officia, ceu nihil, aut aliud ageres; adeò ut non semel felicitatem tuam cum Plinio prædicaverim. (4) Sed quando ultra hæc, quæ optimè à me sciri non diffitebor, (quod & Hirtius de se circa Cæsaris Commentarios testatum reliquit) (5) etiam imperas, ut qualisnam mihi videatur hujusmodi historia, proferam, rem, Velleio teste,

(3) Valerius Maximus lib. 4. cap. 7. num. 12.

(4) *Et tu super omnes beatus, si talia per desidiam, & otium perficis* Plin. lib. 7. Ep. 13.

(5) *Cujus tamen rei maior nostra, quàm reliquorum est admiratio, cæteri enim quàm benè, atque emendatè; nos etiam quàm facilè, atque celeriter eos confecerit scimus.* Hirtius lib. 8 de bello Gallico.

(6) etiam præstantissimis difficilem aggrediar.

Est igitur hæc Historia, quantum mente complecti possum, digna Consule, digna Senatu, digna Principe, quod ut potè maximè laudandum suæ Orationi Plinius optabat (7) unde meritò gloriari possis te fuisse assecutum, quod à politissimo Scriptore fuit cupidissimè expetitum; sed singula prosequi juvat.

Est digna Consule, nempe te ipso Auctore, quem non temerè Consulem appellaverim; non eò solùm, quia judicio recentium Scriptorum dicuntur Consules ii, qui novo etiam vocabulo Comites audiunt, ut videre est apud Julium Cæsarem Bullengerum (8) sed quod teste Cicerone, purioris Latinitatis Principe: *Consul est, qui consulit Patriæ.* (9) quod tu egregiè præstas, ut seu amplissimos honores magnificentissimè geras, seu ingenii tui monumenta disertissimè exares, seu liberos præclarissimè instituas, semper Patriæ consulis, semper Consulem agis, quo historia ista sit longè dignissima,

(6) *Vivorum ut magna admiratio, ita censura difficilis est.* Velleius vol. 2.
(7) In Panegyrico cap. 1.
(8) Bullenger. de Imperatore lib. 1. cap. 20, pag 50. C.
(9) Cicero lib. 2. de Oratore, cap. 39.

quam

quoque [illegible] sibi Rempublicam administranti conferre libet. Videor tibi gentilitiis [illegible] [illegible] posse dicere id, quod Leoni, qui apud Evarigem Gothorum Regem summo loco erat, (10) scripsit Sidonius. Historia enim, à qua tantum singularis ornamenti accedit Lusitaniæ nostræ, non potest non esse digna præstantissimo eo viro, qui ipsam Lusitaniam innumerabilibus, quà veteribus, quà recentibus affecit beneficiis, eisque longè clarissimis; quique vicissim unus dignus erat, qui scriberet hanc Historiam; imò qui illam patriæ debebat, si credendum est Attico ad Ciceronem, Virum Consularem loquenti. (11)

[illegible] [illegible] sapientiæ, ingenioque tuo, quibus patriæ plurimum consulis, quàm digna est historia ista, quæ ab illis maximâ, & singulari laude cumulata est. Nam cùm de te citra adulationis suspicionem dici possit,

(10) [illegible] Tibi [illegible] (historiam) rectè capessis, cui præter eloquentiam singularem, [illegible] magna opportunitas, quotidie namque per potentissimi Consilia Regis totius sollicitus Orbis pariter ejus negotia, & jura, fœdera, & bella, loca, spatia, merita cognoscis, unde quis justius sese ad ista succinxerit, quàm ille, quem [illegible] gentium motûs, legationum varietates, facta Ducum, pacta Regnantium, tota denique publicarum Rerum [illegible]. Sidonius lib. 4. Ep. 22.

(11) Non solùm mihi videris eorum studiis, qui litteris delectantur, sed etiam patriæ debere hoc munus, ut ea, quæ salva per te est, per te eundem sit ornata. Attic. apud Ciceronem lib. 1. de leg.

quod

quod de Consule Pub. Scipione Æmiliano ait Velleius (12), summæ profectò hujus historiæ laudi dandum, quòd sit tam digna, ut planè est, utpote quæ exhibet Civilis, ac Militaris prudentiæ speculum, in quo quisque intueatur, quàm pulcrum sit, rectè facere, benedicere, & optimè sentire, quæ omnia videntur in hac expressâ Optimi Principis imagine, & justi imperii effigie, quâ exæquasti Xenophontem, dâ electionis felicitate, quam de ipso prædicat Dionysius Halicarnassensis (13) cùm tamen ipsum superaveris eâ historiæ fide, ad quam cum Cicero scripsisse negat (14) quæ in ratione scribendi eó collineasti, ut nobis præceptorum utilitate consuleres, quin vel minimã faceres tuæ singularis modestiæ jacturam; sed utrumque summa cum laude assequutus es, (si Plinio fides) (15) editâ Optimi Principis vitâ.

(12) *Omnibus belli, ac togæ dotibus, ingeniique, ac studiorum eminentissimus sæculi sui, qui nihil in vita, nisi laudandum, aut fecit, aut dixit, aut sensit.* Velleius vol. 1.

(13) *Materiam suæ historiæ elegit pulcram, & magnificam, ac tum, quæ virum sapientiæ studiosum decet, ut institutionem Cyri boni, atque felicis Regis effigiem.* Dionys. Halic. in Epist. Pompeio §. 28.

(14) Cicero ad Quintum Fratrem.

(15) *Præcipere qualis esse debeat Princeps, pulcrum quidem, sed onerosum, ac propè superbum est. Laudare verò Optimum Principem, ac per hoc posteris velut è specula lumen, quod sequantur ostendere, idem utilitatis habet, arrogantiæ nihil.* Plin. lib. 3. Epist. 18.

Ultima

[illegible]. Etiam in summa rerum [illegible] non dubito hujusmo-di judicandi provinciam suscipere ; cùm [illegible] dicere possim, quod de Sexto Pompejo Valerius Maximus (3) maius pô-dus apud me habitura est obediendi, & parendi voluntati tuæ non nova necessitas, quàm ipsa inscitiæ meæ stabilis consciẽtia. Fateor equidem libentiùs me fuisse obtemperaturum, *si dicere jussus essem, quàm facilè*, atque celeriter tu hujusmodi historiã confeceris ; is enim sum, qui te *sæpissimè* vidi scribentem, vel in lecto propter ægritudinem collocatum, vel æstivis horis, vel *in Aula*, vel inter ipsa amicorum officia, ceu nihil, aut aliud ageres ; adeò ut non semel felicitatem tuam cum Plinio prædicaverim. (4) Sed quandò ultra hæc, quæ optimè à me sciri non diffitebor, (quod & Hirtius de se circa Cæsaris Commentarios testatum reliquit) (5) etiam impetras, ut qualisnam mihi videatur hujusmodi *historia*, proferam, rem, Velleio teste,

(3) Valerius Maximus lib. 4. cap. 7. num. 12.

(4) *Es tu super omnes beatus, si talia per desidiam, & otium perficis* Plin. lib. 7. Ep. 13.

(5) *Cujus tamen rei maior nostra, quàm reliquorum est admiratio, cæteri enim quàm benè, atque emendatè ; nos etiam quàm facilè, atque celeriter eos confecerit scimus.* Hirtius lib. 8 de bello Gallico.

(6) etiam præstantissimis, difficilem aggr
diar.

Est igitur hæc Historia, quantum mea
complecti possum, digna Consule, digna
Senatu, digna Principe, quod utpotè maxi
mè laudandum suæ Orationi Plinius opt
bat (7) unde meritò gloriari possis te fuis
assecutum, quod à politissimo Scripto
fuit cupidissimè expetitum; sed singu
prosequi juvat.

Est digna Consule, nempe te ipso A
ctore, quem non temeré Consulem appe
laverim; non eò solùm, quia judicio recen
tium Scriptorum dicuntur Consules ii, q
novo etiam vocabulo Comites audiunt, u
videre est apud Julium Cæsarem Bullenge
rum (8) sed quod teste Cicerone, purior
Latinitatis Principe, *Consul est, qui consul
Patriæ.* (9) quod tu egregiè præstas, y se
amplissimos honores magnificentissimè ge
ras, seu ingenii tui monumenta disertissim
exares, seu liberos præclarissimè instituas
semper Patriæ consulis, semper Consulem
agis, quo historia ista sit longè dignissima

(6) *Viverum ut magna admiratio, ita censura difficilis est.* Velleius vol.
(7) In Panegyrico cap. 1.
(8) Bullenger. de Imperatore lib. 1. cap. 20, pag 50. C.
(9) Cicero lib. 2. de Oratore, cap. 39.

quan

quam sit tibi Rempublicam administranti conferre libet. Videor tibi gentilitiis Leonibus insignis posse dicere id, quod Leoni, qui apud Evarigem Gothorum Regem summo loco erat, (101) scripsit Sidonius. Historia enim, á qua tantum singularis ornamenti accedit Lusitaniae nostrae, non potest non esse digna praestantissimo eo viro, qui ipsam Lusitaniam innumerabilibus, quà veteribus, quà *recentibus affecit* beneficiis, eisque longè clarissimis; quique vicissim unus dignus erat, qui scriberet hanc Historiam; imó qui illam patriae debebat, si credendum est Attico ad Ciceronem, Virum Consularem loquenti. (102)

Jam veró sapientiae, ingenioque tuo, qui bono patriae plurimum consulis, quám digna est historia ista, quae ab illis maximâ, & singulari laude cumulata est. Nam cùm de te citra adulationis suspicionem dici possit,

(101) *Tu violentis Themidis Missi* (historiae) *recte capessis, cui praeter eloquentiam singularem scientiae ingentis magna opportunitas, quotidie namque per potentissimi Consilia Regis totius solicitus Orbis pariter ejus negotia, & jura, foedera & bella, loca, spatia, merita cognoscis, unde quis justius sese ad ista succinxerit, quàm ille, quem constat gentium motûs, legationum varietates, facta Ducum, pacta Regnantium, tota denique publicarum Rerum secreta didicisse.* Sidonius lib. 4. Ep. 22.

(102) *Non solùm mihi videris eorum studiis, qui litteris delectantur, sed etiam patriae debere hoc munus, ut ea, quae salva per te est, per te eundem sit ornata.* Attic. apud Ciceronem lib. 1. de leg.

quod

illud sibi adrogat singulare, quód cùm sit ex fratribus occupatissimus, utpoté quem & Pontificii Juris studium, & in Ulyssiponensi templo maximo munus Archidiaconi (ut vocant) assiduó distinet, nihilo tamen minus carmina eâ scribat venustate, atque elegantiâ, quâ disertissimi fratres, qui otio, studioque abundantes poeticæ mysteria, Musarumque delubra colunt, quâ laude nihil hac in re potest esse illustrius. Hac igitur liberorum institutione, quá (Constantini Cæsaris exemplo) ad Patriæ potissimùm utilitatem retulisti (19) Optimũ, & præstantissimum egisti Consulem, quo opus hoc dignum esse voluisti, cùm non historiam unius populi, aut unius Urbis, sed unius Principis vitam suscepisti describendam, utilissimum scilicet lucubrationis genus, ut Politianus Auctor est (20) in vitis enim describitur, ut cum Vossio loquar (21) *qualis quisque fuerit imperio, & interior, ac familiaris vita*. Quo mirabiliter effecisti, ut histo-

(19) *Pater optimus, sed melior imperator non tam sibi, quàm Reipublicæ gaudet, cùm liberos sibi similes intuetur, quibus ad perficienda, quæ ingenerata sunt bona non segnis virtutum opifex disciplina conjungitur, ut spes æquiparandi Patris certa sit, quippè indole similes, sed sub eodem magistro discendi fortunati felicior,* [illegible] in Paneg. Constant. cap. 4.

(20) Politianus in altero tom. Præfatione in Suetonium.

(21) Vossius in Arte Historica cap.

Ultima superest ratio consulendi Patriæ, nempe liberorum educatio; *quæ* (Velleijs verbis utor) *scribenti manum injicit, & quamlibet festinantem in se morari cogit.* (16) nam & isti maxime digna est hæc historia: præclarissimam institutioni tuæ acceptum referunt filij tui eos nunc esse (17) viros

Qui leges, qui Castra regant, qui Carmina ludant.

Nam quod Illustrissimus Dominus Nonius *Sylvius Tellesius* nunc in Conimbricensi Academia Pontificiarum legum Interpretem agit actuosissimum, & in Religionis causis Judicem integerrimum; quod Excellentissimi Domini Comites Villar-maiorensis, & Taraucensis militaribus disciplinis complectendis, perdiscendisque artibus regendi castra ab ipsis crepundiis assueverint; institutioni tuæ debetur; cui etiam dandum; quod Illustrissimus Dominus Antonius Tellesius Sylvius in pangendis Carminibus mirâ suavitate, & elegantiâ tã Latino, quã vernaculo sermone (in laude scilicet cõmunium gẽo Tellesiæ Scipionũ æmulæ) (18)

(16) Velleius Paterc. Vol. 2.
(17) Statius lib. 1. Silv. in Epithalamio Stellæ, & Violantillæ.
(18) *Etenim quis est, qui in suis sapientissimis stirpe generatum. Ob generosam stirpem, & tanquam in unam arborem multa genera, sic in istam domum multorum insitam, atque illuminatam sapientiam.* Cicero in Bruto de Scipionibus.

illud

illud sibi adrogat singulare, quód cùm [illegible] ex fratribus occupatissimus, utpoté qu[illegible] & Pontificii Juris studium, & in Ulyssip[illegible] nensi templo maximo munus Archidiac[illegible] ni (ut vocant) assiduó distinet, nihilo t[illegible] men minus carmina eâ scribat venustate, a[illegible] que elegantiâ, quâ disertissimi fratres, qu[illegible] otio, studioque abundantes poeticæ myste[illegible] ria, Musarumque delubra colunt, quâ lau[illegible] de nihil hac in re potest esse illustrius. Ha[illegible] igitur liberorum institutione, quá (Con[illegible] stantini Cæsaris exemplo) ad Patriæ po[illegible] tissimùm utilitatem retulisti (19) Optimū & præstantissimum egisti Consulem, qu[illegible] opus hoc dignum esse voluisti, cùm no[illegible] historiam unius populi, aut unius Urbis, se[illegible] unius Principis vitam suscepisti describen-dam, utilissimum scilicet lucubrationis ge-nus, ut Politianus Auctor est (20) invict[illegible] enim *describitur*, ut cum Vossio loquar (21) *qualis quisque fuerit imperio, & interior, ac fami-liaris vita.* Quo mirabiliter effecisti, ut histo-

(19) *Pater optimus, sed melior imperator non tam sibi, quàm Reipubli-ca gaudet, cùm liberos sibi similes intuetur, quibus ad perficienda, quæ ingenerata sunt bona non segnis virtutum opifex disciplina conjungitur, ut spes æquiparandi Patris certa sit, quippè indole si-miles, sed sub eodem magistro discendi fortunâ feliciter,* Nazarius in Paneg. Constant. cap. 4.

(20) Politianus in altero tom. Præfactione in Suetonium.

(21) Vossius in Arte Historica cap.

[i2]

[illegible] non solùm sit digna Consule, sed etiam longè ulterius progressa sit; non enim tantummodò digna est homine, cui soli Patriæ consulere propositum sit, sed etiam eo *Viro*, qui totius Orbis commodis, utilitatique *servire* animum induxerit; nisi & hoc ejus esse Consulis arbitrere, cui Orbis est pro Patriâ, neque enim tua virtus unam Lusitaniam debuit illustrare; cúm volueris te *alterum credi* Censorinum, *Virum* Velleii (22) judicio *demerendis hominibus genitum.*

Cúm tamen hunc librum te dignum esse affirmaverim, imprudenter addiderim dignum esse Senatu; nisi & subjunxero omniũ *sapientium* expectationem, (mirificam licèt) præclarè vicisse. Quantó enim tu unus doctis omnibus antecellis, tantó magnificentius est te dignum extitisse, quàm universo Eruditorum Senatu, (ut cum Famiano (23) loquar). Ad operis commendationem amplissimam spectabat esse te dignũ; quod verò dignum Senatu effeceris, ad præconium attinet moderationis tuæ, cujus maxima est prædicatio, quód stylum tuum humano sublimiorem volueris demittere,

(22) Velleius volum. 2.
(23) Famianus Strada lib. 2. Prolog. 3. in fin.

ho-

hominumque, licèt sapientiâ præstantiu
legibus subjicere, summæque indulgent
fuit tolerare, ut credi posset etiam interp
sita fuisse Eruditorum Senatûs decreta,
iis, quæ probabas in erectiori mentis tu
Senatu, ut Plauti, Ausoniique voce ut
(24) Prodeant nunc Cicero, Lucianu
Pontanus, Patritius, Vossius, Mascardus, al
que lectissimi historicæ Elegantiæ Senat
res, & sibi gratulentur, dum hac histor
vident probari eas leges, quas ipsi olim
Historia scribenda rogaverant. Cognosc
nunc leges suas esse optimas, cùm videri
eas á scriptis tuis pondus, & auctoritate
accepisse. Historicam illam artem non
eo potissimum magni facimus, quód ej
præcepta ab illis eruditè, & ambitiosé t
dantur, sed multò potiùs, quòd á te ip
sanctè, religiosèque observentur. Et ut pr
teream ea, quæ teste Cicerone (25) hist
riæ fundamenta sunt; (nam licèt has leg
sanctissimè colueris, nullum tamen ipsæ
hac tua religione accepere beneficium, a
ter enim scribere non posses) venio ad

(24) Plaut. in Amphitr. & Epidico, Ausonius in Panegyrico G
tiani.

(25) *Ne qui falsi dicere audeat, ne quid verè non audeat, ne qua susp
gratia sit in scribendo, ne qua simultatis.* Cicero lib. 2. de C

leg

leges, in quibus, ab amplissimo Senatu, Historiæ exædificatio præscribitur; ad ea quæ spectant ad materiam, dispositionem, & expolitionem.

In narrationibus non nisi res magnas, memoriâque dignas exponis, quin tamen ad minora prætereunda eâ posses *induci* ratione, quá Horatianus *ille* scriptor (26) neque enim invenire est quidpiam tam parvũ, *atque obscurum, quod tuæ dictionis splen*dore, ac maiestate nequeat attolli, atque illustrari. Sed ne rerum non quidem utilissimarum mole lectorem avocares á præstan*tissimis.* In servando temporum ordine tam *multus* es, ut Tucididæ, ac Velleii, quos constat hac in re fuisse accuratissimos, superes diligentiam; adeó ut nunquam illum perturbari finas citra pergratam, eamque maximam lectoris utilitatem. Nec minor tibi cura fuit describere loca, in quibus quæque gesta sunt, quin tamen ex commemoratione eorum, in quæ dominaris, aut quibus opem quondam attulisti, ullam tibi gloriam petendam existimaveris, satius ducens omnia loca tuæ modestiæ admira-

(26) *Quæ desperat tractata nitescere posse relinquit.* Horatius in Arte Poetica.

 tione

tione complere, quàm aliquot tibi felici
tem debere, vel leviter innuisse.

Resque non contentus enarrasse, earu
que consilia, & causas, etiam in explicat
ratione, quâ unumquodque actum est, d
genter immoraris, adeó ut videatur & te
interfuisse, quæ scribis, & nos iis non ab
se, quæ legimus; miracula ea sunt prud
tiæ tuæ, quâ post tot annos divinando c
sequutus es, quæ vel perspicacissimo e
que illius ætatis latuissent; eademque
bis longâ temporis intercapedine distan
bus conspicienda subjicis, quæ olim sap
tissimi cujusque aciem effugêre.

Exitus denique, eventusque, qui res
sequuntur, non tantùm explicas (quod
Cicerone, & Polybio (27) omnes præ
pere) sed etiam hæc nonnunquam pau
occupas, ut fieri oportere docuit Tra
zuntius (28) quod & ipsum animi tui m
derationi tribuendum, neque enim suspi
ri fas est ullum unquam futurum esse lec
rem tam ignavum, ac somniculosum,
opus sit excitari ad ea legenda, quæ tu sc
pseris, nisi fortasse existimasti lectorem

(27) Cicero lib. 2. de Oratore, Polybius lib. 3.
(28) Trapezunt. lib. 5. Rhet.

mir atio

miratione tuæ elegantiæ obſtupefactum no-vis ſtimulis indigere, ut à gratiſſima manſione, in aliam longè gratiorem progrederetur.

In judiciis (negotio, ut omnium periculoſiſſimo, ita maximè neceſſario, ut docet Pontanus) (29) ita te geris, ut nunquam falſos, inaneſque rumores aucupaveris; aut, (cujus Plutarchus Herodotum reprehendit (30) Tacitum Famianus (31)) deteriorem in partem quidpiam interpretatus fueris; ita cum æquitate prudentiam tuam voluiſti lectori probatam, cujus conſulis *eruditioni*; & cùm ſis in laudandis honeſtis *viris* liberalis, non tamen in deteriores inveheris, contentus flagitia inſectari, auctoribus parcendum duxiſti.

In Concionibus magnam ſuſtuliſti controverſiam, jam enim nemo erit, qui dubitet licere, & expedire hiſtorico illas rerum narrationi inſerere, ut noverit id à te fuiſſe magnâ cum laude factum. Nec temerè tibi cedet ſuperbiſſimum Criticorum judicium,

(29) *Illud rerum ſcriptori ſervandum maximè, atque in tota rerum ſerie ut pro locis, rebusq; occaſionibus judicis ipſe perſonam induat, & laudet, condemnet, admiretur, deprimat, miſereatur.* Ioan. Iovian. Pontan. in Actio.

(30) Plutarchus in Commentar. de Herodoti malignitate.

(31) Famianus lib. 1, Proluſ. 2.

quos (32) non movêre exempla omniu historicorum, nè concionum tam directa rum, quàm obliquarum usum improbant putarent; jure etenim tu omnium optir persuades introducendas esse conciones, q iis, omnium maximé apté, congruenterq uteris, nam præ omnibus captasti prude tissimé præclaras quasque occasiones, qu bus non nisi amplissimos viros loquent induceres, iisque eum sermonem conform res, qui foret & loquentium, & mater dignitati consentaneus.

Digressionibus verò ut non nimis indu ges, ita eas non omninò repudiandas put tasti, illud nè lectorem sæpiùs ab augusti mo historiæ argumento traduceres; hoc eum suavissimâ voluptate fraudares; idq sæpiùs utique facturus, nisi ejus, quam pr fiteris, brevitatis leges, te arctiùs coerc rent.

Circa dispositionem nihil dicendum e listimo, cùm in hac parte non omnes tantù auctores, sed etiam te ipsum superes; & v nio tandem ad Eloquutionem, in qua plané triumphas; si enim judice Voss

(32) Vide Vossium in arte historica cap. 20, & 21. & Mascardum Arte historica tract. 2. cap. 4.

(3

(33) *extra omnem controversiam poni debet satius plurimum esse historiam scribere linguâ Latinâ, quàm aliâ.* Quibus laudibus extollenda est historia tua, quam nemo negaverit esse incorruptà Latini sermonis integritate præstantissimam; utpoté, in quam non irrepserint ullo pacto vitia illa, quibus neque eruditissimos viros immunes fuisse constat? non enim uteris obsoletis verbis, non novis, non peregrinis, adeò ut hujus libri Latinitatem non possit nisi admirari acerrimus ille nostri sæculi Aristarchus (Gasparem Scioppium dico) cujus censoriam severitatem nō evasere sūmi viri, de Latinisque literis optimé meriti (34) tuum enim sermonem commendat Latinus ille Atticismus à Hieronymo Vida nobili superioris sæculi vate, prædictus (35) & ætate nostrâ à cunctis pro miraculo habitus, adeò ut nonnulli inviderint Latinis, quod illorum linguâ scribere maluisti, sicuti Plinius dicit, se invidere Græcis (36) mihi tamen, dum te video adeó

(33) Vossius de Arte historica cap. 27.
(34) Scioppius differt de Rhet. exercit. gener.
(35) *Ipse suis Cicero Thesauris omnia promet, Auctoresque alii nati felicibus annis. Omnia sufficient.* Vida de Arte poetica lib. 3.
(36) *Invideo Græcis, quòd illorum linguâ scribere maluisti, neque enim conjectura eget, quid sermone patrio exprimere possis, cùm hoc insititio, & inducto tam præclara opera perfeceris.* Plin. lib. 4. Ep. 3.

Latine

Latinè ſcribentem longè alia mens eſt ; e:
iſtimo enim & te non fuiſſe ſermone Lu
tano præclariùs , quam Latino ſcripturu
cùm nihil hoc opere ne quidem cogita
poſſit illuſtrius ; & proclivius fuiſſe, ut ip
veteres Romani nobis invidiſſent, ſi te apu
nos tam Latinè ſcripturum eſſe præſagi
ſent ; quin te ab inſtitutis ſtudiis (ut oli
Germanicum ſuum (37) deflecteret cu
terrarum , in qua ſemper verſatus es.

Animum mihi ad perſpicuitatem adve
tenti, hiſtoriam iſtam viſus eſt commenda
ſe apud Ciceronem Brutus (38) ſicuti eni
Latini ſermonis munditiâ non ſolùm laud
tiſſimum quemque ex recentioribus pr
ceſſiſti, ſed etiam (ne maius quid dicam
veteres exæquaſti ; ita illuſtri, ſeu perſpic
brevitate omnes, qui poſt hominum mem
riam ſcripſere, longo antevertis intervall
Et licèt videri velis ideo ſequutus brevit
tem, quód tibi ob oculos verſaretur Plini
num conſilium (39) alia tamen (niſi fallo
tibi mens fuit in brevitate ſectandâ ; nen

(37) Quint. Inſtit. Orat. 10. cap. 1.
(38) *Nihil eſt in hiſtoriâ purâ, & illuſtri brevitate dulcius.* Cicer. in Br
(39) *Quoties enim ad faſtidium legentium, deliciaſque reſpicio ; intel
nobis commendationem etiam ex ipſâ libri mediocritate petend*
Plin. lib. 2. Epiſt.

eni

enim unquam poterit fastidire quidpiam à tuo calamo profectum, cùm scribere nequeas, nisi suavissima, & quó longior fuerit liber tuus, eò magis in amoribus, deliciisque habendus est, ut ex eodem Plinio confirmare licet (40) sed cùm probè cognosceres librum hunc esse, & sapienter regnandi, & eleganter scribendi artem, illū voluisti eà præditum esse brevitate, ob quā *præcepta laudantur* ab Horatio (41) ita tamen brevis esse laborasti, ut nequaquam obscurus fieres; adeò nostræ consulis utilitati, etiam cum tuæ gloriæ damno; nam etiamsi non ignores quód (ut ait, apud Tacitum, Galgacus) (42) *Omne ignotum pro magnifico est*; eam tamen respuis magnitudinis laudem, quæ possit fraudi esse felicitati nostræ; cùmque in scriptis tuis insit sapientia quædam prope divina, satiùs duxisti ea ceu oracula non coli, quàm velut oracula non capi; neque voluisti tantùm de nostris commodis detrahi dictorum obscuritate, quantum tuæ Eruditionis existimationi claritatis accederet à literarum non vulgarium,

(40) *Vt alia bona res, ita bonus liber melior est quisque quo maior.* Plin. lib. 1. Ep. 20.
(41) Horatius in Arte Poetica.
(42) Tacitus in Agricola cap. 30.

sed

sed interiorum, ac reconditarum opinion
quam tamen fugere non potes, sapientia
enim tuam, atque literaturam, vel invit
prodis, ipsâque dissimulatione famæ fama
auges, ut penes Tacitum (43) Julius Ag
cola.

Ornatum verò Orationis nusquã reper
re est concinniorem, heic enim mira est ve
borum elegantia, mira compositio; cú
tua narratio sit leni, & æquabili oration
tractu perpolita, semper sibi similis, ita
neque extet uspiam, neque hiatus habea
mira denique dignitas, & splendor, cu
oratione heic illustrent clarissima verb
rum, illustrioraque sententiarum lumin

In Decoro, cujus munus est sermone
cujusquam accommodare personæ ratior
gentis, generis, ætatis, consilii, fortunæ, st
dii (ut vult Lucianus) (44) adeò extitis
diligens, ut etiam quando tibi aliæ histor
ci laudes deficerent adhuc propter *Decorum*
quod Dionysii Halycarnassensis judicio e
Virtutum Princeps (45) meritò dicendus esse
Princeps historicorum; neque enim aliu

(43) Tacitus in Agricola cap. 18.
(44) Lucianus de Historia.
(45) Dionysius Halycarn. Epist. ad Cn. Pomp.

sperar

ſperare fas erat de te inter maxima, eaque longiſſimè diverſa Reipublicæ negotia domi, militiæque educato, ut Horatius ſpondebat (46) Hæc eſt libri totius ſtructura. Hæc ſingularum partium mira proportio, quarum ornata concinnitas, ut toti operi eximiam conciliat pulchritudinem, ita unicuique partium non minorem adjicit dignitatem, licèt æqualitas eminere non ſinat (47) *ea, quæ ſi inſ*picerentur ſingula, ſummam quandam præ ſe ferrent elegantiæ maieſtatem.

Sed quid amplius immorer in exponen*dis virtutibus* hiſtoriæ tuæ, quas ne quidem *animo* conſequi poſſumus; dum enim hanc hiſtoriam legimus, talem habemus, *qualem adhuc ne ſuſpicari quidem poteramus*, ut de hiſtoria à Tullio ſcribenda augurabatur Angelus Politianus (48) undè exiſtimarē non tam mihi enitendum fuiſſe, ut oſtenderem hiſtoriam tuam dignam eſſe Senatu, quàm ut probarem Senatum Eruditorum (am-

(45) *Qui didicit Patriæ quid debeat, & quid amicis, Quo ſit amore parēs, quo frater amandus, & hoſpes, Quod ſit conſcripti, quod judicis officium, quæ Partes in bellum miſſi ducis ille profectò Reddere perſonæ ſcit convenientia cuique.* Horatius in Arte Poetica.

(47) *Quocumque miſeris oculum, id tibi occurrit, quod eminere poſſet, niſi inter paria legeretur.* Sen, Epiſt. 33

(48) Politianus tomo altero in Præfat. in Sueton.

plissimus licèt hic sit) dignum non esse t historiâ, nisi inter primi subsellii Senator observassem Clarissimos viros, filios tuo Dominosque meos, qui suâ incomparab li eruditione, maximâque illâ concinnit te, & elegantiâ, quá omnes Latinè scribū efficiunt, ne doleam alios non esse orbe qui historiâ tuâ fruantur, illiusque lectio beentur; nisi enim filios tuos habiturus fui ses lectores, alius tuis libris quærendus es Orbis, quorum præstantiam Orbis iste no capit.

Post vero quàm demonstravi historia tuam dignam esse Consule, dignam Senat nullo negotio evincam dignam esse *Princ* pe (quod unum restat ex iis, quæ initi proposui) si enim Augustus Cæsar Secu dus Romanorum Princeps ea tantùm digna esse arbitrabatur, quæ & seriò, & præstantissimis componebantur, ut Sueto nius auctor est, (49) quid ni digna er JOANNE SECUNDO historia, quæ præstantissimo Viro, & accuratissimè con posita est?

De cura, qua hanc historiam confecis

(49) Suetonius in Octavio cap. 89.

mil

mihi jam ſatis, ſuperque dixiſſe videor. Te autem præſtantiſſimum virum eſſe, ut nefas eſt dubitari, ita exponi non licet, ſuperante argumenti magnitudine, vel ſummam eloquendi vim, ſingularemque dicendi facultatem. Tu enim unus es, quem noſtra ætas poſſit clariſſimis heroicorum temporum viris opponere; Tu unus, cui ſuos non audeat Conſules Roma conferre; Tu unus, *cum quo timeat Imperatores ſuos Græcia comparare.*

Prodeant qui heroicis ætatibus, & fuerunt, & habiti ſunt ſapientes, Ulyſſes, & *Neſtor.* Quantum ſingulis præſtas, quantum utrumque antecedis! Scio Ulyſſem tanquam viri ſapientis, & politici imaginem à multis proponi. (50) Sed quot commentitiis fabularum involucris tectus hic ſit, nemo eruditus ignorat. Te autem ſuſpicimus tot veris virtutibus inſtructum, quot Græcia mendax hiſtoriis commendare non auderet. Quód multorum hominum mores, & urbes Ulyſſis inſtar vidiſti; non ideó factum, ut quidpiam à ſingulis diſceres, ſed ut in tui admirationem omnes ra-

(50) Natalis Comes in Mytholog. lib. 9. cap. 1.

 peres,

xandri (ut ait Seneca) (55) qui illustri q
dem loco natus (56) sed virtutis exp
mentis omni nobilitate clarior, quæ ta
in illo fuit, ut animi magnitudine, Phi
sophiâ ipsâ, viriumque gloriâ omnes,
quos Oriens devictus est, vicerit. In Te c
servaret Timotheum, qui à Patre accept
gloriam multis auxit virtutibus, fuit en
disertus, impiger, laboriosus, rei milita
peritus, neque minùs Civitatis regend
(57) In te celebraret Themistoclem, si
quo nulla res maior gerebatur, qui cele
ter, quæ opus erant, reperiebat; neque m
nùs in rebus gerendis promptus, quàm e
cogitandis erat (58) In te denique vener
retur Epaminondam, cui recusanti omn
imperia ingesta sunt, honoresque ita gess
ut ornamentum non accipere, sed dare ip
dignitati videretur. Jam literarum studiu
jam Philosophiæ doctrina tanta, ut mirab
le videretur, unde tam insignis militiæ sc
entia homini inter literas nato (59) ni
quod é contra in te mirabile videtur, und

(55) Seneca lib 3. de Ira cap. 17.
(56) Iustin. lib. 15 cap. 3 n. 1.
(57) Cornel. Nepos. in Timotheo cap. 1. n. 1.
(58) Cornel. Nep. in Themist. cap 1. n. 3.
(59) Iust. lib. 6. cap. 8. n. 7.

tar

tam insignis literarum eruditio homini inter armorum strepitum orto. Hos omnes in te uno recognosceret Græcia, quin tamen te auderet singulis comparare, quòd te omnibus longè præstantiorem esse censeret, cùm virtutum excellentiâ, tum maximè tẽporis conditione; nisi in hoc postremo mecum fallitur Mamertinus (60) Cùm igitur hæc historia scripta sit summâ diligentiâ á viro præstantissimo, non potuit non esse digna Principe, cujus rerum gestarum narrationem exponit.

Et sanè si Augustissimus ille Princeps Lusitanorum hanc historiam perlegisset, nullus dubito, nòn solùm pronunciaturum se dignam esse, sed etiam palam professurum (quæ ejus erat in laudandis optimè factis liberalitas) sibi talem nec optare quidem unquam contigisse; cujus & illud documento esse potest, quòd Princeps ille optimus, dùm quæreret rerum suarum dignum præconem, Politiano contentus fuit (61) cùm tamen scripta tua tãtó sint Poli-

(60) *Neque enim minimum [illegible] magnarum rerum æmuli, quàm ipsi merentur auctores, quin imò quamvis optimæ intentatæ rei consilium fortunæ committitur; iteratum idem, atque repetitum ad certam judicii, gloriamque pertinet.* Mamertinus in Panegyrico Maximianī cap. 8.

(61) *Ut habetur ex hac Historia,* & ex lib. 10. Epist. ipsius Politiani.

tiani operibus præstantiora, quantó tu Angelum ipsum Politianum antecellis. Hac de causa Numinis providentiâ factum esse existimo, & Politianum á Joannis rebus gestis narrandis abstinuisse, ne clarissimis factis is auctor côtingeret, quem Antonius Nebrissensis (62) censuit imparem esse longé minoribus explicandis; & te huic operi manum adjecisse, Joannisque facta posteritati mandasse, *ut hic supremus felicitati ejus cumulus accederet, laudator eloquentissimus*, ut dicebat Plinius (& non ita meritó) de Virginio Rufo, qui *laudatus á Consule Cornelio Tacito.* (63) Dicerem equidem te Regi eximium dedisse obsequentis animi documentum, cúm, quód de eo itá eleganter scripsisti, tum, quód aliis, de eo scribendi facultatem præripuisti (neque enim levius censendus est collocasse beneficium, qui cavit, nequis de Principe infrá illius maiestatem loqueretur, quàm qui maxima illius facta dicendo suscepit æquare.) nisi existimarem te ideó hanc historiam conscripsisse, ut regiæ maiestati maximum quoddam debitum retribueres; de-

(62) *Nebrissensis in Divinatione de scribenda historia, quæ præfixa est illius historiæ rerum gestarum Ferdinandi, & Elisabethæ.*

(63) Plinius lib. 2. Ep. 1.

buisti

buisti enim edere in lucem Regis vitam, qui fuisti á tam multis editus Regibus, nempé (ut plures alios præteream) á Froilla, Asturum, & Gallecorum, Garcia Navarreorum, ab Alfonso X. & Ramiro III. Legionensiũ, á Sancio, & Henrico Castellanorum, ab Alfonso III. Dionysio, Ferdinãdo, & Joanne I. Lusitanorum Regibus; sed Regio nomini gratiam cumulatissimé retulisti hoc opere, *quo doces* regié vivere posteros *illorum* Principum, á quibus accepisti regié nasci; & abundé ostendisti non potuisse adornari historiam, quæ Principe digna non esset, á *viro tot* summis Principibus procreato.

Cúm igitur historia tua non solúm digna sit te sapientissimo, maximoque Viro, sed in ea te ipsum superaveris; cùm non solùm sit digna eo Eruditorum Senatu, qui nunc in Sapientiæ curia sedet, sed etiam sapientibus iis viris, qui superioribus sæculis literas illustrarunt, & futuro tempore studiorum gloriâ præclari nominis famam sunt assecuturi; cùm denique non solùm sit digna Principe, eoque Optimo, sed etiam longé illustrior, quàm quæ ab ipso nominis claritatis appetentissimo optabatur, nihil est,

quod ejus operis commendationi adjici posse videatur. Quæ verò hactenus scripsi, non eo animo scripsi, ut existimarem te laudibus nostris fuisse delectandum, cùm viri maximi, qualis fuit Hector ille apud Ciceronem, ex Nævio (64) non soleatis gaudere laudari, nisi à laudatis viris; imò neque ullius indigeatis præconio, (ut Hieronymus Vidas innuit) (65) sed ut observantiæ, quâ te à primis adolescentiæ meæ annis maximè, assiduèque colo, possim ulla ex parte satisfacere, neque id quidem ullo pacto ausus fuissem, nisi (quod initio sum professus) ad sententiam meam de Historia ista ferendam à te adigerer. Nihil verò jam superest, nisi ut te etiam, atque etiam horter, ad volumen istud edendum quàm citissimè, verbis Hieronymi Vidæ. (66) Cùmque te à nobis exorari passurum esse non dubitem, jam Orbi gratulor summam, perpetuamque felicitatem, quam tu ipsi daturus es voluminibus tuis divisis, pervulgatis, editisque Populo;

(64) Cicero lib 5. Epist. 12. & lib. 15 Epist. 6. & Tuscul. 4.

(65) *Laudibus augeri tua gloria nil potis ultra,*
Et nostra nil vocis eget. Vidas in Poetica lib. 3.

(66) *Rumpe moras opus ingentem dimitte per Orbem,*
Perque manus, perque ora virum permitte vagari;
Continuò læto te dulces undique amici
Gratantes plausu excipient, tua gloria Cælo,
Succedet, nomenque tuum finibus ultimus Orbis
Audiet, ac nullo diffusum abolebitur ævo. Vidas in Poet. lib. 3.

&

& cum probè cognoſcam me parem non eſſe tuis ſcriptis laudandis, vix me contineo, quin omnium linguas invitem verbis Latini Pacati(67) ad hanc Hiſtoriam ſummis præconiis extollendam. Vale, Excellentiſſime Domine, Remque publicam clariſſimis factis, optimiſque libris ornare perge. Meque inter maximos tui ampliſſimi nominis cultores non ultimum eſſe cognoſcere ne deſinas. *E Muſæo noſtro* pridie Kalend. Octobris anno Chriſti M.DC.LXXXVIII.

(67) *Huc huc totas pii vates doctarum noctium conferte curas, hoc omnibus linguis, literiſque celebrate Nec ſitis de operum veſtrorum perennitate ſoliciti, illa quam præſtare hiſtoriis ſolebatis, ab hiſtoria veniet æternitas*, Lat. Pacat. in Panegyrico Theodoſij cap. 44.

Servus tibi addictiſſimus, & obſequentiſſimus.

EMMANUEL CAIETANUS SOUSA,
Clericus Regularis.

IN LAUDEM MARCHIO- nis Alegretensis, Patris s[uavissimi]/ charissimi, à sanctioribus R[e]gni Consiliis, vitam Joann[is] Secundi, Lusitanorum Reg[is] scribentis.

EPIGRAMMA.

INclyta dum mandas Joannis facta libello,
Inservisque manu, consiliisque Petro;
Miratur calamumque tuum, mentemque capacem
Judicio, & studio Patria grata tuo;
Quæ fecit scribis Joannis dextra potentis,
Quæ faciat Petrus sæpe monere licet.
Per te, qui periit Joannes, nomine vivet,
Qui vivit Petrus non moriturus erit.

Antonius Tellesius Silvius

EM

EMMANUELIS DE Pinna Coutinho, Regiæ Domus Medici, & quondam Regis Alfonsi VI.

FActa pari calamo commendas maxima Regis:
Si maiora cupis scribere, scribe tua.

P. D.

P. D. RAPHAELIS BLUteavu, Clerici Regularis,

Ad Famam Scriptoris laudes oratorum, poetarumque ore celebrantem.

HEXASTICON PARÆNETICUM.

Sint famæ centum linguæ, sint oraque centum
Scriptoris calamus lumina mille vibrat.
Ergo fama sile, celebrandis laudibus impar;
Vel, sic auctoris nomen ubique cane.
Livius invidiâ livet, defloruit urbis
Romuleæ Florus flos, Tacitusque tacet.

AP.

APPROBATIONES.

Eminentissime Domine.

NOn sine gaudio evolvi librum inscriptum: *De rebus gestis Joannis Secundi*; Auctore Excellentissimo Emmanuele Tellesio Sylvio, Marchione Alegretensi, Regi à sanctioribus consiliis è Primariis Cubiculario, Triumviro fisci Moderatore; Auctorem inter, & argumentum tãtam reperi intercedere similitudiné, ut virtutes singulas, apophthegmata, & Magni illius Regis in tractandis rebus consilia in hoc magno Scriptore descripta omnia mihi viderer contemplari. Nam ea, quæ sapientissimus scripsit, Minister Regius exercet felicissimé. Qui enim hoc in volumine Joannis annales sedulò perlegerit, hærebit planè, sitnè Joannes, qui modò alloquitur, an si eâ tempestate, quâ Joannes floruit, esset Emmanuel, qui operaretur. Omnia ita

fluunt

fluunt dilucidè, stylo adeò compendiari nativo, & perspicuitatis referto, ut omn puro hoc in fonte non labra tantùm pr luere, sed ad satietatem exhaurire possu sapientiores suscipiant, rudiores maxin cũ profectu ediscant; singuli denique Pr clarissimum Scriptorem prosequantur a clamationibus: inter quas, illam profec prædicatione maiorem duxerim, quó cúm id infelicitatis in Joannis vita depr henderet; nullum scilicet è tanto Princi filium Regni hæredem relictum: illud ce té Auctor fortunatissimé cõpensavit, cú nobis è Germania in Lusitaniam Serenis mam Reginam traduxit, ex qua regiam ex pectaremus progeniem; ut Serenissim Rex noster Petrus, quanvis & secundi no mine, & regali animo suppar, primus ta men esset felicitate. Auctor demum in to tius operis compendio eá se gessit in virtu tibus inculcandis sedulitate, eá pietate i proponendis rebus religioni spectantibu eá felicitate in Latialis linguæ puritate in stillanda, eâ curâ in commendanda orbi uni verso Magni illius Lusitaniæ Regis in regi do præstantia, cum æquitate connexa, ut al

firmar

firmare non reformidem, eximium hoc opus morum utilitati, fidei firmamento, humaniorũ literarum decori, & totius Regni maximo futurũ ornamento. In Collegio Magni Antonii Societatis Jesu. Non. Novemb. 1688.

Sebastianus de Magalhães.

RES gestas Serenissimi Lusitaniæ Regis Joannis Secundi, Scriptore Excellentissimo D. Emmanuele Tellesio Sylvio Marchione Alegretensi, legi, & mirifice oblector Optimo Principi optimum rerum suarum Scriptorem contigisse, quo vindice Joannis præclaré gesta nulla unquã obruet vetustas. Non nisi egregiè factorum commendatione, & suffragio invidiosum. Optimi Principis nomen sibi Joannes comparaverat; deerat tamen qui ad posteros transmitteret gloriosum hoc nomen non blandientis vulgi conclamationibus, sed eximiis Joannis meritis respondere; id præstat cumulatissimè Alegretensis Marchio, nam qualis, quantusque fuerit Joannes, neminem uspiam latere poterit, ubivis hoc inspiciendus in libro. Nulli jam antea ignotus Auctor multis nominibus conspicuus: quo illius nomen pervaserat, penetrabit, & liber famæ delatus beneficio, ac famæ ipsius incremento beneficium relaturus.

Regi

Regiam nuper legatus Serenissimam Reginam ab exteris regionibus in Lusitaniam advexerat virtutum normam cæteris postea sequuturis: necdum suscepto functus munere, ad exteros Lusitanorum Regem defert optimum ubique Principibus futurum exemplar: illa Principum fœcunda Lusitanum firmabit imperium; hic imitandis fœcundus exemplis formabit imperantes.

Disertè literarum proceres statuerunt illud historiam molienti eligendum esse argumentum, quod eximium aliquod lectori *ferat* emolumentum. Nihil æquè utile ad commune bonum, ac Principes regnandi artem edoceri, qua nulla certè difficilior. Utilissimum sanè hujusce operis argumentum, quo per exempla Optimi Principis compendio edocentur Reges, & regnandi disciplinam rerum optimè gestarum lectione sensim haurient: Principum magistrum (Princeps & ipse) Auctor agit, optimos efficiet Optimi Principis ad exemplum.

Domini Petri Augustissimi Lusitaniæ Regis è primariis cubicularius quid nisi de Optimo Principe scriberet? Non aliud

opor-

oportebat sibi præfigere argumentur
quæ oculus perceperat, referret calai
Credo non semel egregio aliquo Joa
facto literis consignato, hæsisse, Petrine
hujus etiam nominis Secundi) an Joa
historiam concinnaret: optimus uter
& utrumque indiscretá similitudine
Epitome repræsentat. Egregios Joa
mores, Regias virtutes Auctor refert; J
nem virtutibus, ac moribus refert Peti
uterque Secundus ne priori primas defe
præcessit ille annis, non excessit dotibi

Historiam scribere, & telam contex
indiscretus labor: omine identidem im
lente illi conscribendæ animum appulit
Emmanuel Telles, unicé factum ad e
modi telam contexendam, vel ab incu
bulis cognomentum præsagiebat; aure
professò telam contexuit intersecto n
quam filo deductam: nihil in illa tortuc
nodosum nihil deprehendes: pretiosa q
dem materia, pretiosius sine fuco artific
Historiam leges non parergis immodicé
terpunctam, exquisitis infucatam verbis,
explorata ad sonum, & numerum dictic
poeticis feré legibus obnoxiã, non orato

laciniis, phaleris, ac pigmentis (quæ temporis vitia) juveniliter lascivientem. Nec tamen incultum aliquid, aut neglectum, minusve castigatum offendes. Auctor seriæ, severæque orationis, ac proprietatis servantissimus, elocutione (quam Historico clariora sapientiæ lumina perscripsere) nec humi serpente, nec vehementius inflata, at temperata, leni, tranquille, & æqualiter fluente res ipsas surda quadam styli voluptate sensim in legentis animum insinuat; neque enim ita nudæ, ac simplici rerum narrationi obstinaté Auctor insistit, ut nullo characteris allicio lectorem jucundissimé remoretur, sententiis in loco maturé interpositis. Historiam conscribenti normam hoc in opere præstitutam, citra antiquitatis injuriam, ultra posteritatis invidiam, non timidé pronuntio.

Auream clavem cubiculario suo fidelissimo Rex Serenissimus tradiderat, suam etiam æqué auream illi credidit Regina sapientia, secretiora ejus adyta reseraturo, reseravit plané, nec solúm adyta reclusit, at divitias, & omnigenam illius supellectilem hoc in libro spectandam omnium oculis exponit

ponit: aureá clavi aulæ fores aperit, ſapiẽtiæ aulam aureo recludit calamo, hujus beneficio literarum amatoribus ad ſapientiam patet aditus.

Regium, cui præerat, nunc maximé fiſcum auxit, libro Regum opibus longé pretioſiori in lucem edito. Intra aulam, vel in ipſo fiſci moderatore, theſaurum non tam fuiſſe inventum, quàm repertum ſapiẽtium fœcunda parens ſibi plaudit Luſitania. Fiſci incremento ſedulò invigilans, maximũ addidit cùm librum edidit aureo elaboratũ ſtylo, ſolido pluris faciendum auro: gravioribus politici ſtatûs curis diſtricto, publicis negotiis implicito ne utiquam ſupereſſet animus, & ſpatium rerum geſtarum monumentis concinné adeò exigendis, ni mẽs, ingenium, & ſapientia diſertiſſimi cujuſque metas prætergreſſa, cæteris maior, pluribus acervatim confluentibus ſufficeret, quæ ſeorſim plures obruerent, & uno eodemque tempore ſcribi digna faceret, & facta digné ſcriberet; impari ſtudio, pari tamen gloria.

Æneas cognomento Sylvius uſque adeò humanioribus literis indulſit, ut poeticá à

Fre-

Frederico III. Imperat. coronâ fuerit insignitus: una parum, geminæ Lusitano huic Sylvio debentur coronæ, & laureâ donandus Apollinari, & qua Historici gloriâ præcellentem oportet coronari. Alteri Æneæ ad Elysios contendenti immensa olim Sylva aureum suppeditavit ramum: aureum germen, aut librum aureum Sylvia promulsit Lusitana, & hanc immensam dixeris, cujus amplitudo nullis usquam terminis circumscribitur, à lectioris [illegible] impatiens non angustioribus, quàm terrarum orbis spatiis definitur. Flores hac in Sylva [illegible] literaturæ cultores sæpius legerant suavissimos, fructus modó, & quidem uberes, percipient universi, dum Optimi Principis rerum gestarum lectione ad honesta, & salutaria excitentur, & ex præteritis consilia capere in posterùm discunt omnes, Principes maximé, quorum institutioni, ac disciplinæ labor, & studium utilissimé impenditur.

Yrg. Æneid. 6. Appellat Sylvam immensam.

Hoc demum in opere non solùm orthodoxæ Fidei nihil est dissonum nigro theta præfigendum, verùm Optimo Principi Joanni Secundo asseritur nunquam interi-

tur:

tura posteritatis memoria: Regibus, Principibus, Dynastis absolutissima rectè vivẽdi, & bene regendi norma præscribitur: omnes ad morum probitatem, virtutis amorem vehementer accenduntur: latinitatis splendor oppidò supra antiquitatem augetur: Lusitanum nomen ad consequentes ætates gloriosè transfunditur: Excellentissimo Auctori gloria conflatur immortalis. Ulyssipone in Collegio Magni Antonii Societatis Jesu Idibus Novemb. An. 1688.

Franciscus Pinheyro.

Perfecti

PErfecti Principis *Historia, perfectum* desiderabat Scriptorem, & *invenit*. Luce donabitur liber, an *lux libro, qui multis*, imò omnibus, rectè *operandi exhibebit* exemplar: discet natura efformare Principes, Principes Reges agere, *historiographi, quibus hæc* cura sit, Principes *enarrare*: Abeant jam, qui illud avium miraculum, phœnicem, fabulosam alitem opinantur: en phœnix, liber hic est, totus enim aureus, & unicus, Et, né quid desit, Soli sacratus: nullus equi*dem* alius erit, cujus, pulcherrimam licét, *faciem* nævulus aliquis non deformet, hujus veró, in partibus, totius pulchritudo splendescit admiranda: veritas prudens, & comis, sed quam nulla assentationis corrũpat infectio; verba, vel perpendas, vel numeres, ea sunt, quæ & Principis, & historiæ *deceant* maiestatem; judiciũ brevitate placens, claritate alliciens, eá tamen modestiá temperatum, ut laudanda exprimat, & exornet; si quæ veró sugillanda occurrant,

hæc censuræ permittat alienæ. Singularitatem ne detrectet lector, dum in hoc libro multos legere, sibi videatur, Varronem pondere, pompá Tacitum, Quintillianum flumine, brevitate Salustium; plura in mare flumina confluunt, illud tamen singulare & unicum est: eloquentiæ rivuli, præstãtissima quoque scripta censenda sunt, si cum hoc unico, & singulari eloquentiæ Oceano comparentur. Calamum sistimus, ac deponimus, ne laudum ephoniam stridenti stipulâ crucitare videamur. Ulyssipone pridie Kal. Decemb. 1688.

Michael da Sylva Pereyra.

LICENÇAS.

VIstas as informações, pode-se imprimir o livro, cujo titulo he: *De rebus gestis Joannis Secundi Lusitanorũ Regis*, Author o Marques d'Alegrete; & depois de impresso tornará para se conferir, & dar licença que corra, & sem ella naõ correrá. Lisboa 16. de Novembro de 1688.

Jeronymo Soares, Joaõ da Costa Pimenta,
Bento de Beja de Noronha,
Pedro de Attaide de Castro,
Fr. Vicente de Santo Thomas.
Estevaõ de Britto Foyos, Joaõ d'Azevedo.

POde-se imprimir o livro, de que a petiçaõ faz mençaõ, & depois de impresso tornará para se conferir, & se dar licença para correr, & sem ella naõ correrá. Lisboa 19. de Novembro de 1688.

Serraõ.

POde-se imprimir, vistas as licenças d
Santo Officio, & Ordinario, & depoi
de impresso tornará a esta Mesa par
se conferir, & taxar, & sem isso naõ correrá
Lisboa 2. de Dezembro de 1688.

Roxas, Lamprea, Marchaõ, Azevedo, Ribeyr

DE REBUS GESTIS
JOANNIS II.
Luſitãnorũ Regis.

EST animus res geſtas Joannis Portugaliæ Regis hoc nomine Secundi poſteris compendio tradere; quando ad ea tempora ventum eſt, ut in hiſtoriis conſcribendis nihil æquè quàm brevitas placeat. Difficile quidem opus, ſi rerũ ma-

Hiſtoriæ argumentum.

Ejus magnitudo.

gnitudini parem eloque-
tiam requiras;at cùm egr
giis factis ea conditio f
ut per ſe ipſa, & attenti
nem concilient, & jucu
ditatem afferant: non e
quod verear, ne noſtri i
genij tenuitas tanto arg
mento officere poſſit: &
quanquam non defueri
clari Scriptores, qui Joa
nis vitam pro rerum geſt
rum dignitate tradiderin
cũ tamẽ vernaculâ lingu
quæ non æquè ac Lati
patet, ſcripſiſſent: oper
pretium me facturum e
iſtimavi, ſi tanti Princip
memoriam Latini ſerm
nis beneficio latiùs prop
garem.

Cauſa quæ ad ſcribendũ impulerint.

Alfonſus Portugaliæ Rex nomine Quintus ex Eliſabethâ uxore filium ſuſcepit, qui Ulyſſipone V. Nonas Maij Anni M. CCCC. XXXV. ortus, & in maximâ ædium ſacrarũ *luſtrali aquâ* ablutus, in memoriã proavi Joannis, eodem nomine appellatus fuit, ut tanti Regis recordatio ad ejus virtutes æmulandas perpetuus ſtimulus foret. Triginta dies natus publicis comitiis, Regni hæres declaratus fuit; & ubi primùm ſextũ ætatis annum tranſegit, ejus educationem hominibus & ſanctitate morum, & lite-

Ioannis Regis natales.

Declaratur Regni hæres.

Quibus credita ejus educatio.

rarum eruditione prædit
pater credidit, quorum
perâ non ſolùm humani
res literas calluit, ſed ta
Regiæ indolis ſpecime
dedit, ut pater quoties
rebus arduis ageretur, ipſ
adhuc puerũ in conſilium
adhiberet. Cũ verò annu
ageret ſextũ decimũ, Eleo
norã Ferdinandi patrui fi
liam, & ipſam ſanctimo
niâ, cæteriſque fœminarum
Principum virtutibus in
ſignem, uxorem duxit.

Pueri indoles.

Uxorem ducit.

A patre Zilam Maurita
niæ urbem armis caper
meditante, enixè petiuit
ut ſibi liceret huic expedi
tioni intereſſe; & quanvi

Rei bellicæ dat operam.

Al

Alfonſus, & Regni optimates ab hoc conſilio vehementer abhorrerent, (nullum quippe alium Alfonſus habebat filium) tanti tamen Rex filij opẽ, ac ſocietatem faciebat, ut ejus virtutes, quæ paternũ amorem conciliabant, in ſpernendis filij periculis ipſum amorem vincerent. Factâ ergo eundi facultate, adeò lætatus dicitur fuiſſe, ut patris dextram, tanquã pro maximo beneficio, gratiſſimè exoſcularetur.

Cæterùm in Zilæ expugnatione adeò Joannes & ſtrenuè militem, & cautè imperatorem egit, ut

utramque gloriam ſibi
mulatè pepererit. Zilâ
duo feliciter captâ , cù
Rex templum Mahum
tanæ ſuperſtitionis intr
ſet, ut illud vero Deo
craret,& filium veteri m
re militiæ, equitem init
ret ; Comite Marialban
qui à Mauris ibi occiſus j
cebat, fortè conſpecto, fil
ait : *Faxit Deus, ut tu huic equiti jace
æquè ſtrenuus ſis* : quæ quide
precatio gloriæ defunct
vivis documento fuit.
deò olim virtutes valeb
ut Reges ipſi Maieſtate
ſuam non dedecere exiſ
marent hominem ſuo in
perio ſubjectum ſibi pr
pone

In Zila expugnatione eques à patre inauguratur

ponere ad imitandum, dummodo factis egregiũ.

Quanquam verò Joanni in rebus arduis gerendis prudentia ultra ætatem esset, juventuti tamen aliquando indulgens, noctu comite uno per urbem juveniliter vagabatur. Fortè igitur accidit, ut intempestâ nocte homines armatos offenderet, qui illum, (valde namque ignotus ibat) strictis gladiis invaserunt; at ipse sese libenter occultans, tam fortiter pugnavit; ut adversarios nimis cæsos fugaverit, & quia viriliter dimicarunt, quinã essent scire curavit,

&

&c agnitos opibus, atc
honoribus auxit.

Arŭccitanũ oppidum Arronches.

Joanni in Arunccita
oppido cum patre dege
nuntius venit, qui attu
uxorem filium Ulyssip
ne feliciter peperisse,

Filium suscipit.

quia Rex in Castellam
secundas nuptias cont
hendas ibat, protinus s
tuit nepotẽ in Regni h
reditatem vocare, ibiq
Lusitanos in ejus sac

Qui mox regni hæres declaratur.

mentum ritè adegit. S
antequam Rex è Lusi
niâ proficisceretur, fi
cõmisit administratione
Regni tũc Castellano b

Ioannes absente patre regnũ moderatur.

lo implicitì, cujus de o
gine inferiùs memora
m

mus. Ipse autem, licèt per absentiam patris veteranis destitutus esset; non solùm tamen fines tutari fuit cõtentus, sed etiam bello ultrò illato repentinis incursionibus hostilem agrum sæpè vastavit. Nec minore curâ domi se habuit, imo rempublicam rectè administrare, cæteras res, vel arduas industriè componere pro solatiis accipiebat.

Ougellam captam à Castellanis recipit.

Eâ tempestate Ougellam Castellani ceperunt, cujus rei nuntius adeò Joannem solicitavit, ut paucis militibus raptim collectis, ad recuperandum oppidum ex Extremotio advolaret;

volaret; quod mox ſu
prælio in ſuam poteſtat
redegit. Unde conſtat q
tum bellicis conatibus
leritas proſit. Unus tam
Joannes Silvius Princi
maximus cubicularius,
tunc Luſitanorum duc
cum Martino Galindo,
ipſo Caſtellanorū duc
re, congreſſus fuit, atq
ita ſtrenuè pugnarunt,
ibi ambo occubuerint. S
vii morte[illegible] acriter ind
luit Princeps; nam Silvi
nobilis loco, bonus milit
erat; atque idcirco Joann
ejus munus Ario filio ſ
tim contulit; nullū eni
egregium facinus morte
auctor

Ejus in benemerentes munificentia.

auctoris memoriâ Joannis excidebat.

Cùm Rex Alfonsus Joannam Henrici Castellæ Regis, ipsiusque conjugis Joannæ filiá uxorem ducere destinasset; initium, & causas atrocissimi belli suscepit. Nanque Elisabetha Henrici soror, & Ferdinãdo Aragoniæ Regis filio nupta, in Castellæ regnum succedere sũmopere nitebatur, & ut Joanna paternâ hereditate excluderetur, impudicitiam matris obtentui sumebat, addebatque Henricum ad procreandum ineptum esse, ac proinde ex illo Joannã

Castellani belli causa.

minimè naſci potuiſſe.
contra Joanna Henric
liberis ſuſcipiendis apt
eſſe,ex cōſuetudine, qu
cum illuſtribus fem
habuiſſe conſtabat, in
bitatum haberi aſſere
Oſtendebat inſuper He
rici teſtamentum,quo i
à ſe genitam,& idcircò C
ſtellæ Regni hæredem
mel atque iterum teſta
tur. At verò quanqua
nōnulli Caſtellæ proce
in Joānæ partes veniſſe
plures tamen Eliſabet
cauſam fovebant.

Accenſo igitur bell
cùm Alfonſus Caſtellæ
nes cum exercitu intra
ſe

ſet, & ibi gravibus diſtentus curis filii conſilio indigeret, eum ad ſe vocavit. Qui rebus domi militiæque prius compoſitis, abſque morâ iter expeditus arripuit; jamque *Mirandam* Urbem pervenerat, cùm nuntium à patre accepit cum mandatis, ne ultra progrederetur; detexerat nanque inſidias, quas Caſtellani ad capiendum Joannem in Samorēſis pontis tranſitu moliebantur. Quo accepto, redire, licèt invitus, cogitur. At non ferens paternis periculis non adeſſe, quanvis multa piis, bellicisque ſtu-

Suppetias fert patri laboranti.

ſtudiis obſtarent: attan
animus ad ſublimia q
que erectus, omnia ſup
vit. Conquiſitâ ergo pe
niâ, habitoque delectu, i
cum duobus equitũ, oć
que peditum millibus
ſuppetias Patri ferẽdas
ſtis itineribus Taurum i
bem tetẽdit; & antequa
in eam intraſſet duo h
ſtium Caſtella Sanctosi
lices, & Ledeſmam cep
Joannis adventus Alfon
animos fecit, ideoque B
gantino Duce, & Comi
Villa-regalio Tauri in Jo
næ tutelam relictis, cõju
ctis ſuis cum filii copii
Ferdinãdi exercitum, q
prop

Caſtella capit.

prope Samorensem pontem tendebat, intrepidè petivit. At hoste frustra ad prælium sæpe provocato, Alfonso regredi visũ fuit; etenim ingenium loci Castellanos magis, quàm Lusitanos juvabat. Verũ Ferdinandus famæ suæ consulens, hostem persequi statuit, & ne dimicandi occasio elaberetur, duas equitum turmas præmisit, quæ posteriorem Lusitanorum aciem ad prælium lacesserent.

Alfonsus Rex Ferdinandum ad pugnam lacessit.

Alfonsus cognito hostium consilio, consistere suis jubet. Acies hoc modo stetit. Totum exercitum antece-

Pugna Taurensis.

tecedebat Roderici Per
cohors unâ cum iis om
bus, qui sua sponte ar
induerant: post ipsos p
mam aciem Comes Fa
nus regebat, sinistrū c
nu Joannes tutabatur; R
mediam aciem ductaba
dextrum cornu Arch
piscopus Toletanus cu
suis militibus defendeb
quem milites Briganti
Ducis sequebantur; p
stremâ tandem aciem C
mes Monsanctensis duc
bat; quatuor verò coho
tibus in Durii ripâ locat
exercitûs latera Episcopi
Eborensis cum sagittarii
sclopetariisq́ tegebat. Fe
dinar

dimandus quoque optimè instructo exercitu incedebat. *Et* cùm uterque Rex militem acri oratione ad prælium incitasset, Sole jā in occasum vergente, primùm Joannes in sex hostium cohortes adeò fortiter invasit, ut brevi omnes profligaverit: deinde *Alfonsus* æquè ferociter in hostem irrupit; postremo Archiepiscopus Toletanus, & Comes Monsanctensis acriter se pugnæ miscuerunt, totisque viribus unius horæ spatio ancipiti Marte decertatū fuit, donec Joannes hostes penitus fuderit, fugaveritque;

Prælii eventus, & Ioannis virtus.

que; & cùm receptui
nere jussisset, ut colle
equite, se cum patre c
jungere posset, ejus cop
quanvis & ipse æquè m
tem & imperatorem e
rit, victas fugatasque in
nit. Dum Ferdinandus S
moram, Alfonsus Cast
nunium, ille de prælii ev
tu dubius, hic omnib
destitutus, ac de filio soli
tus, se recipiunt; Joan
copias suas unũ in agm
colligere nitente, militu
furor hostem persequi ve
le vociferabatur. Quib
ille: *Aliud militis, aliud imperato*
munus esse; & quanvis utrique fort
pugnare incumberet, ad solum tamen imp

Intempestivum ardorem militũ Joannes cohibet.

rator

ratorem pertinere pugnandi tempus eligere: ipsos ignaros locorum esse, & tenebrosam noctem omnem conatum prohibere: venturum diem, & quid fieri magis expediat, cõsilio, non impetu decreturum.

Cæterùm mirâ ſolicitudine noctem Joãnes egit, donec primâ luce nullum hoſtium in conſpectu eſſe cognovit, & cùm tãquam victor triduo in eodem prælii loco manere vellet, ArchiepiſcopusToletanus *Trium horarum spatium ostendendæ victoriæ sufficere dicebat, quodcunque aliud cõsilium jactantiæ tribuendum videri, nec in præsentiarum tanti temporis jacturam rebus suis conducere.* Quibus ipſe, ac viri auctoritate cõmotus ab animi ſententiâ de-

 ſtitit,

ſtitit, & adulto jam die
barum ſono, explicatiſc
vexillis de more victoi
Taurum intravit, ubi la
ob victoriam Joanne, nc
nulli Luſitanorum, pi
ſertim Brigantinus Du
qui cæteris auctoritate a
tecedebat magna ſui fid
cia, audacter proclamab
Male ſe victorem jactare, qui Regem
patreniqu[illegible] amiſerit, & quid de eo ſi
[illegible]ampenitus ignoret: quæ Joann
inſigni in parentem pie
te, modeſtia apud cæter
ferebat. Interim vive
Regem, & Caſtronunii ſ
vum eſſe certus nunti
attulit; cui Joannes nc
parvam militum manun

In Taurum urbem recipit copias.

ut tutus Taurum veniret, misit. Plura hujus facti cõsilio omisimus; cùm eorum prolixa narratio ad scriptores rerum gestarum Alfonsi, & Ferdinandi potissimùm spectet, & nostri duntaxat instituti sit Joannis facta paucis expedi- te; lectorem tamen rogamus, ut quisnam meliori jure, Ferdinandus ne, an Joannes victoriam sibi arroget; sine odio, ac studio existimare velit.

Victoria haud dubiè à Lusitanis parta.

Post hæc Joannes jussu patris Lusitaniam repetiit, & magis militaris gloriæ cupidine, quàm spe Castellæ regnum obtinendi,

paternos conatus acri
fovebat, adeòque Fer
nandum irruptionibus
tigabat, ut ipse animi pr
stantiam Joanni inesse
pertè fateretur. Alfons
verò improsperos reru
exitus ægerrimè ferens, r
medium ex morbo quæ
vit. Nam cùm nutant
animos præsentiâ suâ, &
animi constantiâ firma
deberet, absentiâ & levit
te penitus imminuit, a
subdolis Ludovici unde
cimi Galliæ Regis promi
ssis fretus, ipse in Gallian
auxilium oratum ire, dis
sentiente filio, statuit, mi
nimèque animadvertit

Alfonsus Rex in Galliam proficiscitur auxilium oraturus adversus Ferdinandum.

Lu

Ludovicum Vulpem appellari, quòd fidem prout sibi conduceret, mutaret, & eam esse conditionem imperandi, ut non alibi maiestatis decus constet, quàm inter suos, sæpeque Regum colloquium extero dedecori fuisse. Attamen nobili comitatu, & modicâ classe ab Ulyssipone in Galliam solvit, & brevi, facilique navigatione Massiliam tenuit; moxque negotii exitus consilium improbavit.

Interea Petrus Pantoja oppida Sigalam, & Petrambonam Joanni dedit; Alfonsusque Monroius Magister

gister equitum Alcantarensium in Joannæ parjam à cæteris destituta privatas ob causas, trans Joannes verò Alegretum quod tunc temporis Ferdinandi præsidio tenetur, brevi expugnation recuperavit.

Dum hæc in Lusitan geruntur, Antonius Fari quem Joannes patrem s lutandi gratiâ in Galliam miserat, rediit in Lusit niam; cui Alfonsus, pos quam serò Ludovici call ditatem cognoverat, ac d ejus auxilio penitus desp raverat, in mandatis ded rat, ut filius Rex salutare

Nec multò post desperato auxilio, regno se abdicare statuit.

tur

tur; *Se nanque Hierosolymam sacra loca veneraturum ire, & quidquid vitæ superesset, in aliquo monachorum cœnobio degere statuisse.* Quibus allatis duæ sententiæ Joannem distinebant. Nam Brigantinus Dux seu insitâ tanto viro libertate, seu quia se minimè Joanni gratum rebatur, ejus imperium detrectans; *Non facere* (dicebat) *ad filij famam tam citam hac in re paternis mandatis obedientiam; Regem magis dolore, ac tædio rerum improsperè cedentium, quàm deliberato, maturoque consilio regnum abdicare decrevisse; daret ergò afflicto pœnitentiæ tempus; nam si ab incœpto desistere Rex vellet, nec patri honestum fore sceptrum resumere, nec facile filio restituere: contra verò si in abdicationis sententiâ permaneret,*

Dubitat Ioannes an regium nomen cum regno capessat.

manerer,

maneret, ſatius fore ſe in Luſitaniam recipere, ubi filio, cæteriſquè debitun ſequium præſtantibus, in monaſticâ vitâ maieſtatis regiæ decus retineret.

Alii tamen ex dive differebant; *Tam longum, ac t periculis obnoxium iter ſuſcepiſſe Reg ut de ejus eventu ſeró, aut nunquam tius in Luſitaniam pervenire poſſet; eſſe Luſitanam gentem, quæ ſine regiæ ieſtatis ſplendore haud facilè diu cohi poſſit. Quod ſi Alfonſus quandoque regi repeteret, filii moderationem, ac reverent illuſtriorem fore, ſi initum jam imper patri libenter reſtitueret.* Quæ qu dem ſententia prævalu ſeu quia Joanni cordi er paternis mandatis obten perare, atque ita public quieti conducere exiſt maba

Sed tandem Rex conſalutatur.

mabat, seu quia (ut interpretabantur, qui Principum facta semper in deterius accipiunt) habere; quàm expectare imperium malebat.

Joanne tandem Scalabicastri Rege salutato, prima novæ dignitatis cura fuit bellum propulsare; quod non aliàs flagrantiùs per omnes regni fines exardebat, & cùm ipse Eboræ modico comitatu degeret, Alfonsus Cardenas, qui Provinciæ Extremaduræ præerat, cum tribus equitum, quindecim peditum millibus Eborensem agrũ hostiliter prædabũdus venit;

Bellum propulsat.

nit; & quia Joannes ap
tâ vi hostes repellere r
quibat, ad industriam r
volutus, Jacobo Sylvio,
Joanni Sousio imperavi
ut suo nomine Alfonso t
cerent, *Se cognito ejus adventu,*
eum posterâ die venturum: quibus d
Satius esse ipsum ad tantum Principem
ficii causâ adire. Ita factum est
ut uterque sub verbis off
ciosis militares minas in
vicem jecerint. Tum Joan
nes Episcopo Eboren
præcepit, ut cum treceri
tis equitibus campos, pe
quos Alfonsus inceder
deberet, iterum, atque ite
rum conculcaret: quo si
facto, Episcopus prope Fu
stiun

Et hostë copiis multo superiorem arte profligat.

stium castra suos in insidiis locat. At Alfonsus cum progredi cœpit, instructo ad prælium agmine, animadversis multorum equorum vestigiis, suos non potuit continere, quin rati Joannem cum magnis copiis vicinum esse, se fugæ præcipitanter darent. Quibus panico terrore consternatis, Jacobus Castrius, & Petrus Casca prope novum oppidum Aruccitanum, obvii fuere cum parvâ militum manu, eosque penitus dissiparunt; lætiore Joanne, quòd provinciam consilio defendisset, quàm si hostes in acie divicisset;

 quippe

quippe illud sibi tantù
hoc æquè, & sorti, &
tribuendum.

Alfonsus Rex mutato consilio redit in Lusitaniam.

Intereà Alfonsus in
nii mobilitate, suorumq
precibus à suscepto itin
re, destinatoque fine vi
destitit, & ad Cascasium
inexpectatus appulit;
quanquam nonnulli e
intimis de filii obedient
soliciti fuissent: *Ne Lusita-*
niam rectà peteret, tutius esse ad aliquam
Mauritaniæ urbem appellere, unde missi
qui filium de adventu suo edoceret, ejus
animum explorare posset, daretque consu-
lendi spatium; nam impetu malum consi-
lium, bonum morâ prævalere. At ipse
monita aspernatus, nav
descendit, Oeirasque te
nuit,

nuit, unde mox filium de ſuo adventu certiorem fecit. Quidam illorum temporum ſcriptor tradit, antequam Joannes ad ſalutãdum patrem proficiſceretur, ſuos conſuluiſſe quonam modo patrem adiret; quã dubitationem Georgium Coſtium S. R. E. Cardinalem increpuiſſe; & quia mox Principis offenſionem ex vultu conjectaverat, Brigantinum Ducem, & Epiſcopum Eborenſem, qui in eâdem ſententiâ fuerant, admonuiſſe ut ſibi conſulerent, ſe quidem ita eſſe facturũ, & ſanè fecit; nam brevi

ſe

se Romam contulit : a
verò auctores nihil de Jo
nis hæsitatione retulere
Veruntamen quomod
cunque se ea res habuit
Joannes patrē statim adii
eique regnum sine ul
morâ tradidit; qui insign
moderatione ipsum vici
sim iterum, atque iterum
filio obtulit, quod ille et
am pari virtute recusavit
& eo, quòd se privatum
reddidit, maior privato vi
sus deinceps fuit.

Cui filius regnum tradidit.

Nobilitas Lusitana Re
gis sui adventum summo
cum gaudio accepit, pu
blicisque spectaculis cele
bravit. Quippe non minùs
filium

filium timebat, quàm patrem amabat. Pares quidem militari virtute, sed moribus dissimiles hos Principes fuisse constat. Alfonsus clementiâ nobilium amorem conciliabat, Joannes severitate iisdem timorem incutiebat; ille supplicibus parcebat, hic flagitiosos damnabat; pater miseris refugium, filius strenuis patrocinium; alter incuriosus, ac varius, alter pervigil, ac constans; itaque Alfonsus optimi viri, Joannes optimi Principis nomen non immeritò nacti sunt.

Regis Alfonsi, & Joannis comparatio.

Non diu Ulyssipone

Fœderis obsides,

In fœderis pignus oppida Alecrêtum, Veiros, Laudroale Ioannis Beatrici fo tradidit, apud quam Alfonsus filius, Elisabetha Castellæ Regis filia, pacis obsides, commoraturi erant; Ysabellam Beatricis filiam ...maxim Regis Lusitani permissu, ... obedientiâ, in Castellæ Regis potestat iturum.

Ioannis cōstantia.

Rebus ita compositi cum de obsidum traditi ne ageretur, Regis Caste læ legati nectere moras impedimenta inferre, re extrahere variis calumni donec Joãnes eorum frat de cognitâ, duas illis tess ras misit, in quarum alter PAX, altera BELLUM erat scriptum, jubens, u

utri

utrávis eligerent ſine ulla mora; qui quidẽ cùm negotium ultra proferre nõ poſſent, pacem protinus ſanxerunt, & Eliſabethã, ut erat pactum, Beatrici tradidere; unde apparet quantum in negotiis gerendis conſtantia calliditati præſtet.

Inter hæc Alfonſus ob rem infeliciter geſtam regni adminiſtrationẽ perosus, ſtatuit in frequenti ordinum conventu regnum filio tradere, & inter pios homines Divi Franciſci inſtituta obſervantes, valere juſſis humanis rebus, ultimum diem expectare;

cipem minimè esse posse, qui malus filius sit.

Cæterùm postquam res privatas composuit, animo ad rem publicam intentus comitia Eboræ habenda indixit, & interim strenuum quenque beneficiis devincire, delicta punire, veteris regiminis accusata fugere, laudata amplecti: ingenio, an simulatione incertum; nihil tamen dubitem, quin prudentissimus Princeps initio regni multò acriùs quàm unquam aliàs annixurus esset ad res honestè, rectèque gerendas, quoniam prima Principum facta odium,

vel

vel amorem longè duratura conciliant. *Diplomata*, quibus in spé futuri principatûs dona, vel officia adolescẽs promiserat, uno omnia decreto irrita esse jussit; quendamque nobilem *aulicum* severè increpuit, quòd, ut sibi promissa implerentur, enixè contendebat: temerè namque adolescẽtes Principes promittere, ac proinde pœnã potiùs, quàm præmium impetrãtibus deberi judicabat. Homines expertæ integritatis elegit, qui singulas provincias circumirẽt, oppressosque exaudirent, ac de injuriis cognoscerent. Insuper populi de se

Instituta reipublicæ regẽdæ ratio.

Judicia populi explorat.

 se

se judicia per fidos exploratores scire curabat, & illis, quæ justè arguebantur, in posterum abstinebat: in iis verò, quæ omnium consensu probata erant, mirificè gestiebat. Quandoque meditata, antequam perficeret, specie occultantis evulgabat, ut cognito publico judicio, securiùs ageret. Rationarium semper apud se habebat, in quod hominum merita, ingenia, mores, virtutes, ac vitia referebat, ut candidatorum ambitum, procerumque gratiam vitaret; utpote qui optimè cognosceret maximè reipublicæ interesse,

Rationarium conficit ut præmia rectè destribueret.

teresse præmia à solis civium meritis, atque Principum judicio pendere. Regni administros plurimi faciebat, quo illis apud cæteros auctoritatem conciliaret; ideoque siquis in eorum quenvis querelas palam deferebat, sibi displicere simulabat; comperto tamen crimine, qui primum peccaverat, blandè, ac secretò admonebatur; quòd si monita sperneret, tunc demum severè ac publicè puniebat. Itaque cùm quidam jus dicẽtium repetundarum, & quòd litigantibus raros accessus præberet, apud il-

Administros magni facit.

lum clam accusaretur. *Ego, inquit, ad me delatum est apertas ea habere manus, fores verò clausas.* Plurima hujusmodi verba, atque alia, quæ in apophthegmatum modum lepidè, ac venustè sæpe fundebat, consultò omisimus; quia cum eorum lepos, & elegantia à Lusitanico sermone ferè pędeat, si in Latinum vertantur, haud dubiè insulsa pleraque videbuntur, neque enim altera lingua, ulterius potest assequi venustatem, in his præsertim, quorum gratia sæpe una voculâ constat. Frequenter cum administris de republicâ moderandâ agebat,

Lepida ejus dicta.

bat, non dubitans quin Reges, qui in rebus arduis sapientes viros consulunt, quanvis rerum exitus voto non respondeat, nullius culpæ affines sint. Verùm ne regni proceres nimis apud se valere viderentur, eorum patrocinium palā interjectum aspernabatur, rursus aliquibus causam eorū suscipientibus quādoque annuebat, reputans nimiam indulgentiam flagitiosam esse, nimiamque severitatem periculosam, seu omnia optimatibus, seu nihil concederetur. Unus ex Alvitiensis Dinastæ familiaribus, quod- dam

Sui arbitrii Princeps, nec ullius voluntati obnoxius.

Neque tamē Aulicorum gratiam omnino spernit.

dam officium à Rege petivit, ac statim denegans se daturum Rex, postea Alvitiensi idem munus petenti, ait: *Cùm hactenus pro famulo tuo nullas preces apud me adhibuisses, illi non indulsi; ratus hominem tibi ingratum esse; nunc verò, quando sua de te merita mihi ostendis, libentissimè concedo.* Quin etiam quanvis jactaret neminem apud se præ cæteris gratiâ florere; quandoque tamen non neminem sibi præcipuè gratum videri sinebat; quidam quippe aulicus, cùm mutuari pecuniam cogeretur, à Rege petivit, ut cùm institorum tabernas transiret, cum ipso pauca ver-

ba facere vellet, ut suspe-ctâ ex colloquio gratiâ, à negotiatoribus pecuniam mutuari posset, quod cùm facilè impetrasset, negotiatores grandem pecuniam ei certatim crediderunt. *Magna Principis virtus*, qui cùm gratiosos habere infra Maiestatem regiam esse arbitraretur, in re tamen honesta alicui amicus videri non dubitavit. *Illud* verò Joanni perpetuò observatum, ut homines non tam ex natalium splendore, quàm ex virtute probatos ad reipublicæ munia admoveret, gratiæque suæ participes faceret;

Plus virtuti quàm natalibus tribuebat.

neque

neque ulla cujusquam merita oblivifcebatur, ab illis penitus abhorrens, quibus beneficia tádiu læta sunt, quandiu exfolvere volunt; at ubi rependere nolunt, benemerentes, tãquam ingrati animi accusantes, oderunt. In primis autem illis favebat, qui existimationi suæ anxiè consulebant; itaque siquis publicæ ignominiæ vitandæ, aut delendæ causâ crimen aliquod patraverat, pœnam lege constitutam quodammodo remittebat: quod quidem variè existimabatur; *alii publicæ potiùs quieti, quàm singulorum famæ Principem consulere*

Percupidus eorum, qui existimationi sua anxiè studerent.

debere,

Reges, ipsique præcipuam curam esse civiũ salutem tuendi: alii contra, solùm popularium virtutibus rempublicam florere posse, & proinde Principis officium esse boni nominis studiosos fovere: nam ubi fama contemnitur, etiam virtutes contemni solent.

Cùm resciret Ulyssipone in cujusdam civis domo ludos à lege prohibitos frequentari non parvo, & ludentium, & reipublicæ detrimento: nam opes, quæ vitiis consumuntur, ad privata & publica onera sustinenda desunt, in ludentes severè animadvertit, ædesque cremari jussit; quo facto posteris exemplum magis imitandum, quàm imitatum reliquit.

Aleatores reprimit, atque ædes ipsorum cremari jubet.

ditum fuisse perhibent, ut cùm prope honestorum hominum ædes transiret, ibi aliquantulum consisteret, & cum ipsis per quàm benignè colloqueretur. Cæterùm omnibus diebus judiciis ordinatim adsidebat, ibique magis ad severitatem, quàm ad misericordiam pronum fuisse, ex omnibus auctoribus constat. Certè nimiæ severitatis damnari deberet, nisi quòd necessitate temporũ coactus, non ultro sævierit. Id verò summam commendationem meretur, quòd judices, qui contra fiscũ justas sententias pro-

ferebant,

ferebant; palam laudatos præmiis, & honoribus extollebat; sciebat namque optimi Principis indicium esse, sincere sic eum vinci.

At cùm naturâ, & disciplinâ ad arma raperetur, viros bellicâ virtute, atque animi præstantiâ insignes præcipuo quodam studio amplectebatur, & donis, verbisque amplissimis afficiebat. Ob id ea tempora fortissimis hominibus abundarunt, qui mox etiam aperto Oriente, incredibilia edidere facinora. Cùm à nobili aulico (Petrus Melius ei nomē erat) frigidam petivisset, fortè

Viros fortes præcipuê amplectitur.

occidit, ut urceus è manu excideret afferentis; quod cum irrisissent qui aderāt aulici: *Imperitè* (inquit Rex) *hominem irridetis: non à Petri Melii manu, quamvis urceus ceciderit, nunquam tamen excidit telum.* Petrus Asambujensis vir animo fortis, & rebus gestis clarus, filiam nobili viro nuptui dabat, easque nuptias in Aula honoris causâ celebrari Rex voluerat. Itaque cùm Asambujensis, quòd ex vulnere claudus esset, invitatorum concursu urgeretur, Rex illum manu apprehendit, ac regio in suggestu collocat, aitque: *Hic advenientium incursus vitabis, nec cures*

quidquam,

quidquam; si cæteri invidentes hujus temporis vitium irrideant. Traditur quoque Joanni Sousæ viro non minus virtute, quàm genere illustri, cùm fortè ædes ei non suppeterent, nec qui locarent inveniret, dixisse Regem: *Nihil de habitatione laborares; neque enim tibi domus deesse poterit, qui Aulam habes ad habitandum.* Nec prætermittenda videtur laudabilis vox, qua militem quendam strenuum castigavit, quòd per alium commoda petivisset: *Quando, inquit, fuit tibi animus ad fortiter pugnandum, cur desunt verba ad præmia audacter poscenda?* Hujusmodi honorificis verbis tanquam ditissimo thesau-

Regum honorifica verba thesaurus ditissimus.

ro

[illegible]ro[illegible]batur, qui quidem in tantum cæteris præstat, ut numquam, si bene dispensatur, exhauriri possit. Familiares ad numerum unicuique ministerio necessarium redegit, & singulis pro conditione idoneam mercedem constituit. Insuper ingentia donaria, quæ cæteros [illegible] meritis [illegible]bant, non [illegible] portiebatur, recte existimans iniquissimum esse, æquis præmiis inæqualia merita afficere. Inter hos tamen eos præcipue complectebatur, quos sibi veraces, ac simplices esse cognoverat; assentatores

verò

verò acerrimè insectabatur: solitus dicere, Principibus miserrimam conditionem esse, quòd, cùm maximè veritate indigeât, qui apertè, ac simpliciter ejus copiam faciant, difficillimè inveniantur. Hac de causa sciscitantibus cuinam Aulæ præfecturam conferre statuisset, Joanni Menesio respondit, hominemque amare professus est, quòd in ejus rebus omnibus, veritati semper, nũquam voluntati consuleret. Perpetuæ famæ cupidus Angelum Politianum, hominem eâ ætate eruditissimum, per literas Lati-

Adulatores pestiferum Regũ malum.

Perpetuæ famæ cupidus Politianũ ad res Lusitanas latinè scribẽdas invitat.

nas invitavit ad res Lusitanas posteris tradendas; & ipsa epistola apud Angeli opera extat; ex qua apparet Joannem non solùm historiam amare, quia historiis digna gerebat, sed literarum non indoctum literas magni facere; soli enim amusi Musarum cõmerciũ contemnunt. Præceptores optimos eligebat, sub quibus nobiles pueri liberales disciplinas edíscerent. Nam cùm respublica nobilium operâ vel vigeat, vel cadat, pro ut boni, vel mali sint; magni momenti esse ducebat optimè educare illos, à quorum

Nobiles à prima pueritia optimis moribus, & disciplinis imbuendos curat.

rum

rum virtutibus aut vitiis, bona, vel mala publica maximè pendent. Nec ipſos ferrum accingere permittebat, niſi poſtquam duodeviginti annis completis, Africano bello equites initiati forent. His, aliiſque virtutibus domum, quæ reipublicæ efficaciſſimum exemplar eſt, ita formavit, ut moribus, diſciplinâque aulicorum mirificè floreret.

Frequentia quoque ſigna pietatis dedit. Hebræũ Chriſtianã religionem ineuntem ſacro fonti admovit; & cùm fortè deeſſet lintea faſciola ad abſtergé-

dum oleum, quo neophyti ungi ſolent; manicã ſubuculæ ſcidit, ex eaque faſciolam ſacerdoti obtulit; dicens tam ſacræ rei miniſtrare etiam regibus honori eſſe. Iterum cùm ſacro adeſſet, & in genua procũberet, in ipſo corporis motu crepida è pede cecidit, quàm maximus ſacrificulus è ſolo levavit, pedique aptare voluit; at Rex eum ſeverè increpuit, quòd cùm ſacerdos eſſet, humanum ac ſervile miniſteriũ uſurpaſſet, & manus, quæ ſanctiſſimũ Domini corpus tangerent, tam abjectis hominum utẽſilibus, polluiſſet. Cœptis

Cœptis comitiis, visum fuit primùm, quæ per incuriam patris in abusum verterant, ad pristinũ statum revocare; deinde Optimatum impotentiã minuere, atque intra æquitatis terminos cohibere. Sed cùm hinc turbæ, de quibus scripturi sumus, ortæ fuerint, non esse abs re existimavi, antequam incepta exordiar, de Lusitani imperii statu aliquam mentionem facere, ut cognitis rerum causis, faciliùs res ipsæ noscantur.

Comitia, & turbarum, quæ mox orta sunt causa.

Alfonsi mors sicut nobiles magno dolore affecit, ita populum variis moti-

Status regni sub Alfonso

bus conturbavit, per optimates præsertim, qui Alfonsi nimiâ indulgentiâ abusi, non minus filii virtutes verebantur, quàm patris vitia amaverant; sub quo regiis donationibus aucti, & meritis ex bello elati, ultra civium conditionem sese gerebant; imò ex Regis incuria,& amplitudine facultatum impunè peccandi licentiam retulerant. Horum impotētiam Joannes ingenio, asperitateque imperiosus ægerrimè ferebat, intutumque, atque indecorum sibi arbitrabatur, si homines ejus imperio subjecti, tanquam

quam liberi agerent. Magna pars populi longo tẽpore belli, non solùm opibus exhausta, sed etiam moribus corrupta erat. Miles ubi cognovit ejus merita multò pluris in bello, quàm pace æstimari, Regisque ingenium à militari licentia abhorrere, ad moliendas res novas, si occasio daretur, paratus videbatur. Cùm is esset animorum habitus, regnum pace compositum erat. Castellani, licèt nihil contra fœdus machinarentur, non parum tamen novi Principis spiritus eos solicitabat. Domi respublica proprio

proprio jure civili regebatur; in iis verò rebus, de quibus istud jus non caverat, Romanorum leges, ac prudentum responsa valebant. Urbes, colonias, arcesque, quas in Mauritania, & Æthiopia occidentali (Guineam appellant) vel armis acquisieramus, vel collocaramus industriâ, justa præsidia tutabantur; atque ipsa partim Lusitanum nomen militari gloriâ illustrabãt, partim fiscum annuis reditibus augebant, civesque opulento commercio ditabant. Regnum erat omne divisum in partes sex,

quibus totidem prætores jus dicebant, paucioribus præfectis parere jussi. Verùm hosce magistratus omnes longè præstabant tria concilia, quæ Ulyssipone urbe regiâ commorabantur, ad quorum duo attinebat jus dicere, delictaque punire; tertium fiscum curabat. Rem militarem, & quodcũque aliud magni momenti negotium Princeps, adhibitis in consiliũ aliquibus ex optimatium ordine, & industriis, expertisque hominibus, suo arbitrio decernebat. Hic rerum status erat, qua tempestate Joannes

Quæ per Patris socordiã in abusum verterant, emendare intendit.

regni gubernacula ſuſcipiens comitia habebat; quibus & univerſa, & ſingula, quæ emendanda eſſent, examinare curavit, ut cognitis utriuſque mali cauſis, quæ remedia admovenda eſſent, penitus cognoſceret. At cùm erectum ſuſpicacis Principis animum nihil altiùs penetraret, quàm nimia procerum potentia, ad eam maximè minuendam totus incubuit. Igitur ſacramenti formã novare inſtituit, quâ ſeſe hactenus adigebant pro arcibus in officio continendis, qui earum habebant præfecturas. Nã cùm

Sacramenti formam innovat.

cùm antea eo modo tantùm fidem ſuam obligarent, ut ſi quãdo abeſſent, *nihil* ad ſe legatorum officium attineret, eos coegit, ut auctâ ſacramẽti formâ, ſe quoque pro legatis ſuis *obſtringerent*, eorumque fidem ipſi in ſe reciperent. Imperavit inſuper, ut qui ex Principum ſuperiorũ gratia oppida, vectigalia, prædiave poſſidebant, earum donationum diplomata ſtatim exhiberent. Quod etſi eo obtentu feciſſet, quaſi eadem dona confirmare vellet: res tamen magis ut reapſe erat, quàm ut ipſe videri vole-

Superiorum Regum donationes in examen vocat.

bat, interpretata fuit. Deinde jus vitæ, necisque, quod optimates in suæ ditionis incolas habebant, penitus abrogavit. Jussit postremò, ut regiis prætoribus optimatium oppida, ipsis hactenus inaccessa, deinceps subjecta forent. Cæterùm cùm ad hujusmodi præturas tantummodo nobilibus per ea tempora aditus pateret, non observato utrùm operam juri dedissent, necne: instituit in posterùm non nisi jure cõsultis (qui ferè equestris sunt ordinis) eas tribuere. Quæ quidem omnia licèt ad regiam potestatem firman-

Et optimatũ jurisdictionẽ imminuit.

mandam, & rempublicam ordinandam pararentur; adeò tamen commoverũt animos procerum, ut apertè conclamarent *consilium Regis esse, specie reipublicæ ordinandæ, optimates opprimere, ut debilitatis eorum viribus, faciliùs violenti ingenii conatus perficeret: ideo præstitâ cæteris Regibus obedientiâ non contentum, novum infringendæ nobilitatis modum affectare: omnia privilegia, donaque, quibus fruebantur, sibi pro egregiis in rempublicam meritis fuisse concessa, eaque non sine magna injuria eripi, aut imminui posse.* Nec prudentes ejusmodi facta omnino probabant: *intempestivè, initio principatûs tantam molem parari; multò fore consultiùs, postquam vetustate imperii potestas coaluisset, tam magna moliri; volubile*

Procerum de rege querela.

Et prudentum judicia.

esse plebis ingenium, ejusque amorem parum constare: contra nobilium nec odium, nec studium facilè evanescere; idcirco malè sibi Joannem consulere, dum populari allectus aurâ, procerum animos à se alienaret. Dū hæc variis rumoribus agitantur, optimates statuerunt universi privilegia sua defendere legitimâ disceptatione, ad idque Brigantinum Ducem, tanquam ordinis caput, eligere. Brigantinus namque sanguinis splendore, & amplitudine facultatum, atque adeò auctoritate ipsâ longè cæteros antecellebat; quapropter invisus, suspectusque erat Regi existimāti tantum virum sibi

Optimates statuunt privilegia defesum ire,

ſibi periculoſum, reipublicæ gravem eſſe. Sed de ejus origine, ac potẽtia aliquid repetendum videtur, ut nihil prætermittam, quod ad rerum cognitionem pertineat.

Brigantinorum Principum origo, & amplitudo.

Joannes Luſitaniæ Rex nomine primus nothum filium habuit, qui Alfonſus vocatus fuit. Hic Beatricem Nonii Alvareſii Pirerii Aurenẽſis Comitis filiam, unicamque hæredem uxorem duxit, ex qua binos liberos ſuſcepit, Alfonſum Valentiæ Marchionem, qui abſque liberis obiit, & Ferdinandum, qui in patris domum ſucceſſit,

cessit, & quatuor filios, tresque filias genuit: Ferdinandum secundum nomine, de quo loquimur; Joannem Marchionem, Montemaiorēsem, Comitemque Stabilem; Alfonsum Comitem Farensem; Alvarum Comitem Olivenitium, jus dicentiumque Præfectum; Beatricem, quæ nupsit Petro Noronio Comiti Villaregalio; Guiomaram Loulensis Comitis Hērici Menesii uxorem; Catharinā, quæ cum desponsata esset Ferdinando Coutinio Comiti Marialbano, excessit.

Brigantini Ducis Ferdinandi II. necessitudines.

Hæ Brigantini Ducis erāt ne-

Et opes.

necessitudines, quas insuper magnæ facultates augebant: erat enim Dux *Brigantiũ*, & Guimaranẽsium, Marchio Villavisosæ, Barcellorum, & Aurenensium Comes; unde, *cùm ingentibus* divitiis afflueret, & summis frueretur prærogativis, domûsque splendore regiam pene æquaret, neque id sine egregiis meritis bello, paceque partis; incredibile, dictu est, quantum auctoritatis apud reliquam nobilitatem sibi conciliaverat. *Ad* hæc Elisabetham, Eleonoræ Reginæ sororem duxerat uxorem, id-

que matrimonium jam nimis potenti, novum robur, ac decus attulit.

Neque tamen Regis à Brigantino alienatio, cujus causas supra præstrinximus, procerum erga illũ amorem minuebat; imò potiùs accendebat, vulgò que ad illum sese applicabant. Sed quæ firmandæ, aut conservandæ potentiæ præsidium videbantur fore, ea procul dubio perniciei præbuere causas: tantò acriùs annitente Rege Brigantinum deprimere; quantò ille firmior, & excelsior videbatur. Verùm mihi narraturo maximũ, quod

Magnis de rebus haud temere ferendum judicium.

quod unquam Lusitania vidit supplicium, est animus, nec magnum Regem crudelitatis, neque Principem virum læsæ fidei accusare; sed factum; prout auctores tradidere; expromendo, integrum judicium lecturo relinquere. Novatâ igitur sacramenti formâ, primùm Brigantinus, deinde ejus fratres Regis voluntati paruerunt, eâ tamen conditione, ut erepta privilegia postea in judicio defendere sibi liceret. At cùm Regi animorum, & spirituũ pleno videretur obedientiam qualicunque condi-

tione præſtitam, regiam Maieſtatem offendere; ſuſpicio, quam Brigantinæ domus amplitudo ejus animo incuſſerat, adhibitis quibuſcunque fomentis, indies magis, magiſque invaluit. Cùm verò quantũ in Rege ſuſpicio augeretur, tantum in Brigantino timor creſceret, & cautio; inde factum eſt, ut utraque ſanè pars, quodam quaſi fato, in hujus domûs perniciem conſpiraverit. Edixerat Rex, ut proceres diplomata exhiberent regias donationes teſtificãtia; & quanquam ſuperiores Principes ſolerẽt, cùm regnum

Regis in Brig[illegible]nũ ſuſpicio augetur

regnum capesserent munera decedentis uno edicto confirmare: Joannes tamen hunc morem minimè servavit, imò omnia diplomata diu apud se retinuit, eo nempè consilio, ut quædam abrogaret, confirmaret alia tanquam ex nova gratia; addiditque, ut prætores sine ulla mora sicut imperatum jam erat, juris dicendi causâ nobiliûs oppida adirent. At quanvis omnes proceres novas leges tanquam injurias palàm conquererentur, nullæ porrò quàm Brigantinorum querelæ Regis animum æquè pungebant;

Festinat Rex destinata perficere.

ideoque summopere nitebatur, quò ipse libenter præceptis pareret. Quæ cũ apertè Brigantinus detrectare decreverit, petitâ, habitaque colloquendi facultate, in hunc fere modum locutus fertur.

Non me præterit, Domine, Regibus summum rerum judicium à Deo fuisse tributum, nostrumque non esse, eos vocare ad rationem reddendam; sed cum optimè sciam jus, & æquitatem tibi esse cordi; non dubito fore, ut mihi loco criminis positurus non sis, si ex te suppliciter quæram, cur nobis erepta sint avita privilegia, non nisi ob egregia merita concessa? Nam si Maiestatem tuam læsimus, (quod vides quàm absurdum sit cogitare) ex legibus pœnas luere debemus; sin autem nostra in te fides firma semper fuit,

manetque

maneatque firmissima, qui fieri potest, ut sine injuriâ nostris privilegiis spoliemur? Falleris, Magne Rex, si nostrâ tenuitate magnitudinem tuam constare putas; nam maximus esse non potes, nisi magni fuerint, quibus maior es. Cùm ergo nullo jure tanta severitas excusari possit, liceat, Rex clementissime, hanc injuriam à te deprecari; nec minùs faciet ad tuam gloriam, decretum iniquum rescindere, quàm cæteras virtutes tuas planè regias exercere.

Sed quanquam vera essent, quæ Brigantinus dicebat, tamen cùm Regium ingenium veritatem nimis liberè prolatam ferre non possit, eamque in maiestatis irreverentiam accipiat, ægerrimè tulit Joannes ea, quæ Brigantibus magis

Neque tamē quidquam impetrat.

magis causâ jus suum defendendi, quàm animo Regem arguendi protulerat.

Rex severè Brigantino respondet.

Igitur iræ, quàm facundiæ propior respondit: *Nemini licere Regis sui facta judicare, vel eorum causas exquirere, solam obsequii gloriam subjectis relictam esse: proinde, si suis rationibus consultum ire velit, oportere, ut quamprimùm imperatis sine tergiversatione pareat & novis rebus abstineat; aliter longas Regibus manus esse intelligat.* Minantibus verbis addidit minacem vultum. Cæterùm cùm sibi periculosam tanti viri libertatem existimaret, propriæ securitati consulere in animum induxit, intentusque in occa-

occasionem tollendi de medio Brigantinum, quæ prima sese obtulit, libenter amplexus est. Præterea multa postea ad hæc accesserunt, quæ etsi per se levia, ægrum tamen Regis animum gravius exulcerarunt. Cùm Rex Montemaiorem (quod oppidum erat in ditione Marchionis Montemaiorensis) adiret comitia dissoluturus, Marchio Joannis adventum concelebrandi gratiâ, luctum amissi Alfonsi Regis læto cultu mutavit. Quodquidem Joannes, tãquam flagitiosam assentationem, severè increpuit,

Deliberat Rex Brigantinum de medio tollere.

moxque ipſum Marchionem ob jurgium inter ipſum,& Joannem Galvanũ deſignatum Archiepiſcopum Bracharenſem multavit exilio; eo nempè cõſilio, ut Brigantinorum potentiam fratrum diviſione infringeret; existimanſque elatum Brigantini animum rigore undequaque adhibito flectere in officium poſſe; ſtatuit cauſas quærere, quarum obtentu nimiâ ſeveritate in ejus fratres uteretur. Ergo Alvarum aggreditur opportunũ injuriæ, quod eſſet adminiſtrationi reipublicæ immixtus. Erat is Can-

Brigantinorum potentiam infringit fratrum ſeparatione.

Alvariũ Portugalenſem magiſtratibus ſe abdicare cogit.

Cācellarius maximus, cujus muneris eſt curare ne, regia decreta, magiſtratuumque ſententiæ cujuſcunque jus offendant. Quod Alvarus, tametſi ope cujuſdam juris apprimè *conſulti*, egregiè impleret; nihilo tamen ſeciùs ipſum Rex ab officio amovit, per cauſam conferendi munus illud homini legum perito, & qui in exercendo magiſtratu alieni conſilii minimè indigeret. Poſtea verò quò ſe à publica invidia removet, ereptum munus Alvaro reſtituit; eâ tamen lege, ut ſine adjutore illud exerceat; quod

Alvarus, cognito Regis animo, rejecit. Cùm idem Præfectus juris esset; (Rectorem justitiæ appellant) licèt magistratum illum sanctè, ac sine ullius querelis gereret; nihilominus eamdem ob causam ostendebat Joannes suspectam sibi esse ejus integritatem. Quibus tandem offensus Alvarus, hoc etiam munus ejuravit. Sed Marchio Mōtemaiorensis exilio efferatus palam maledicere Regi nobilium animos alienare, resque novas moliri invitis fratribus, Brigantino præsertim, qui semel, atque iterū Marchionem, ob

Montemaiorensis vindictæ cupidine flagrans, res novas moliri pergit.

ob conatus Regi malefidos, severè increpuit; sed ipse monita aspernatus, certum hominem ad Regem Castellæ mittit, qui acerbas querimonias de Joanne Rege deferat. Quæ licèt Ferdinãdo grata fuissent, pro ut Joannem solicitabant, noluit tamen Rex cautus eis aures præbere, ne finitimo bello sponte sese implicaret. Hæc inter, casus inopinatus evenit, qui Regi optatam præbuit ansam ut Brigantinam domum ultimo mandaret exitio. Res ita se habuit. Cùm Brigantinus diplomata, quibus

Fortuna ansã Regi præbet ad Brigantinũ opprimendum,

privilegia sibi à prioribus Regibus concessa continebantur, ostendere voluisset; Joanni Alfonso domûs suæ ratiocinatori jussit, ut Villamvissosam adiret, & ex chartophylacio hæc documenta extraheret. Ipse autem seu morbo præpeditus, seu fato detétus, juveni filio negotium dedit, qui juvenili incuriâ, atque temeritate parum de re solicitus in conquirendis diplomatibus, Lupum Figueiredium sociũ, administrumque adhibuit. Lupus autem, dum omnia perlustrat, fortè literas invenit per Brigantinum ad Regem

In Brigantini chartophylacio inventa sunt literæ ipsi exitiales.

Regem Castellæ scriptas, ex quibus nova animi ab Rege alienatio induci poterat. Ergo Lupus clam surripit literas, easque statim Regi tradit, qui eas ab Antonio de Faria secretorum participe exscribi fecit, atque eidem chartophylacio, ex quò subtractæ fuerant, restitui jussit, retentis apud se exemplaribus; & licèt indiligentia, quâ epistola servabatur nõ magnum subesse crimen ostenderet, nihilominus Rex cùm jamdiu apud se statuisset nullam prætermittere occasionem opprimendi Brigantinum, statim

ſtatim decrevit eum quamprimùm in carcerem detrudere; veruntamen cùm in magnis conatibus facilior ſit deliberatio, quàm factum, neceſſe erat temporis opportunitatem expectare, nec minùs præſentia, quàm futura providere.

Rex infeſtū in Brigantinos animum diſſimulat.

Interim, ut animus meliùs tegeretur, mutare cōſilium ſimulat, & Brigantinis placatior videri affectat: & quia rebatur favorem, quo Rex Caſtellæ Brigantinos proſequebatur, eos maximè ad res novas incitare, ſtatuit Ferdinandum perpetuâ ſolicitudine

Ferdinandū Regem Brigantinorum fautorem ſolicitum reddere nititur.

tudine afficere, eoque Joannam Henrici Castellæ Regis filiam, de qua supra memoravimus, è Monialium claustro exire fecit, ac regio more coli. Atque hæc dissidentium animorum suspicio, quæ hinc oriebatur, magnum in modum aucta fuit, postquam literæ ad manus Regis Castellæ pervenerunt, quibus Ferdinandus Gondisalvius Episcopus Lamecensis, ac regiis sacrificulis præpositus, Alfonsus Ferrara natione Castellanus, & Alvarus Lupius Joanni à secretis Phœbi Navarræ Regi suadebant, ut Joannam

ſtatim decrevit eum quâ primùm in carcerem detrudere; veruntamen cùm in magnis conatibus facilior ſit deliberatio, quàm factum, neceſſe erat temporis opportunitatem expectare, nec minùs præſentia, quàm futura providere.

Rex infeſtũ in Brigantinos animum diſſimulat.

Interim, ut animus meliùs tegeretur, mutare cõſilium ſimulat, & Brigantinis placatior videri affectat: & quia rebatur favorem, quo Rex Caſtellæ Brigantinos proſequebatur, eos maximè ad res novas incitare, ſtatuit Ferdinandum perpetuâ ſolicitudine

Ferdinandũ Regem Brigantinorum fautorem ſolicitum reddere nititur.

tudine afficere, eoque Joãnam Henrici Castellæ Regis filiam, de qua supra memoravimus, è Monialium claustro exire fecit, ac regio more coli. Atque hæc dissidentium animorum *suspicio*, quæ hinc oriebatur, magnum in modum aucta fuit; postquam literæ ad manus Regis Castellæ pervenerunt, quibus Ferdinandus Gondisalvius Episcopus Lamecensis, ac regiis sacrificulis præpositus, Alfonsus Ferrara natione Castellanus, & *Alvarus* Lupius Joanni à secretis Phœbi Navarræ Regi suadebant, ut Joannam

ná uxorem duceret. Quidam Castellanus scriptor tradit, Joannem, ut prosperis Ferdinádi rebus noceret, his de nuptiis cum Galliæ Rege, & Phœbi cõsanguineo egisse; adeò quidem occultè, ut summopere niteretur peragere eas nuptias priusquam innotescerent. Quæ quidem omnia novum bellum minari videbantur: quia ea, quæ Joannes moliretur, pacis fœdus apertè infringebant.

Criminationes in Brigantinum augentur.

Iisdem ferme diebus gliscere in Brigantinum accusationes, & aliquot epistolæ ab eo ad Regem Castellæ

Castellæ datæ in deterius detorqueri; & sanè cùm semper aliàs in omnia Ducis cōsilia excubasset Princeps circumspectissimus, tunc hoc tempore præcipuè in eam curam animu intenderat; quod cum de dimittēdis obsidibus acerrimè ageret, idque Brigantinum molestè laturum arbitraretur, verebatur ne quid tentaret, quo minus res conficeretur. Neque ea opinio Regem fefellit; siquidem Brigantinus, qui iisdem obsidibus suā ipsius securitatem constare existimabat, summopere rem impedire nitebatur. Auxit

Alvitiensis Dinasta Brigantinum læsæ fidei apud Regē criminatur.

tus fertur. Nimirum *se pro comperto habere illum fœdissimo defectionis crimine teneri, quod se magis ob hominis sibi sanguine conjuncti dedecus, quàm ob proprium periculum dolere; fateri ipsum magnis virtutibus præditum, optimèque de se, & de republica meritum, verumtamen elatum animum bonos, vel malos excitus [illegible] sequi, pro ut vel bene, vel male ducitur: si [illegible] bita moderatione contineatur, gloriam, ac securitatem parere, ac si terminos officii excesserit, infamiam perniciemque afferre. Cogitet proinde Regem suarum coactas facile compescere; at contrà Cives Regis iram ægrè evadere. Leges ultimis comitiis promulgatas, quod ad Brigantinam domum spectat malle se ab ipso observari, ut cæteri nobilium habeant exemplum obtemperandi Regio imperio, quàm quòd ea ipse pristina Brigantinorum privilegia tollere decreverit. Quod si ipse*

ipse promptè jussis suis audiens, esse velit, neque novas res agitare; se ejus merita in posterum æquis præmiis prosequuturum.
His allectus Brigantinus, testari Deum immortalem nunquam se debitam Regi suo fidem violasse, imò nihil sibi magis ante oculos observari, quàm illam sanctissimè colere; namque obsequium in Principem, tanquam præcipuam hæreditatem, à maioribus accepisse: illum ipsum maiestatem suam non mediocriter lædere dum talia suspicatur. Nam præterquàm quód degeneris animi sit temerè de aliis malè sentire; tunc maiestas integra servatur, cùm proditiones nequaquam fieri posse putantur. Nec sibi fraudi esse debere consuetudinem cum Rege Castellæ, utpote quæ orta sit ex arcta sanguinis propinquitate, neque in ipsum Joannem Regem quidquam infidele contineat: quin etiam multò minùs

Purgat se Brigantinus.

repre-

reprehendendam libertatem, qua usus sit in defendendis avitis privilegiis; scilicet apud Principem, justum, ac generosum; quippe praecipuum aequi Principis iudicium sit licere omnibus jura sua legitime tueri. Quae quidem Rex tam patienter audivit, quàm observavit cautè vultum, habitumque dicentis, & pro insita dissimulatione Brigantinum honorificè amplexus fuit. At ipse Regiam dexteram deosculatus (qui semper finis cum Rege colloquii est) proinde supplex, ac solicitus recessit.

Vrget Rex legum executionem.

At verò Rex quanvis ostendisset Brigantino in exequendis decretis mitius acturum; tamen nequa-

quaquam ab incœpto destitit; imò impensiùs rem perficere curavit; existimabat enim Regiam potestatem labare, si latas leges executio non sequeretur.

Brigantini, & Dux Visiensis Vimierium cōvenivnt, & privilegia defendere denuo statuũt.

Interea tamen Dux Brigantinus, & ejus fratres unà cum Duce Visiensi Vimierium conveniunt, ac denuo antiqua privilegia quoquo modo defensum ire conjuravere; statimque Rex de hoc conventu certior est factus, simulque accepit, non deesse qui dicerent, ipsum non publicæ utilitatis causâ, sed animo Brigantinos opprimendi acerbæ legis

executionem acriter urgere: verùm Joannes spernẽdis rumoribus validus, ad ea agenda, quæ ex usu videbantur, animum intẽdebat. Sed Marchio Mõtemaiorensis, ejusque fratres Alvarus Portugalius, & Comes Faranus, cognitâ Regis in se iracundiâ, in monasteriũ quatuor millia passuum ab Ebora distans, non semel congressi sunt, ut de rebus suis maturè consilium caperent. Cùm ita de communi periculo vitando agerent, Marchio, qui cæteros ætate antecedebat, Regique erat infensior, hæc, aut similia verba jecit.

Sæpe in hunc locum, fratres amantissimi, convenimus, ut propriæ securitati consuleremus; sed ita posita res est, ut si diutiùs hæsitaverimus, agendi tempus inter consultandum evanescat: jam nobis ultima pernicies adest, & in tali rerum desperatione periculosior est quies, quàm temeritas: neminem vestrum Regis crudelitas, & in domum nostram impotens odium latet; quid ergo fratres patientiâ nostrâ tyranni sævitiam alimus? Possumus ne sperare, obsequio ac reverentiâ, ejus iram lenituros? Minimè quidem; nam ea est tyrannis conditio, ut oppressorum modestiâ eorum crudelitas magis exardescat, quàm crudelis animus mitigetur. Nemo nescit Reges sacrosanctum majestatis decus exuere, cùm privata odia exercent. Nonne maiores nostri Sanctium Regiâ potestate jure privarunt ob rempublicam segniter habitam? quin igitur Joannem ob

Marchionis Montemaiorensis ad fratres oratio.

exercitam tyrannidem eâdem illâ potestate, quâ in nostrum exitium abutitur, spoliare possumus? Non est dubium quin populi eo pacto se Principibus subjecerint, ut eos æquitate regerent; quòd si imperium in tyrannidem malè vertunt, jam ipsi à jurisjurandi religione Cives absolvunt. Regem Castellæ in auxilium paratum habemus. Plerique nobilium quantô quis opibus potentior, tantô Joanni infestior, & ad detrectandum jugum promptior. Quid igitur restat, perpendite quæso, nisi turpem timorem deponere, & tyrannum exitium nobis agitantem occupare? Neque vos ignominiæ formido detineat, quando ita à natura comparatum est, ut non aliàs magis, quâm in discordiis civilibus exitus acta comprobent: si vicerimus, patriæ assertores, si fuerimus victi, desertores æternùm vocabimur. Quod consiliũ vel dictu nefarium Alvarus,

Fratres à Marchione dissentiunt, & Alvarus illum increpat.

rus, & Faranus acerbè increpuerunt, & Alvarus, ut fratris inſaniam acriùs cohiberet, & à ſceleſta cogitatione averteret, in hũc quaſi modum exorſus eſt.

Licét magis fortaſſe expediat orationem tuam, tanquam iracundiâ, non judicio prolatam, contemnere, quâm arguere: attamen amor in te meus non patitur, ut tuo præcipitio non ſtatim occurram. Non abnuerim ſanè Regem, neſcio quo fato, immeritâ in nos irá accenſum eſſe; verúntamen ejus iniquitatem infamiá noſtrá vitare non debemus: nam ſatiús erit nobis Regis odio cadere, quám metu noſtro. Nec inanis aſſertoris patriæ titulus te, ò frater, deludat: nobis enim ſolùm incumbit, bonos Principes expetere, quales cunque ferre; imô dum eorum ſævitia pluribus innoteſcit, magis eni-

Ejus oratio.

 tere

tere debet fides nostra. Juris-peritis disputandum defero, an liceat reipublicæ, Reges, qui traditâ potestate abutuntur, ab imperio dimovere; sed quis sanæ mentis nesciat jus, potestatemque exigendi Reges, ut jam universis civibus sit, singulis non esse? Quin etiam magno rubore suffundor, dum cogito te metu mortis famam spernere. Ubi est illa tua flagrantissima gloriæ cupiditas, quâ in Regum obsequium tot labores exantlasti, totiesque vitam in discrimen dedisti? Quis furor est bona juventæ flagitiosâ senectute commaculare? Quæ dementia, cùm incertū periculum vitare quæras, in perniciem certissimam te immittere? Vanum deinde est à Rege tuo deficere externorum Regum auxiliis fretum: nam proditores etiam ab iis, quibus maximé inserviunt, sæpissimé deseruntur. Deponas igitur, te impensé rogo, insanum consilium, etsi Regis iram tantopere

for-

formidas, existima gloriosiús tibi futurum innoxiè perire, quám flagitiosé evadere.

Hac oratione obtinuit *Alvarus*, ut Montemaiorensis à primo animi impetu desisteret; & tandem omnium sententia fuit, ut *Alvarus* Regem adiret, oraretque vellet juberet, ut privilegiorum controversiæ jure disceptarentur. De quibus Brigátinus certior factus, sicut Montemaiorensis prius consiliũ reprehendit, ita posterius comprobavit. Rex Alvaro ea, de quibus inter fratres convenerat, apud ipsum è differenti affectatâ clemẽtiâ respondit, & eâdem simu-

Mitigatur Montemaiorensis Alvari oratione.

mulatione se gessit, donec filium in potestatem recepit, & securus de offensione Regis Castellæ, meditata sine ulla solicitudine exequi licere intellexit. Etenim adeò callidè inter se agebat uterque Regum, ut magis bello abstinere, quàm pacem colere viderentur. Et cùm neutri bellum usui in præsentia esset, obsidum dimissionem, quam pepigerant, tandem implerunt. Ob idque Ferdinandus conscientiæ suæ moderatorem legatum ad Joannem misit, à quo benignè Avisii exceptus, mádata exposuit, quorum caput

Ioannes obsides dimitti, & Ferdinandus pacem firmari curant.

puit erat, ut fœdus confirmaretur: addebat insuper inter Principes tot amoris vinculis adstrictos, supervacanea esse alia amicitiæ pignora. Imò verò obsides potiùs incitamenta suspicionum, & simultatum, quàm amoris vincula videri. Sed quando animis suspicio inest, ostentatio benevolentiæ, solicitudinem auget. Itaque Rex legati postulatis non gravatè assentiens, Petrum Noronium Regiæ præfectum, Antonium Franciscanum sodalem sibi à sacris confessionibus, Joannem Texerium Cancellarium ma-
 ximum,

ximum, Mauram oppidum misit, ut filium ejus nomine reciperent, addito Roderico Pina, qui legationis acta scriberet. In itinere factus est illis obviam Brigantinus, qui tecto mœrore, quo ex obsidum dimissione afficiebatur, vultu tamen ad lætitiam composito, ne timorem detegeret, postquam de Regia solicitudine erga Brigantinorum fidem conquestus est, legatis ostendit cupere se Alfonsum Principem unà cum ipsis legatis ad Parentem deducere. Quod eâ mente dixit, ut ex legatorum sententia Regis in

Brigantinus Principē obsequii causâ deducere cupit.

se animum exploraret. At illi, quanvis consilium taciti apud se probassent, attamen rei auctores inscio Rege fieri timuerunt, quoniam sub principe suspicaci non solùm crimen, *sed criminis* umbra fugienda est. Jam diu erat quòd Rex Brigantinum in carcerem conjicere decreverat; verùm, ut superiùs scripsimus, id agere priusquã filium reciperet, maximè periculosum existimabat; quam solicitudinem Brigantini obsequium auxit; nam cùm Alfonsum per ejus ditionis oppida iter facere oporteret, timebat

Ejus obsequium Regi suspectum.

Rex ne is filium per vim retinere apud se vellet: verùm ne fortè Ducem de eo moneret; quod ei fortassè in mentem nunquã venerat; placuit nullum talis formidinis signũ præbere, & Noronio per nuntium significavit Brigantini officium sibi esse gratissimum; addiditque, non invitassè se Ducem ad Alfonsi comitatum ob ejus infirmam valetudinem, qua laborare acceperat. Quibus Brigatinus deceptus, non solùm Alfonsum comitatus fuit, sed etiam suis oppidis magnificè, & officiosè excepit, ut

Sed suspicionem celat.

Brigantinus ostentat innocentiam.

ut se ab omni infidelitatis suspicione vindicaret. Sed insita Regibus natura, iis, de quorum fide semel dubitaverint, nunquam satis confidere. Obsides tandem VIII. Kalend. Jun. an. M. CCCCLXXXIII. restituti. Alfonsum Joannis procuratores, Elisabetham Ferdinandi legati acceperunt. Alfonso verò Eboram venienti prope urbem pater obviam processit; neque tamen diei festivitas iram in Brigantinum lenivit, imò ibi Rex meditata exequutus fuisset, ni ille insignem animi constantiam præ se ferens,

Dimittuntur obsides.

Ioannes filio venienti occurrit.

conſcientiæ ſuſpicionem avertiſſe videretur. Sunt qui ſcribant Brigantinum à fratribus per codicillos admonitum de periculo, ſed ipſum ſpretis admonitionibus, ſeu conſcientia fretum, ſeu fatò ductum, non aliàs ſecuriorem ſeſe oſtendiſſe; unde quidam omnino innocentem, omnes nimis conſtantem judicarunt.

Brigantinus monita fratrum de periculo vitãdo aſpernatur.

Alfonſi reſtitutio, ac præſentia non parentibus tantùm, ſed univerſæ Luſitanorum genti ſummo gaudio fuit. Nam præter ſolitum amorem, quo hæc egregia natio omnes Principes

Luſitani Alfonſi reditu mirè lætantur.

cipes suos colit, Regia pueri indoles, vultûs decor, ac suavitas oris omnium animos mirificè rapiebat. Nec multo post ei pater domũ, quæ decebat, constituit: Joannem Menesium postea Taroucæ Comitem, pædagogum, Gomesium Figuerediũ œconomum dedit, insuper viris, puerisque sanguinis splendore, virtuteque ornatis eum circũdedit. Siquidem noverat prudẽtissimus Princeps quantum reipublicæ intersit, ut Principes à prima pueritia tales viri circumstent, qui illorum mẽtes regiis documentis imbuant,

Pater ei domum constituit.

buãt, & mores probo exẽplo egregiè ſanctèque forment. Quos ita electos, ut de munere rectè implendo admoneret, omnes ad ſe vocat, adſtantibuſque, cùm parumper reticuiſſet, ita exorſus eſt.

Rex filii domeſticos de munere recte implendo hortatur.

En vobis filium, ac ſucceſſorem, neſcio quo nomine chariorem, educandum, colendumque trado: Nec ego præbēre poſſum illuſtrius documentũ fiduciæ erga vos meæ, quàm vobis credere Luſitaniæ futuri Regis educationem; nec vos mihi, & patriæ aliud melius præſtare, quám optimè inſtruere puerum, á cujus virtutibus, aut vitiis bona, vel mala publica pendent. Ego ſucceſſorem Regno dedi, vos Principem formabitis: nã Principes ſicut cæteri homines á parentibus genus, á præceptoribus, & ſociis mores trahunt.

[illegible]; Dabitis ergo operam diligentissimè ne
[illegible] absentia [illegible] vitiata, [illegible] pe
Principis auribus, aut verbis indignum: ita
vos & loqui, & agere oportet, ut verba, fa-
ctaque vestra rectissimè sint norma loquen-
di, atque agendi ea, quæ optimum decebant
Principem. Verùm ad hæc munia non suffi-
ciet multos vestrum, aut etiam plurimos esse
optimos, sed omnes ut sitis oportet; quando
adeò mala exempla validiora sunt, quàm
bona, ut unus sæpè destruat, quod multi
ædificaverant. Insuper non gratiam Prin-
cipis, virtutes cupere debetis; magis enim
vobis expediet Principem optimum habere,
quàm amicum; quoniam istius laboris præ-
mium securius vobis erit in bonis virtuti-
bus, quàm in amicitia: etenim favor muta-
bilis, virtutes constantes erunt. Plura ad-
monere oportebat, ut satis dixi, si vos bene
elegi[illegible]

 Ipsis,

Ipsis, postquã de obsequendis mandatis fidem, suam exquisitissimis verbis obligaverant, ad munia digressis, Rex undequaque pueros nobiles in aulam venire jussit; ut unà cum Alfonso educati à teneris annis illi inservire, amareque assuescerent; & bonis artibus instructi (erant enim in aulâ, ut retulimus, idonei præceptores) ad publica munia obeunda aptiores evaderent. Ex quodam auctore illius temporis constat Alfonsũ à patre Platonis sententiá sequuto in studium Philosophiæ maximè inductũ fuisse;

Etiam pueros nobiles, & bene educatos in filii domũ vocat.

Filium philosophiá imbuendũ curat.

fuisse; sed intempestiva mors non sivit, ut experimẽtis cognosceretur quãtùm hæc scientia in Alfonso publico regimini prodesset.

Restituto Alfonso, diu in Brigantinum meditata non ultra Rex distulit flagrantiore indies, aut securitatis, aut vindictæ desiderio. Quem & si fratres per crebros codicillos de vitando periculo identidẽ admonerent, ipse tamen mirâ quâdam animi constantiâ securus sprevit omnia. Habet has vices conditio mortalium, ut idem consilium quandoque noceat,

Brigantinũ detinere properat.

ceat, prosit quandoque; si-
quidem ea ipsa securitatis
ostentatio, quæ nuperri-
mè Brigantino profuerat,
mox ipsi lethalis fuit. Si
enim, postquam in Alfonsi
comitatu omne obsequiū
adimpleverat, ad suæ di-
tionis oppida revertisset,
haud dubium est quin Re-
gi occasionem adimeret se
detinendi, ac postea tem-
poris intervallo forsan in
melius res verteret. At ve-
rò cum tandem nimis jam
serò proficisci decreverit,
Regem adivit, qui licèt
tunc expediendis negotiis
incumberet, attamen Bri-
gantinum intrare, sibique

Brigantinus abire parat, sed frustra.

assidere jussit, nihil intermissâ consultatione, donec dimissis arbitris, solus Brigantinus in cubiculo manens, fidem suam, & obsequium in Regem testari, suspicionem indolere, accusata expurgare, & à Rege enixè petere vellet, omnia accuratè examinare. Quibus Rex æquum postulare, breviquei ita facturum respondens, illum in proximam cubiculo turrim subire, ibique manere jubet, aliquot equitibus ad custodiam relictis.

Dum apud Regem crimina purgare curat, detinetur.

Eâdem in nocte consiliorum administris aperuit

causſas, per quas Brigantinum detinere decreverat; qui non ſolùm factum probarunt, ſed etiam, ſicut ferè aulicis mos eſt, ut Principis deſiderium anteirent, cenſuerũt ita Brigantinum cuſtodiendum, ut è carcere elabi non poſſet, ejuſque ditionis oppida, & Caſtella protinus in Regis poteſtatem redigẽda, ac Regem Caſtellæ de peracta re eâdem celeritate admonendum. Dimiſſo conſilio, Rex Ducem Viſienſem ad ſe vocavit, coramque Reginâ, tanquam criminis conſcium, ſeverè increpuit, monetque caveat

Proceres facta probant, & per aſſentationem extollunt.

Rex Viſienſi Duci pœnã remittit.

veat, in posterum, ne in similem culpam incidat; asseverans teneræ ætati, arctæque necessitudini primum delictum condonare.

Brigantini calamitas variè *Lusitanos* affecit. Nam plebs, quæ Regem unicè amabat, furere in Ducem; pœnas poscere, & in Regem studia sua tumultuosè ostentare. At nobiles cõtrà cùm viderent Principem nobilitatis virum nullo à cæteris hominibus discrimine haberi, nullam melioris conditionis spem sibi restare existimabant; sed quia scirent callido

Nobilium, & plebis habitus animorum.

lido Regi signa omnia, ex quibus animorum motus conjectari poterant, accuratè observari; omnes vultu ad lætitiam composito undique ruere in gratulationes ob oppressam conjurationem, & quantò quisque se in Brigantinum infensiorem jactabat, tantò magis se credere fideliorem haberi. Sed inter tot deformis servitutis officia, non defuerunt ægregiæ libertatis exēpla, quæ Rex per simulationem, magis sibi placere ostendit, utpote qui apprimè noverat non aliàs magis æquitatem Principum innotescere,

Rex Nobiliū libertatem magni facere ostendit.

cere, quàm cùm suorum virtutes, vel si displiceant, magni æstimant.

Nonnulli procerum, cùm Ducem innocentem putarent, & hominis incolumitatem, cujus magnitudo se, cæterosque nobilium à Regis impotentiâ tuebatur, magnopere cuperent, non sunt veriti se, suasque opes omnes, ac castella Regi offerre in Brigantini innocentiæ pignus, si modò eum è custodiâ demittere vellet; quibus ipse ita ambiguè respondit, ut amplecti posset, quod pro tempore foret; noluit enim Rex

Optimates pro Brigantini libertate se obsides offerunt.

prudens antequam de Regis Castellæ animo, & de Brigantini oppidis in suã potestatem redactis, certior fieret, nobilitatis precibus se inexorabilem ostendere. Utriusque tamẽ negotii exitus Regis voto respondit. Neque enim aut Ducis legati castella regiis tradere dubitarunt, aut Ferdinandus aliquid hostile pro Ducis defensione movere demonstravit: quorum utrunque ejus innocentiæ plurimũ favere videbatur: nam nisi conscientiâ fretus foret, castellorum securitati antea prospexisset; atque etiamsi

Omnia Regi feliciter accidebant; indeque Ducis innocentia conjectatur.

etiamſi Ferdinandus fautor conjurationis foret, conjuratos penitùs non deſeruiſſet.

Sed quanvis rebus proſperè ſuccedentibus ſecuriùs agere Rex poſſet: attamen è re ſuâ eſſe exiſtimavit Regis Caſtellæ conſilium penitiùs explorare; literas ergo per Ægidium Ferdinandum, unum ex regiis ſacrificulis, ad Ferdinandum Regem dedit: *Decreviſſe ſe juſtis de cauſis Brigantinum detinere, proniorem ad clementiam, quâm ad vindictam eſſe, itaque pro ingenio quantum æquum ac bonum exemplum permitteret, ad favorem inclinaturum; utroſque Reges ſanguine, & amicitiâ eſſe conjunctos,*

Ioannes Ferdinandi animum per literas ſcrutari tentat.

Q ij *proinde*

proinde jure ac meritò sperare se posse, ut alterius causa alteri cordi foret. Quibus Ferdinandus pari simulatione respondit; ac postquam in principio epistolæ longâ falsâque oratione ostendit multum se dolere quòd Joannes tot nominibus sibi devinctus domesticis discordiis laboraret; addidit insuper: *Nullum sibi pro Briganino timendi locum relictum, quando ipse apertè fateatur esse se naturâ clementem, & in Briganinum optimè animatum: quin etiam ipsius viri magnitudinem Regio sanguine, & affinitate conjunctam postulare, ut nequid temerè vindictæ dandum sit: desiderare se interim ut Joannes ad se certum hominem mittat, quo possit de totâ re, causâque Ducis exactè*

Ferdinandi callida responsio.

erudiri,

ercuderi, cujus circumstantiis perspectis, sententiam suam proferat eâ animi sinceritate, quâ agere consueverit cum Rege sibi conjunctissimo. Variis sententiis ii, quibus de Principum factis judicare otium est, Ferdinandum arguebant, laudabantve. Fuere qui dicerent: *Immeritò Ferdinandum Brigantini necessitudinis, & amicitiæ oblivisci, eumque in calamitate deserere, cujus ipse præcipua causa fuerit; facillimo negotio ejus perniciem vitare potuisse; siquidem si paululum ostendisset sibi curæ esse ejus salutem, nequaquam Joannem tam acerbè in Brigantinum consulturum; quoniam Castellana res adeò ei formidolosa esset, ut nihil tãtopere illum solicitum haberet, quàm Ferdinandi judicium.* Nec deerat qui contra sentirent: *Nullum*

De Ferdinando Rege judicia.

 Princi-

Principem decere propalam aliorum discordias alere; earum auctorem se Ferdinandum profiteri, si Brigantino impensè faveret; noscere Ferdinandum Joannis bellicæ virtutis præstantiam, & Lusitanorum militares animos, rebusque suis minimè conducere Lusitanum bellum addere Granatensi, cùm duo finitima bella sustinere nimis onerosum sit: non eamdem privatis hominibus, ac Regibus agendi rationem esse; nam publicam utilitatem, tanquam supremam legem, maximè apud Principes rebus omnibus prævalere debere. De utraque sententia judicium proferre non libet; hoc unum pro comperto habeo, nulli mortalium convenire, Regem suum vel levissimè offendere, aliorum Principum promissis, ac

fa-

favore enixo. Dum hujusmodi judiciis Ferdinandi nomen vel læditur, vel defenditur, Regius procurator Brigantinũ accusatione petit, cujus præcipua capita hæc ferme erant.

Regius Procurator accusationem in Brigantinũ ordititur,

Sæpissimè eum Regi maledixisse, nocereque, quoad ejus fieri potuerit, tentasse; atque eo spectare arctam familiaritatem, quam cum Castellæ Rege, ac Reginâ contraxerat, quibus secretissima quæque Regis sui consilia detexerat.

Accusationis capita.

Marchionis Montemaiorensis infidos ac perniciosissimos conatus celasse, cùm eos Regi sine morâ indicare debuisset.

Regem Castellæ solicitasse ne obsides, qui in novo Aruccitano oppido tenebantur, restituerentur, eo animo, ut Regis commodis obesset.

Ca-

Castellanos provocasse ad Guineæ partem occupandam maximo rei Lusitaniæ detrimento.

Civitatum procuratores instruxisse, quomodo in Comitiis Regis voluntati resisterent.

Suæ ditionis hominibus plurimas intulisse injurias, & ad Regem appellationes contra leges denegasse.

Hisce objectis criminibus Rex quæstionis judicem nominavit Rodericũ de Granâ capitalium rerũ in Regia prætorem, Alfonso Barrio, & Jacobo Pinario legum ea ætate peritissimis ad defendendum reum datis. Ad sententiam autem pronuntiandam jus dicentium senatum, qui tunc

Reo defensores dantur.

Senatus jus dicentium, Eborã transfertur.

tunc

tunc Turribus veteribus habebatur, Eboram transtulit. Ipse Brigantinus auditis quæ objectabantur, nec annuit, nec inficiatus est; verùm ut Regis misericordiam conciliaret, à *Roderico de Pina*, qui erat Regi à secretis, petivit, ut ejus nomine ab ipso Rege clementiam oraret, illo Davidis recitato. *Non intres in judicium cum servo tuo Domine; quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Huic supplici petitioni addidit aliam, quæ non minus æquitati consona videbatur; orabat enim, ut causam per viros sibi nobilitate, & opibus pares decerni Rex

Brigantinus nec accusata negat, nec fatetur.

Regis clementiam orat, sed frustrà.

R vellet

vellet eâ libertate, quæ generosis animis ferme insita est, Regi verò subjectis, ejusque commodo obnoxiis plerunque deest. At Rex precibus minimè indulsit, imò ita quæstionem acceleravit, ut quinque & viginti dierum spatio ad accusationem, defensionemque dato, causa ad senatum delata sit.

Quæstio acceleratur à Rege.

Cæterùm Rex conclave, in quod ad proferendam sententiam senatum coegerat, picturis Trajani vitam referentibus ornare jussit; hac enim etiam decorâ specie ostendere voluit, semper hujus Principis

cipis integritatem sibi ad imitandum proponere: multum irridentibus, qui postea videre ipsum judicio assidentem. Et quanquam jure interfuisse jactaret demonstrans Principes juris fontes, imò ipsũ jus esse, & tanquam odio, amore, alio ve humano affectu vacuis nihil aliud nisi amorem recti eorum faciẽ judicibus inferre posse: attamen si quis rem prudenter æstimet, satiùs fuisse judicabit, Regem senatu abstinere, ne videretur Maiestatis suæ præsentiâ judices terrere velle. Ipsi verò senatum introeunti

Iacobus Pinarius proclamat non licere Regi accedere judicio.

Jacobus Pinarius Brigantini defensor intrepidè occurrit dicens, non licere Principi interesse senatui, cùm de ejus causâ agendũ sit. Magna hominis laus, qui pro officio Regi contradicere ausus est, magna etiam Regis, cui justè contradicere homines audẽt. At Rex tametsi Jacobi libertatem magni pendere demonstrasset, non tamen ab incœpto destitit, & ut æquitatis famæ consuleret, meditatâ oratione judices monuit, ut ad clementiam, quàm ad rigorem proniores essent. Juris consultis judicibus aliquot

quot ex primoribus sunt additi, qui biduo in proferendis sententiis consumpto, Brigantinum denique capite plectendum, ejusque bona fisco addicenda decreverunt. Igitur IX. *Kal. Jul.* M.CCCC.LXXXIII. ex turri, in qua custodiebatur, nocte intempestâ globo hominum septus ad cujusdam restionis domú foro sitam traductus, ibi à Paulo uno ex sodalitio eorum, qui Cærulei vocantur, ejusque conscientiæ moderatore, ultima necessitas denuntiata est. Quem nuntium cùm absque ulla animi consterRiij natio-

Brigantinus Iudicii sententiâ damnatur.

natione excepisset, protinus ad animæ noxas expiandas totus incubuit, ac Sanctissimo Domini corpore reverenter excepto, reliquum noctis divinam misericordiam implorando transegit: post quæ se in retractius cubiculum seduxit, ibique testamentum suâ manu exaravit, in quo adhortatus est uxorem, liberos, fratres, ac famulos ut debitam Regi fidem perpetuò servarent, illud unà cum epistolà ad Regem Paulo tradidit. Epistolæ hæc erat summa.

Se ad mortem parat.

Ejus ad Regem epistola.

Extremum supplicium brevi subiturus has literas Domine, ultimum obsequium testantes

stantes scribere accingor. Vicem meum apud Maiestatem tuam condolere non est consilium; quippe qui tot peccata in Deum commisit, scelera, non poenas plorare debeo: ut miserae uxori, liberisque innocentibus clementiam tuam exorare intendo. Etsi mea iniqua sors tot in te meritis praevaluit, tuae magnitudinis erit, atque vim fortis in protegendis miseris superare; sed male necari miseros, quos tua necessitudo tutatur. Si eos fratres meos, delatores accusent, ad te, inclite Rex, o tuinet, & ne innocentes pereant curare, & eorum merita non penitus oblivisci. Plura a te orare denegat instans horae praebendi carnifici idem jugulum, quod totius in tui, Regnique Lusitaniae obsequium magnis periculis libenter objeci. His ultimis precibus respondit Rex: sine ullo personarũ discrimine jus suum cuique

que tribuendum: multũ siquidem displicuerat Regi Brigantinũ objecta crimina non agnovisse. Nam cùm bonæ famæ in primis studiosus esset, summopere cupiebat per confessionem Ducis omnem dubitandi locum de judicii integritate adimere.

Adulto jam die horrificum tabulatum in foro conspicitur; erat nanque pullo instractum panno, cujus è medio suggestus etiam lugubris eminebat, augebantque terrorem armatorum haud exiguæ manus viarum aditus occupãtes. Quibus dispositis Bri-

In forum producitur.

Brigantinus ex domo in qua custodiebatur ad tabulatum educitur atrâ, ac *ferali* veste indutus, lateri inhærente Paulo, aliisque Sacerdotibus doctrinâ, ac pietate illustribus Christi *imaginem* cruci affixam sequentibus, ac post ultimam noxarum animi expiationem suggestum cōscendens à carnifice atrato obtruncatus est.

Et capite plectitur.

Corpus Eborensis Ecclesiæ Canonici humeris extulerunt ad templum Divo Dominico dicatum, unde postea translatum, in Brigantinæ gentis Mausoleo conditum: honorificè

Corpus à canonicis in Templum evectum.

 fuit:

fuit: non parum gloriæ assequentibus Canonicis, qui dum ne hiſcere quidem alii auderent, ipſi religioſæ pietatis officium mortuo præſtare non formidarunt.

Et poſtea ingentis mauſoleo conditur.

Hunc finem habuit Ferdinandus hujus nominis ſecundus, Brigantiæ Dux tertius, de cujus ſanguinis ſplendore, & opum amplitudine, cum jam mentionem fecerimus, non erit ab hiſtoriâ alienum de ejus animi dotibus aliquid quoque tradere.

Ejus elogiū.

Primam juventam in Africano, Caſtellanoque bello exercuit, unde magnam

gnam bellicæ virtutis gloriam retulit: etenim cùm fere summis imperiis fungeretur, maximis se periculis objectabat. Liberalis, industrius, comis, neque superbiâ, sed magnanimitate elatus. Extra, omnia sincerè agere ostendebat; intus, non calliditate vacabat. Potentiæ quoque tempora illi diversa: nam sub Alfonso domi, forisque omnia quasi arbiter moderabatur; at cùm apud Joannem parum gratiosus esset, fortunæ vicissitudinem malè tolerans, in apertum Regis odium incidit. Sed in universum

æstimanti vir sanè fuit, meliori fato dignus. Sed meritò ne, an injustè damnatus fuerit, nobis nō licet judicare: cùm apud illius temporis auctores variè interpretatum sit: lector ex relatis æstimabit. Neque hac de re vulgus consensit. Erant quibus videretur Regem Brigantinorum potentiam aversatum, atque eorum cum Rege, Reginâque Castellæ amicitiam timentem, illum damnandi causas ultrò quæsivisse, & qualescunque inventas callidè fovisse; nec crimina satis probata esse: nam epistolæ

De ejus morte variis vulgi judicium.

ad

Regem Castellæ datæ, quanvis ab Antonio Faria exscriptæ, eâ fide carebãt, quæ in judicio requiritur. Quæstionem nimis accelerată, cùm propter ipsius causæ maximum pondus plus temporis in ejus disquisitione impendere oporteret: multum fore æquius, ac consultiùs Brigantini meritis, ac regiæ necessitudini aliquid condonare; quoniam in affines sævire efferati, merita oblivisci ignobilis animi esset. Aliter alii sentiebant: male interpretari Regis animum ad Brigantinorũ perniciem intentum; cùm

de suspecto crimine eum admonuisset, dedissetque poenitentiæ tempus. Nec verò criminosis epistolis fidem deesse, exscribente Fariâ, asserenteque Rege: judicii celeritatem justam imò necessariâ in re adeò gravi, & quæ, si spatium daretur, interturbari poterat; Regis necessitudinem amoris, ac fidei vincula, non delinquendi licentiam esse debere. Ad hoc benemeritos præmia ex meritis, non delictis indulgentiam assequi oportere. Sed relictis vulgi sententiis ad incœptum redeo.

Dum

Dum Brigantinus Eboræ custoditus fuit, ejus uxor Villavisosæ degebat, quæ sanguinis splẽdorem feminarum principum virtutibus decorabat; nihil enim in ejus domo, nisi sanctimoniæ, & antiquæ honestatis specimen apparebat, & in summâ adversitate tantam moderationem, constantiamque exhibuit, ut nihil non laudabile fecerit. Nam auditâ mariti calamitate, veritane ejus fatum in sobolem quoque sæviret, tres, quos habebat filios, celeriter in Castellam misit. Philippum, qui non multò post è vivis

Quomodo se habuit Brigãtini uxor.

Filios in Castellam misit.

è vivis excessit, Jacobum, quem divina providentia servavit, ut in ejus prole, Regnum Lusitanum ab injustâ Castellanorum dominatione ad legitimum, dominium revocaret, stupente Europâ Lusitanas victorias, Dionysium, ex quo illustrissimæ propagines extant: filiam verò Margaritam apud se retinuit, quæ tenerâ ætate obiit. Eâdem celeritate, Montemaiorensis, & Faranus sese quoque in Castellam contulerunt. At contrà Alvarus conscientiâ fultus, ne fugiẽdo famam læderet, imæ se Regis objecit,

Faranus etiam, & Montemaiorensis in Castellam fugiunt.

Sed Alvarus manet.

cit, qui ut appareret se inter nocentes, & innoxios discrimen servare, Alvaro Lusitaniæ finibus exire jussit cum eo, ut ubique terrarum, præterquam in Castella, aut Romæ degēti reddiribus suis frui liceret. Sed Rex implacabili odio in Montemaiorensem exardens, eum per edictum in jus vocat, neque eo ad præscriptum diem veniēte, Maiestatis reus pronunciatur, bonisque fisco adjudicatis, in oppido Abrātesio de eo in effigie, tanquam si præsens adesset, sumtum supplicium.

Montemaiorensis absēs damnatur.

Cæterùm inter tot do-

mesticas, & ingentes curas non omisit Joannes expeditiones in maritimam Africæ oram à patre intermissas diligenter instaurare, imò potius acerrimo studio, maximisque sumtibus huic negotio *in*tēdit animum, ut qui probè noverat hunc laborem Religioni incrementum, Lusitanis gloriam, fisco utilitatem pariturum. Sed antequam ad ea perveniam, quæ Joannes in hoc negotio egerit, necessariũ duxi ad plenam lectoris cognitionem, rem totam à primordio pro institutâ brevitate deducere.

Rex maritimas expeditiones instaurat.

Joan-

Joannes Lusitaniæ Rex hoc nomine primus non solùm militari præstantiâ clarus, sed in procreandis liberis felix, inter alios ex uxore Philippa Henricũ suscepit, qui postquam ab expugnatione Septæ Mauritaniæ urbis celeberrimæ militarem gloriam reportaverat, Africano bello, quoad vixit insistere statuit. Naves igitur adornavit, quæ Africæ littora extra Gaditanum fretum ad Austrum sita infestarẽt. Deinde cupidine ignotas terras lustrandi flagrans, classium præfectis imperavit, ut quàm longissimè

Henricus Ioannis primi filius ignotas terras ac mare detegere primus curavit.

possent ultra nota littora proveherentur; quo factũ est, ut viri fortes tum industriâ suâ, tum etiam tempestatum jactatione, magnam Africæ partem occidentalem, Æthiopiá, & perplurimas Oceani insulas in Regum Lusitaniæ redigerét potestatem. Qui quidem Princeps quò ad remotiores terras navarchi appellebant, quoque inhumaniores homines inventi erant; eò magis ipse flagrare cupiditate ignotiora explorandi: neque enim propriâ utilitate, sed Christianæ religionis causâ ad eam rem erat com-

commotus; optimèque, credebat hac operâ Christi nomen ad remotissimas gentes vehi posse, earumque animos à nefariis superstitionibus ad veri Numinis cultum traduci. Ipse autem ut omnia expeditiora inceptis forent, in eam Lusitaniæ partem se contulit, quæ Algarbium vocatur, ibique in oppido, cui Sagres à sacro promontorio nomen est inditum, sedem fixit. Veruntamen dum ibi huic negotio maximè incumbit, mors superveniens ejus sanctos, inclytosque conatus prohibuit. Rex verò Alfon-

Henrici Principis morte intermittuntur maritima expeditiones.

ſus, quanquam militari animo eſſet prædituſ, cùm tamen primos vitæ annos ſub tutelâ, cæteros inter inteſtina, Mauritanaque finitimáque bella tranſegiſſet, non potuit ab Henrico acquiſita longiùs provehere. At verò poſtquam Joannes regnum eſt adeptus; nihil illi antiquius fuit, quàm Henrici cœptis inſiſtere. Ergo primus acerrimuſque conatus fuit Guineam occupare, eo quòd ad Christi ſegetem latos agros, ad cõmercium pretioſas merces (aurum ſcilicet, & ebur,) offerebat. Sed quoniam, niſi ſedes fir-

Guineã occupare Rex conatur. Cauſa, quæ id ſuadent.

firmaretur, utrunque precarium futurum erat, placuit illic castellum excitare, in quo Lusitani tutò morari, Æthiopes Christianâ religione imbuere, & merces cōmutare possent. Et licèt, ut in novis arduisque ferme assolet, nonnulli ex consiliariis multa in contrarium objicerent; nempe *longæ periturque notæ navigationis periculum, grave Guineæ cælum, fallacem Æthiopum fidem*. Alii tamen differebāt, *magna non nisi per discrimina confici: quod si ad finē optatam perveniretur, bene omnem laborem Lusitanos compensaturos*. Quæ sententia Joanni placuit prono semper ad difficiliora

Consiliorum de hac re dissensio.

su-

ſus, quanquam militari animo eſſet præditus, cùm tamen primos vitæ annos ſub tutelâ, cæteros inter inteſtina, Mauritana, finitimáque bella tranſegiſſet, non potuit ab Henrico acquiſita longiùs provehere. At verò poſtquam Joannes regnum eſt adeptus; nihil illi antiquius fuit, quàm Henrici cœptis inſiſtere. Ergo primus acerrimuſque conatus fuit Guineam occupare, eo quòd ad Chriſti ſegetem latos agros, ad cõmercium pretioſas merces (aurum ſcilicet, & ebur;) offerebat. Sed quoniam, niſi ſedes fir-

Guineã occupare Rex conatur. Cauſa, qua id ſuadent.

firmaretur, utrunque precarium futurum erat, placuit illic castellum excitare, *in* quo Lusitani tutò morari, Æthiopes Christianâ religione imbuere, & merces commutare possent. *Et licèt*, ut in novis arduisque ferme assolet, nonnulli ex consiliariis multa in contrarium objicerent; nempe *longè positum*

Consiliorum de hac re dissensio.

que notæ navigationis periculum, grave Guineæ cælum, fallacem Æthiopum fidem. Alii tamen differebát, *magna nonnisi per discrimina confici: quod si ad finê optatam perveniretur, bene omnem laborem Lusitanos compensaturos*. Quæ sententia Joanni placuit prono semper ad difficiliora su-

Classem ad eæ mare imperat eique Jacobum Azambujium præficit.

superanda. Igitur classem tantæ rei idoneam ædificare jubet, eique Jacobum Azambujium virum militiâ, & prudentiâ clarum præficit; atque ut minore cum errandi periculo ignotum mare navigari posset, Roderico, ac Josepho medicis suis, necnon Martino Bohemo, eâ ætate peritissimis Mathematicis, injunxit, ut adhibito inter se consilio, excogitarent aliquid, quo nautæ cursum navium, licet in vasto novoque pelago, tutius dirigerent, ut vel abstracti à notis sideribus, cognitisque littoribus, quam Cœli,

ac

ac pelagi partem tenerent, aliquo modo cognoſcerent: ii poſt indefeſſum ſtudium, longamque meditationem aſtrolabium, inſtrumentum quod ante Aſtronomiæ tantùm inſerviebat, utiliori invento ad navigandi artem maximo navigantium commodo transſtulere; quod beneficium tota Europa Joãni debere non inficiari poteſt. At Azambuja pridie Idus Decembris Anni M.CCCCLXXXI. Ulyſſipone ſolvens XIV. Kal. Januarii ſequentis anni appulit ad eam Guineæ partem, quæ duarum partiũ

Aſtrolabii inventio.

Claſſis ad Guineam appulit.

pagus vocabatur; posteà verò ex auri copiâ, quam illic nostrates commercio evehebant, Minam, quæ vox apud Lusitanos aurifodinam significat, appellarunt. Eodem die, quo Azambuja terram tenuit, legatum ad Caramansam (id nomen Regulo erat) cum donis apud barbaros pretiosis misit. Posterâ luce cũ flore juventutis navibus descendit, & quò sibi venerationem conciliaret, quam maximam potuit, pompam adhibuit. Ergo milites ipsi, qui ducem comitabantur, aureis torquibus, & splendidis vestibus

bus ornati, loricas, armaque tegebant, ut non minus ad amicitiam, & reverentiam comparandam, quàm ad vim propulsandam parati forent. Primum tùm agendi initium fuit vexillum Lusitanorum Regum stemmate insignitum in prædictâ arbore explicare; deinde Henrici Principis manes, sacro ritè celebrato, Deo commendare; postremò Caramansam adire, qui barbaro apparatu, haudquaquam tamen regiis opibus indigno, Azambujam excepit. Eo autem colloquio nō solùm amicitia, fœdusque sancita sunt,

Lusitani vero Numini altare in Guinea erigunt.

Caramansa cum Azambuja fœdus icit.

sunt, sed etiam facilè impetratum est; ut Castellū Azambuja excitaret. Nec mora: opus aggreditur tā-tâ solicitudine, ut viginti dierum spatio peractum fuerit, moxque factâ mercium commutatione, classis in Lusitaniam revertit cum magnâ auri, & eboris copiâ; ipse autem Azambuja in Castello, quod Divo Georgio, ita Rege imperante, dicarat, cum præsidiario milite mansit; & quanvis sedulò dedisset operam, sicut à Rege in mandatis habuerat, ut Caramansam ad Christianam religionem traduceret; attamen

Eique Castellum ædificare permissit.

Classis in Lusitaniam redit.

tamen Regulus tandiu dæmonum servituti mancipatus, æternæ salutis consilium ad ultimum vitæ diem miserandus sprevit. Est muneris quidem nostri per occasionem lectorem orare, ad hoc acriter intendat animum, quantam pietatis, quantamque industriæ gloriam Joannes assecutus sit, eo quòd ejus auspiciis prima ara in Æthiopiâ vero Numini sacrata fuerit, & tunc primum Lusitanus pedem ibi fixerit. Cui sanè non parvum commodum ab hujus dominii acquisitione provenit; nam cognitâ

sunt, sed etiam facilè impetratum est, ut Castellũ Azambuja excitaret. Nec mora; opus aggreditur tãtâ solicitudine, ut viginti dierum spatio peractum fuerit, moxque factâ mercium commutatione, classis in Lusitaniam revertit cum magnâ auri, & eboris copiâ; ipse autem Azambuja in Castello, quod Divo Georgio, ita Rege imperante, dicarat, cum præsidiario milite mansit; & quanvis sedulò dedisset operam, sicut à Rege in mandatis habuerat, ut Caramansam ad Christianam religionem traduceret; attamen

Eique Castellum ædificare permisit.

Classis in Lusitaniam redit.

tamen Regulus tandiu dæmonum servituti mancipatus, æternæ salutis consilium ad ultimum vitæ diem miserandus sprevit. Est muneris quidem nostri per occasionem lectorem orare, ad hoc acriter intendat animum, quantam pietatis, quantamque industriæ gloriam Joannes assecutus sit, eo quòd ejus auspiciis prima ara in Æthiopiâ vero Numini sacrata fuerit, & tunc primum Lusitanus pedem ibi fixerit. Cui sanè non parvum commodum ab hujus dominii acquisitione provenit; nam cognitâ

commercii utilitate, Rex talem in eo augendo curam adhibuit, ut brevì Mina opulentissimum emporium, nominique respondēs fuerit. Veritus autem ne divitiis commercii fama cæteris Europæ Principibus cupiditatem afferret ejusdem cōmodi fruendi, cœpit vel inter suos pericula, ac difficultates ejus navigationis extollere, nec aliud navigiorum genus, nisi unum, quod Lusitani *Caravellas* vocant, ipsis peculiare, aliis verò nationibus inusitatum, posse illinc reverti, sæpissimè prædicabat; atque ut

Rex quò cætera nationes navigationem in Guineam reformidarēt, ejus pericula extollit.

hoc

hoc commentum, quod licitum ex Regni sui utilitate ducebat, magis increbesceret, jussit ut aliquot communis structuræ naves, quæ materiam ad castellum ædificandum invexerunt, postquam exoneratæ forent, dissolverentur, famæque dedit, cùm in Lusitaniá remeare tentassent, à gurgitibus Æthiopici maris submersas. Fortè tamen accidit, ut cùm apud Regem de hujus navigationis difficultate incideret sermo, quidam nauta maritimæ rei satis peritus, sed Regis cósilii ignarus, asseveraret

qua-

qualicunque navium genere Æthiopiam adiri, indeque tutò reverti posse, seque experimento offerebat; cui Rex subiratus respondit, rem jam antea sæpius frustra tentatam comprobasse, nequaquam id fieri potuisse; neque tamen mirari se fiduciam vilissimi hominis, quod soleant istiusmodi nebulones ante rem omnia sibi facilia jactare, in ipso autem negotio inertissimi apparere. Nauta ex vultu Regis offensionem conjectans, tacuit; cui Rex postea honorificis verbis publicam injuriam rependit,

Quendam nauclerū objurgat, quòd parum periculi in navigatione esse asseveratim prudens.

ac

ac de secreto in posterum servando admonuit. Cùm alius quoque nauclerus, duoque nautæ, qui sæpe Æthiopicum mare navigarant, ad Castellam transfugissent, cupitam omnibus Europæ Principibus navigationem Castellanos edocturi, certos homines misit, qui eos retraherent; sed quia tres homines captivos ex Castella in Lusitaniam conducere erat nimis periculosum, duobus occisis, tertium Eboram perduxere, ubi capite damnatus, & in quatuor partes sectus est. Quibus exemplis talia severitatis do-

Nautæ desertores in Castella occidendos curat

cumenta Rex dedit, ut nullibi terrarum quisquis ab ejus indignatione tutum se fore speraret. Attamen non semel expertus est Principes suorum animos ægrè metu devincire, nisi eos simul amore captent.

Legatos ad Regem Britanniæ misit.

Inter hæc ad Regis aures pervenit in Britannia, Rege Eduardo inscio, Ducis Medinæ Sidoniæ sumptibus, classem ad invadendam Guineam adornari: & ut erat in amputandis nascentis mali radicibus mirè solicitus, ad Eduardum a obtentu antiqui fœderis firmandi Rodericum Sousam,

sum, & Joannem Helviũ misit, quibus in mandatis dedit, ut classis molimen Eduardo indicarent, simulque Lusitaniæ Regum jura ad suas acquisitiones defendendas patefacerent. Legatis benignè exceptis, non solùm pacem Eduardus confirmavit, sed publico edicto cavit, ne quis Britannorũ auderet Guineam, aliamve provinciam Lusitanæ ditioni nuper adjunctam adire. Ita legatione dimissa, alia, & ipsa decora, Joanni respondit, mittens Georgiani ordinis insigne, quod ipse quoad vixit, tanquam Eduar-

Qui legationem feliciter obeunt.

di amicitiæ ſignum geſtavit.

Rex à Pontifice Romã in jus vocatur.

Oppidum Abranteſiũ, ubi tunc temporis Joannes degebat, Legatus à Sixto Pontifice Maximo venit; qui Pontificis nomine Joanni denuntiavit; aut ipſe Romam ad cauſam dicendam iret, aut procuratorem mitteret; ei nanque objectabatur Eccleſiaſtica jura ſæpe infregiſſe; quod Cardinalem Georgium Coſtium odio in Joannem motum Sixto ſuggeſſiſſe credebatur. Nã inſpectâ Joannis vitâ, nihil à religione alienum invenitur, niſi quòd ad auxilium

lium ferendum patri Castellano bello oppresso, argenteam supellectilem à *Templis* mutuatus sit, quã postea integrè restituit. At Joannes de falsa accusatione, de que suis in religionem *meritis* à Pontifice, malè compensatis apud Legatum vehementer cõquestus, Ferdinandum Silveriam Legatum Romã mittere parat; erat enim Ferdinandus satis idoneus Regis virtutibus, & Georgii calliditati ostendendæ. Quæ cùm Georgio nota fuissent, Joannis causam defendendam suscepit: obsequium in Regem ille

Cognitâ ejus pietate, dicendæ causâ onere exolvitur.

jactabat; quidam ne per Ferdinandum ejus malevolentia pateret arbitrabâtur. Pontifex autem de Joannis pietate certior factus, eum onere dicendæ causæ liberavit, unde Ferdinandus Lusitaniâ non exivit.

Ab externis solutus, domesticis incumbit.

Ab hoc negotio solutus, ad domestica revolvit animum, & cum magnarũ rerum fama peragrãdo acquirat vires, præconium Brigantini supplicii in remotioribus Lusitaniæ partibus magis intonuit, & animos vehementiùs terrore perculsit, quos ipse præsentiâ suâ mulcendos arbi-

arbitratus, in Ultramontanam, Berianamque regiones proficiscitur, ibique urbibus, oppidis, atque etiam pagis lustratis, impotentiâ optimatum oppressos cleméter exaudivit, & ab his injuriis vindicavit; eoque pacto rigorem cum suavitate commiscuit; ut maiestas, & amor, res ferè semper dissociabiles, in ipso feliciter convenirent. Hac provinciarũ circuitione frequenter Joannes utebatur, optimè cognoscens miserorũ querelas haud facilè ad Regum aures sincerè devenire, si tantùm per interpositos

ſitos adminiſtros ad Principes deferantur, ad quos attinet negotia conſiderare prout reapſe ſunt, non autem prout primâ ſpecie apparent. Cùm Rex autũnum provincias frigore inclementes perluſtrando conſumpſiſſet, in urbem Portum hyberno tempore placabiliorem ſe recepit.

Alvarus Portugalenſis in Caſtella ſiſtit.

Dum hæc in Luſitania geruntur, Alvaro Portugallenſi ad Galliam, ut cum Rege pactum erat, pergenti nuntiatur ejus bona judicum ſententiâ fiſco adjudicata; unde cùm Rex pactis non ſtaret, ipſe

quoque

quoque in Castellam revertit, ibique constitit, donec Regis Emmanuelis gratiâ in patriam reductus, amissas facultates, pristinumque honorem recepit. Causas, per quas Rex *Alvaro* promissa non servavit, tradere in promptu non est; quippe nec apud auctores legitur Alvarum post fœdus aliquid pœna dignum patrasse, nec facile credendum est Regem apertè fidem fefellisse; quare satiùs existimavi rē in medio relinquere.

Nova in Regem conjuratio.

*H*æc inter nova conjuratio, eàque certior ac periculosior Regem, ac publi-

cam quietem perplurimũ conturbavit, cuius licèt Ducis Viſeenſis ambitio præcipua fuiſſet cauſa, plures tamen aliæ non parva adhibuere fomenta, quas omnes colligere oportet rem integrê narraturum.

Conjurationis cauſa.

Brigantinæ domûs excidium ſicut metum animis intulerat, ita etiam odium regi pepererat, maximè apud Brigantinorũ propinquos, vel ſanguine, vel amicitiâ, quorum præcipuus potentiâ, & auctoritate erat Dux Viſeenſis.

Et auctor.

Hunc multa præterea in apertam à Rege defectionem perpulerunt; primũ

regnandi

regnandi aviditas, deinde iracundia ex Brigantini nece, postremò spes obtinendi à Castellæ Rege auxilium, addita multorum procerum ope, qui tum Joannis odio, tum Jacobi amore commoti; in Regis perniciem, & Ducis incrementa conjurarunt; sed qui primus conspirationē suaserit satis non constat. Allectavit etiam juvenem quidam Chaldæorum artis professor, qui ei prædixerat regnum adepturum, genus hominum sperantibus fallax, credētibus perniciosum. Hoc autem scelus Scalabi habuisse princi-
 pium

pium auctores tradunt. Nec defuere portẽta, quæ opinione vulgi futurum malũ prænuntiarent. Quadam intempestâ nocte Regem lecto quiescentem magnus strepitus è somno excitavit, atque experrectus, ferrum arripit, & cùm fores cubiculi aperuisset, larvas vidit, sequiturque usque in fornicem etiam ad lucem solis lugubrem, & subobscurum, ibique evanuerũt. Cùm aliâ quoque nocte species, & umbra cujusdam defuncti familiaris cum Rege colloqueretur, credidit postea vulgus Dei jussu conjurationem

Portẽta quæ conjurationem præcesserunt.

tionem Joanni detexisse. Adeò bona opinio de Principe semel concepta valet, ut etiam fortuita in ejus gloriam vertantur. Inter conjuratos Garcias Menesius Episcopus Eborensis cæteros vehementius incitabat propter injurias, quas post Brigantini occisionem Regem sibi fecisse credebat. Ferdinandus verò Menesius Episcopi frater nullam ob aliam caussam, quàm Ducis amorem, cujus cliens erat, nomen conjurationi dedit. At Guterrius Coutinius, Ferdinandus Sylverius, Alvarus, ac Petrus Ataidii,

Conjurationis conscii.

Petrus Albuquerquius, & Comes Penamacorius qua de causa in partes venerint, auctores non tradunt. Erat conjuratis consilium, Regem interficere sub ejus tyrannidis prætextu, quo infamiam amolituros rebantur, moxque Alfonsum Principem in Visensis potestatem redigere, qui illum, datâ occasione, de medio tolleret, ut successionis jure rerum potiri posset. Tanti facinoris cœptum Guterrius sibi sumpserat. Erat illi frater Vascus Coutinius vir sanè magnis virtutibus ornatus, & qui tunc temporis,

Conjuratorũ consilium.

Guterrius Coutinius Vascũ fratrem in partes trahere conatur.

quia

quia Rex ejus merita malè compenſabat, Luſitaniâ abire, & alibi ſecundiorem fortunam quærere, meditabatur. Guterrius ergo inde occaſione fratrem in partes trahendi arreptâ, interrogat *cur ſponte relicta patriâ, extorris, & exulantium laboribus, ac ærumnis ſeſe objiceret? ſatius eſſe, & ſuæ virtuti convenientius in ipſâ Luſitaniâ acceptas injurias ulciſci, & ſortem in melius mutare*: tum cõjurationem, conjuratoſque aperit, & multa de more ſuadentium promittit, ſi in Regis necem, & Viſeenſis amplificationem conſpiret. Vaſcus ſimulato aſſenſu lætanti ſimilis affirmavit,

Qui aſſenſu ſimulat,

vit, partes conjurationis libenter ſuſcipere, impleturumque audacter. Cui Guterrius credens, eum *ad* Ducis colloquium introduxit, ex quo omnia explorate cognovit. Mox eventus docuit temerè *ſperaſſe* Guterrium poſſe fratrem in tam grave ſcelus pertrahi aliquâ injuriâ cōpulſum, cùm eum *ſatis* cognoſceret bonæ exiſtimationis cupidiſſimum, ſoleantque honeſti nominis amantes honorem præ omnibus amare. Nec deerunt qui judicent generoſius ſinceriùſque facturū Vaſcum, ſi cùm Guterrius eum

eum ad exuendam fidem provocare ausus fuerit, talem audaciam statim ferro puniisset, quàm vel paulisper se Regis sui proditorem simularet.

Dum conjurati rem maturare curabant, primum conjurationis indicium ad Regem hoc modo delatũ est. Erat Episcopo consuetudo cum quadam muliercula, cujus frater Jacobus Tinocus, cùm sororis corpore quæstum faceret, & inter familiares intimus Episcopo esset, odoratus conjurationem, ad pernoscendũ negotium animum intendit, cui tãdem

Iacobus Tinocus cõjurationis index.

Episcopus concubinæ amore obcæcatus, omnia detexit. Ipse seu præmii avidus, seu ducente Numine, Antonium de Faria adiit, conjurationemque patefecit: sæpe divinâ providentiâ disponente, ut eadem peccati instrumenta, etiam pœnæ sint. At Antonius sine mora detulit negotium Regi; qui ut melius ex ipso Tinoco rē intelligeret, illum clam audivit, & promissorum plenum dimisit. Sed quia unus tantùm delator plenam fidem non faciebat, placuit nihil in conjuratos tentare, donec legitimè

mè delicti convinci possent.

Brevi temporis intervallo Vascus Coutinius Tinoci delationem auxit, & conjurationem plenè probavit, conjuratorumque nomina, & consilia Regi aperuit luculenter. Tunc Rex animi securitatem simulare, celare timorem, invitare Dubeum ad convivium tempestivum, vitare publicos egressus, eaque, quæ palam fiebant, solito tenore agere; clam verò periculum cavere, prætorianis præstò stare jussis, atque etiam equitibus levis armaturæ,

Vascus Coutinius Tinoci indicium confirmat.

quos post Brigantini mortem in corporis custodiam legerat, ipsisque præfecerat. Martinum Mascarenium virum exploratæ fidei, & animi robore perquam validum. Hoc modo expectabat temporis opportunitatem, quâ conjuratos securiùs capere posset. Interea ipsi ita invigilabant occasioni destinata conficiendi, ut Regem scalas palatii ascendentem Petrus Ataidius Guterrio comitante prosternere intenderit, quod cùm Rex sensisset; ecquid ageret interritus Petrum interrogat; cui ille, labi

ref-

respondit: Tum Rex: *Cave ergo ne cadas*. Iterum Regem prope quoddam sacellum Cetobricæ spatiantem, & tunc fortè ab stipatoribus longiùs remotum invadere conati sunt. At ipse eorum consilio intellecto, terga ædiculæ pariete protexit, frontem in eos adeò intrepidè constáterque direxit, ut maiestatis splendore, tanquam Solis radiis ad nefarium facinus intentos repercusserit; & quanvis ita à natura comparatum sit, ut præséntiæ Principum talis veneratio insit, ut si eos propiùs inspicias, violare non

Rex magna pericula semel, atque iterum evasit.

audeas; multum tamen juvit Joannis constantia ad prohibendum impios perditorum conatus. Sed cùm hoc periculum evasisset, in aliud mox casurus foret, quod quidem vitare neutiquam posset, ni per Vascum certior fieret, cõjuratis animum esse à Salacia revertentem cùm Cetobricæ littore è liburnicâ descenderet, armis aggredi: de quo admonitus comitante Prætorianorum cohorte, & equitibus levis armaturæ, terrestre iter fecit.

Viseensis cõjuratos ad perpetrandũ facinus per literas urget.

Viseensis tot conatibus frustratis, Palmellam, ubi

tunc

tasne temporis ejus mater degebat, adiit; inde con-juratos ad peragenda ea in quæ convenerant, eorum ſegnitiem literis exprobã-do, impenſè ſolicitabat. *Secretum* aiebat *male à multis diu ſer-vari, quo detecto, certam ipſis ultimam per-niciem eſſe; nec periculum in exequendis deſtinatis, ipſos borrere debere, quando in illis differendis maius diſcrimen emineat, imò imminentia pericula non niſi magnis pe-riculis vitari poſſe, atque in deſperatis re-bus temeritatem tanquam prudentiam exi-ſtimari, proinde ſi ſalvi eſſe vellent, com-munem inimicum de medio tollere ultra ne differrent.* Quibus ipſi ad tur-pe facinus conficiendum vehementiùs incitati, pri-mam, quæ daretur occa-

ſio,

ſio, impigrè arripere ſtatuerunt, atque Alvarum Ataidiũ Scalabim mittere, ut quum primum Regem occiſum fuiſſe audiſſet, Joannam Henrici Caſtellæ Regis filiam in conjuratorum poteſtatem redigeret, quò Reges Caſtellæ in auxilium promptiores haberent. Sed illi ad Granatenſe bellum intenti, quamvis Luſitanis motibus lætabâtur, iis tamen ſe implicare noluerunt.

Rex Viſeenſem ſua manu interficere ſtatuit.

Interim Joannes Rex tam nefario crimini abundè jam comprobato, ultionem amplius differre ſibi periculoſum ducens, ſuâ

ipſius

ipſius manu Viſeenſem interficere decrevit, atque aliud negotium cauſatus, eum ex Palmella evocavit. At ipſe, quia dominádi libido cæteris animi affectibus validior eſt, non ferens hanc cupiditatem exuere ut vitæ conſuleret, maluit ſe in diſcrimen dare, quod ex Regis evocatione facilè conjectare poterat, quàm fugiendo regnâdi ſpem omnino amittere. Rex autem tres equites animi præſtantiâ validos in conſcientiam aſciverat, Petrum ſcilicet Deſſam, Jacobum Azumbujẽſem, & Petrum Mendeſiũ,

sensionem evadat, ad diffidentiam deveniat.

Episcopus Eborensis in carcerem detruditur.

Eo tempore, quo Dux Viseensis necatus fuit, Episcopus Eborensis cum Regina colloquebatur, quem Ferdinandus Mascarenhus Regis nomine seorsum evocavit, ac cubiculo egressum, & militum globo circumdatum Palmellam duxit, ibique in asperrimum carcerem compegit; ubi non amplius quam trium dierum spatium vixit veneno interemptum divulgante fama. Comes Penamacorius in ejus oppidi arcem aufugit, atque eo se tutari est

ausus,

aursus, dum Catharina Costia Georgii Cardinalis soror, & fratris ipsius Comitis uxor in oppido Sabugalio inscio marito arma capere, & militem legere coepit. Quod matronæ cōsilium; ut omnium animi commoti erant, multum publicis rebus nocere poterat; ni Rex eam celeritate occuparet; nam auditâ defectione Sabugalium collecto raptim exercitu adivit, præmisso Petro Noronio, cui Catharina desperatâ defensione oppidū tradidit, eo tamen pacto, ut sibi mariti bona quoad viveret cōcederentur. Co-

Catharina Costia militem colligere curat.

Comiti Penamacoris Lusitaniâ abire conceditur.

miti insuper concessum fuit, ut in itinere cum Rege colloqui tutò posset; ex quo tamen colloquio nihil aliud obtinuit, quàm facultatem è Lusitania cũ uxore, ac liberis abeundi, & post multam peregrinationem in Regis odium factam in Castella obiit.

Hic finis conjuratorũ fuit, qui quanquam omnes justè pœnas luerunt, attamen de Viseensis nece auctores variè senserunt: quidam, *indignè carnificis ministerium à Rege usurpatum, & Ducem, quia inauditum, tanquam innocentem periisse, ac quod supra omnem crudelitatis modum esset, denegatum adolescenti propinquâ cognatione*

De Viseensis morte judicia.

cõjuncto, de animæ salute curare: Alii pro Regis ac Reipublicæ periculo vitando omnia licere, & satis comperto crimine parvi momenti esse quæstionis formulas non servare, Ducem nimiâ auctoritate, multisque sectatoribus pollere, qui nisi tali ductore raptim privati forent, ægrê subigi possent. De Episcopi comprehensione hominum quoque diversa opinio fuit. Existimabant aliqui Regibus in sacerdotes nullam potestatem esse, ac proinde Joãnem reum esse pœnarum, quæ à Pontificibus Maximis propositæ sunt adversus Ecclesiæ immunitatem violantes. Nonnulli contrà, Cuique vim vi repellere licere, nec Joannem jurisdictionem Ecclesiæ violasse; dum proprium periculum custodiâ Episcopi vitat. Præterquam quod credibile esse nihil aliud in Episcopum Re-

 gem

gem tentaturum absque Maximi Pontificis facultate.

Rex conjurationis indices præmiis afficit.

Proditorum pœnas sequuta sunt præmia delatorum; Coutiniũ dominio oppidi Borbæ cũ redditibus, ac regiâ jurisdictione, Rex auxit; Tinocum mille & quingentis aureis annuis præter quinque millia præsenti pecuniâ numerata donavit. At propera Tinoci mors donationem frustravit, quod, divino Numine disponente, accidisse jactabant, qui à Rege erant alieni.

Oppressâ conjuratione voluit Rex prudẽtissimus æquè severitate ac clemẽtiâ

triâ se præditum esse ostendere, gnarus his duobus cardinibus imperandi rationem optimè librari; idcirco Emmanueli Visensis fratri omnia bona, quæ Ducis interfecti fuerant, & fisco adscripta erant, liberaliter dedit, addito regimine equestris Ordinis Jesu Christi; attamen oppida Mauram, & Serpam, Castellæ finitima pro aliis in medio Lusitaniæ sitis commutavit; adeò enim futura prævidebat, ut noluerit arces Castellæ propinquas dare in potestatem illius, qui si aliquandò Castellanorum amici-

Visensis bona Emmanueli fratri largitur Rex

gem tentaturum absque Maximi Pontificis facultate.

Rex conjurationis indices præmiis afficit.

Proditorum pœnas sequuta sunt præmia delatorum; Coutiniũ dominio oppidi Borbæ cũ redditibus, ac regiâ jurisdictione, Rex auxit; Tinocum mille & quingentis aureis annuis præter quinque millia præsenti pecuniâ numerata donavit. At propera Tinoci mors donationem frustravit, quod, divino Numine disponente, accidisse jactabant, qui à Rege erant alieni.

Oppressâ conjuratione voluit Rex prudẽtissimus æquè severitate ac clemẽ-

tiâ

triâ se præditum esse osten-
dere, gnarus his duobus
cardinibus imperandi ra-
tionem optimè librari; id-
circo Emmanueli Viseen-
sis fratri omnia bona, quæ
Ducis interfecti fuerant,
& fisco adscripta erant, li-
beraliter dedit, addito re-
gimine equestris Ordinis
Jesu Christi; attamen op-
pida Mauram, & Serpam,
Castellæ finitima pro aliis
in medio Lusitaniæ sitis
commutavit; adeò enim
futura prævidebat, ut no-
luerit arces Castellæ pro-
pinquas dare in potesta-
tem illius, qui si aliquan-
dò Castellanorum amici-

Viseensis bona Emmanueli fratri largitur Rex

 tiæ

gem tentaturum absque Maximi Pontificis facultate.

Rex conjurationis indices præmiis afficit.

Proditorum pœnas sequuta sunt præmia delatorum; Coutiniũ dominio oppidi Borbæ cũ redditibus, ac regiâ jurisdictione, Rex auxit; Tinocum mille & quingentis aureis annuis præter quinque millia præsenti pecuniâ numerata donavit. At propera Tinoci mors donationem frustravit, quod, divino Numine disponente, accidisse jactabant, qui à Rege erant alieni.

Oppressâ conjuratione voluit Rex prudẽtissimus æquè severitate ac clemẽ-

tiâ

riâ se præditum esse ostendere, gnarus his duobus cardinibus imperandi rationem optimè librari; idcirco Emmanueli Visceensis fratri omnia bona, quæ Ducis interfecti fuerant, & fisco adscripta erant, liberaliter dedit, addito regimine equestris Ordinis Jesu Christi; attamen oppida Mauram, & Serpam, Castellæ finitima pro aliis in medio Lusitaniæ sitis commutavit; adeò enim futura prævidebat, ut noluerit arces Castellæ propinquas dare in potestatem illius, qui si aliquandò Castellanorum amici-

Visceensis bona Emmanueli fratri largitur Rex

 tiæ

gem tentaturum absque Maximi Pontificis facultate.

Rex conjurationis indices præmiis afficit.

Proditorum pœnas sequuta sunt præmia delatorum; Coutiniũ dominio oppidi Borbæ cũ redditibus, ac regiâ jurisdictione, Rex auxit; Tinocum mille & quingentis aureis annuis præter quinque millia præsenti pecuniâ numerata donavit. At propera Tinoci mors donationem frustravit, quod, divino Numine disponente, accidisse jactabant, qui à Rege erant alieni.

Oppressâ conjuratione voluit Rex prudẽtissimus æquè severitate ac clemẽ-

tiâ

tiâ se præditum esse osten-
dere, gnarus his duobus
cardinibus imperandi ra-
tionem optimè librari; id-
circò Emmanueli Visensen-
sis fratri omnia bona, quæ
Ducis interfecti fuerant,
& fisco adscripta erant, li-
beraliter dedit, addito re-
gimine equestris Ordinis
Jesu Christi; attamen op-
pida Mauram, & Serpam
Castellæ finitima pro aliis
in medio Lusitaniæ sitis
commutavit; adeò enim
futura prævidebat, ut no-
luerit arces Castellæ pro-
pinquas dare in potesta-
tem illius, qui si aliquan-
dò Castellanorum amici-

Visensis bona Emmanueli fratri largitur Rex

tiæ adhæsisset, Lusitanis Regibus magno nocuméto esse posset. Voluit etiam Emmanuelem Pacis Augustæ Ducem, non Viseensem appellari, ut defuncti Ducis memoriam penitus aboleret. Qui Lusitanos annales intétius evolverit, facilè cognoscet, non aliis in rebus occultius esse Dei judiciú, quàm in tribuendis sceptris; nam alii omnes Regni hæredes potiùs hominum opinione destinabantur, quàm Emmanuel, quem futurú Principem divina providentia designabat.

Cæterùm Reges Castel-

læ cùm Brigantinis adeò arctâ necessitudine conjũcti essent, & tot nominibus ad eorum restitutionem solicitandam se obligatos agnoscerent, urgente insuper cupiditate abolendæ infamiæ ob segnitiam, quâ se in protegendo Ferdinando Duce gesserant, Episcopum Cordubensem, & Gasparem Fabrum ad Joannem Regem legarunt cum mandatis, ut pro Brigantinis restituendis apud Joannem impensè adniterentur. Ii autem Joannem Castellobráci febri laborantem invenerunt, sed brevì refocillatus

Rex Castellæ de restituendis Brigantinis per legatos agit, sed eorum restitutionẽ non obtinet.

tus eos ingratâ responsione
dimisit, ac statim per aliũ
legatum Castellæ Regibus
exposuit eum esse in præ-
sentia Lusitaniæ statum, ut
nihil aliud foret Briganti-
nos admittere, quàm ja-
nuam novis perturbatio-
nibus patefacere: dicebat
quoque ad ipsos attinere,
communibus nepotibus
(nam Alfonsus Joannis fi-
lius Mariæ filiæ Ferdinan-
di destinatus erat) tam
opulenta dominia tuta at-
que imperturbata conser-
vare. Ex quibus intellectâ
ab unde Joannis mente, ni-
hil amplius de hoc nego-
tio Ferdinandus agitavit.

At Joannes ne videretur Brigantinam gentem, nullo facto discrimine, odio persequi, sed unumquenque pro meritis habere, Alfonsum Portugalensem nothum filium Marchionis Valentiæ, ac primi Brigantini Ducis nepotem, ad Eborensem Pontificatum elegit; quod quidem nobilitati admodum gratum fuit, etenim uno Brigantinorum ad Regis gratiam evecto, cæteris illius familiæ propinquis, & clientibus manebat spes ejusdem gratiæ promerendæ.

Alfonsus Portugalensis ad Eborensẽ Episcopatum destinatur.

Vix conjurationis perturbatio sedata erat, quum

alia nova occasio sese obtulit Regi, quâ publicæ salutis solicitudinem laudabiliter exercuit. Nam cùm eodem tempore pestilentia, præcipuè in regione Transtagana multos mortales corripere *cœpisset*, incredibile dictu est, quali pietate publicis supplicationibus irati Numinis misericordiam imploraverit, quantâque liberalitate in sublevandis miseris pecuniam erogaverit; donec extinctâ pestilentiâ, ad alias regiminis curas animum intendere licuit: inter quas præcipua fuit augendi commercii, ut qui bene

De extinguenda pestilentia Rex mirificè curat.

bene noverat non aliter quàm à civium opulentia Reges opulentos fieri. Igitur moderatione portoriorum, & exactorum suavitate, adeò mercium commutatio Ulyssipone crevit, ut tunc temporis hæc urbs celeberrimum emporium fuerit.

Commercia auget.

Insuper ut caveret, ne exteri negotiatores aurũ, & argentum è Lusitania extraherent, auream monetam cudit sexcentorum quadrantium pretium majus solito habentem, in cujus altera facie Regum Lusitanorum stemma erat, altera Regis ipsius species

Monetam cudere jubet.

 sceptro,

sceptro, & coronâ insignita, additâ inscriptione ex Davidici Psalmi versiculo desumptâ: *Justus ut palma florebit*: indeque illi monetæ Justi nomen mansit; atque huic addidit alias minoris pretii, tam aureas, quàm argẽteas, ut frequentiori rerũ commutationi usui forẽt. Præterea Regium stemma eo ordine, & formâ composuit, quo hodieque durat. Ad hæc ditionum titulos auxit; primus namque se Guineæ Dominum appellari voluit; quia ejus regionis dominium incolarum consensu justè possedit. Cùm Cetobricæ Rex

Regium stemma composuit.

ageret,

ageret, de Sixti Pontificis Maximi obitu, deque Innocentii nomine VIII. ad summum Pontificatum ascensu nuntium accepit, & ut observantiam, ac pietatem in Divi Petri successorem ostenderet, Petrum Noronium regiæ domûs Præfectum, ac Vasccum Ferdinandum Lucenam in tribunali jusdicentium Senatorem Romam legatos misit, ut Regis nomine debitam obedientiã Innocentio Pontifici, tanquam Christi in terris Vicario, præstarent. Legatis Rodericum de Pina jurisconsultum adjunxit, ut

Innocentiũ VIII Summum Pontificem per legatos salutat.

 ipsis

ipsis à secretis foret, sumptusque ac comitatum tanti Regis personam sustinentibus idoneum attribuit. Solenne illis temporibus erat legationes nô solùm primæ nobilitatis viris, publicisque in rebus versatis credere, sed etiam juris professoribus; qui quidem mos nostrâ hac ætate immeritò quidem abolevit. Nam sæpe legatorum provinciam suscipientibus negotia occurrunt, quæ juris peritorum consilio magnopere indigent, unde frequenter evenit, matrimonia, fœdera, aliaque istiusmodi abs-
que

que necessaria cautione à legatis agi, quorum defectu magnum postea Principibus detrimentū enascitur. Noronio in mandatis dedit, ut à Pontifice impetrare curaret diploma, quod Cruciatū vocatur, ad belli Africani subsidiū. Hoc autem Regis consilium additâ etiam belli præparatione, tantum terroris Mauris incussit; ut urbis Azamorii cives Regi legatos statim mitterēt, qui ei ipsam urbem honestis conditionibus dederēt. Tam faustum initium bellum paranti ingentes animos fecit, eòque Rex acriter

Belli in Mauros præparatio.

Cujus famâ urbs Azamorium deditur Regi.

ter intentus arma coemit, quæ per Cives distribuit, concesso pro cujusque facultatibus spatio ad pretiũ commodè solvendum, idque, rogantis magis specie, quàm jubentis, suaviter exegit, gnarus nulla edicta validiora esse apud populares, quàm chari Principis voluntatem.

Christophori Columbi in Lusitania adventus.

Eâdem tempestate Christophorus Columbus Genuensis rei maritimæ apprimè callens in Lusitaniã venit, operamque suam Regi obtulit ad detegẽdas novas terrarũ plagas. Qua de re, consultis prius Josepho, ac Roderico Cosmographiæ

graphiæ peritissimis, & enixè improbantibus, cum Regni optimatibus agere Rex voluit, quibus injunxit ut ipsi quoque maturé considerarent, an insistédum esset in aperiendis ad Orientem viis; ex quibus Tingitanus Episcopus Jacobus Ortisius natione Castellanus, ac Regis conscientiæ moderator, talem sententiam protulisse fertur.

Qui se Regi offert ad ignotas Provincias inveniendas.

De hac re consiliū Rex suscipit.

Antequam de rebus arduis, & ad bonum publicum spectantibus consilium capiatur, æquâ lance examinandum est, quid justius, quid gloriosius, quid utilius erit; nam si unumquodque horum in consultationibus omittitur, integrum judicium non est.

Iacobi Ortisii oratio.

At hercule, omnia, ni fallor, in Christophori conatu evidenter desunt, atque etiam in sententia novas regiones scrutandi. Quo enim jure Regnum finitimorum hostium incursionibus obnoxium juventutis flore, opibusque orbabimus, ut vanâ spe alienas divitias cõparandi, tot viros, tot opes ignoto ac procelloso mari credamus? Deinde quam gloriã referemus, si relicto Africano bello, & quasi formidantes, illos bellatores armis præstantes, Christianoque nomini infensos, & olim nostræ Hispaniæ vastatores imbellibus, & innocuis gentibus bellum inferemus? Qua denique ratione utilitatem inveniemus, si præsenti, ac certo hominum, navium, & opũ dispendio, futuros, ac multum dubios proventus conquiremus? At contra, omnia quæ in justis, gloriosis, ac proficuis expeditionibus requiruntur, Africa nobis offert; sunt enim (ut dixi) Afri nostræ Religionis infe-

Etatores

statores acerrimi, bello præstantes, & fertilis, divitisque regionis longè latèque patentis dominatores. Et idcirco Lusitani Reges tanquam pro regni instituto, bellum cum hac natione perpetuò, & egregiè quidem gesserunt. Quare si meâ sententiâ standum sit, maiorum vestigiis inhærere, Africanis expeditionibus incumbere, & præsentes hosce inanes conatus penitus omittere debemus.

Petri Noronii oratio.

Petrus Noronius Villæ Regalis Comes in hunc quasi modum cõtra exorsus dicitur. *Nullum institutum Imperiis perpetuô observandum est; imó pro mutatione rerum, consilium quoque mutare oportet. Dum Arabes Hispaniam subigebant, totis viribus elaborandum erat, ut ipsos nostris sedibus pelleremus: at nunc ejectis ultra mare barbaris, securitatis nostræ cura poscebat, ut portus, ex quibus illa barbaro-*

rum colluvio mare olim trajecit, sedulò occuparemus, ne iterum nobis bellum intra fines nostros inferre valerent. Nunc autem totâ pene Hispaniâ barbaro jugo liberatâ, & Africæ partibus in nostram potestatem redactis, ad alia, & clariora facta laudabilis famæ cupido, & veræ religionis amor nos vehementer hortatur. Et quando Christophori conatus, tanquam dubii, admittendi non sunt, quid satis causæ erit, ut expeditiones in Orientem tam feliciter cœptas deseramus? Et sanè cùm toties Europæ, Africæque gentes vicerimus, hoc unum nobis restat ad summam gloriæ, ut Asiaticos quoque vincamus. Satis experientia nos edocuit, Africanos adeò indociles esse ad Christianam religionem accipiendam, ut omnis labor ibi frustra insudetur. Quærendæ sunt ergo aliæ nationes, quas ad Christi gregem adjungere possimus. Spero equidem omnes

nos

vos in meam sententiam ituros, si inclytum Lusitanorum nomen vobis ante oculos obversetur, si bene perpenderitis qualem gloriam assequemur, si tot gentes divini Numinis ignaras, de vera religione erudiemus; si mare ab orbe condito ineratum navigabile fecerimus; quantam utilitatem comparabimus; si Asiae commercio fuerimus potiti. Contra, quam turpem ignominiam nobis inuremus, si susceptis expeditionibus, & feliciter quidem inchoatis, non insistemus; nam sicut in magnis etiam voluisse est gloriosum; ita a semel institutis cum nulla justa subest causa, abstinere, turpissimum judicatur. Nec est quod ob finitimi belli timorem ab inceptis desistamus; nunquam nos inter, & Castellanos mutua utilitas pacem firmabit, & si aliquando bellum ingruat, non parum juvabit ad belli impensas opulentum Orientis commercium. Itaque nisi meum judicium

dicium

rum colluvio mare olim trajecit, sedulò occuparemus, ne iterum nobis bellum intra fines nostros inferre valerent. Nunc autem totâ pene Hispaniâ barbaro jugo liberatâ, & Africæ partibus in nostram potestatem redactis, ad alia, & clariora facta laudabilis famæ cupido, & veræ religionis amor nos vehementer hortatur. Et quando Christophori conatus, tanquam dubii, admittendi non sunt, quid satis causæ erit, ut expeditiones in Orientem tam feliciter captas deseramus? Et sanè cùm toties Europæ, Africæque gentes vicerimus, hoc unum nobis restat ad summam gloriæ, ut Asiaticos quoque vincamus. Satis experientia nos edocuit, Africanos adeò indociles esse ad Christianam religionem accipiendam, ut omnis labor ibi frustra insudetur. Quærendæ sunt ergo aliæ nationes, quas ad Christi gregem adjungere possimus. Spero equidem omnes

vos in meam sententiam ituros, si inclytum Lusitanorum nomen vobis ante oculos obversetur, si bene perpenderitis qualem gloriam assequemur, si tot gentes divini Numinis ignaras, de vera religione erudiemus; si mare ab orbe condito inaratum navigabile fecerimus; quantam utilitatem comparabimus, si Asiæ commercio fuerimus potiti. Contra, quam turpem ignominiam nobis inuremus, si susceptis expeditionibus, & feliciter quidem incoatis, non insistemus; nam sicut in magnis etiam voluisse est gloriosum; ita á semel institutis cum nulla justa subest causa, abstinere, turpissimum judicatur. Nec est quod ob finitimi belli timorem ab inceptis desistamus; namque nos inter, & Castellanos mutua utilitas pacem firmabit, & si aliquando bellum ingruat, non parum juvabit ad belli impensas opulentum Orientis commercium. Itaque nisi meum ju-

 dicium

accolis appellatur, & tanto aquarum pondere, impetuque in Oceanum evolvitur, ut per octoginta millia passuum medium mare findens, sinceram, & dulcem aquam navigantibus præbeat. Ejus in *ostio* columnam Jacobus collocavit Crucis figurâ, & regio stemmate insignitam, tanquam Lusitanæ ditionis testem, inscriptis insuper literis, quæ Lusitanico, Latino, & Arabico sermone significabant, quo Rege, quo Duce, & quo tempore illud terrarum spatium apertum fuerit. Dein adverso flumine subvectus,

vectus, passim videt Æthiopũ catervas, qui quanvis essent, ut cæteri, vagi, & inculti, adeò tamen mitiores erant, ut levibus munusculis invitati, mirâ securitate ignotis se advenis crederent, navesque sine ullo timore conscenderent. Sed cùm inter nostrates nullus esset, qui gentis sermonem intelligeret, nutibus ad colloquium opus fuit; quibus haud difficilè cognitum est, Regem toti regioni imperantem, multorum dierum itinere introrsus abesse. Quo intellecto, statim Canus è suis aliquos, indigenis ducentibus,

Æthiopum securitas, & simplicitas.

Exploratores mittit Dux, qui interiora inspicerent.

tibus, ad regiam mittit, quo singula, quæ scire cupiebat, penitiùs exploraret. Verùm hos diu frustra præstolatus, regredi in Lusitaniam decrevit, & suorum securitati consulens, totidem Æthiopes nobilioris indolis obsidum loco in Lusitaniam asportat, persanctè pollicitus quintadecimâ lunâ (hæc illis têporis mensura est) se illos patriis laribus redditurû, eosque inter navigandum Canus Regi obsequendi cupiditate, quæ validior præceptis est, ita Lusitano sermone instruxit, ut cùm Lusitaniam appulerint, de Regno

Et in Lusitaniam redit cum obsidibus.

Regno Congi (ita hæc regio appellata fuit) de gente, institutis, cæterisque ad religionis cognitionem necessariis, satis commodè explicarent. Joannes Æthiopum adventu mirum in modum lætatus fuit, & Cano pro re fortiter, prudenterque acta, gratiam retulit, hospitibus interim benignè, & lautè tractari jussis. Et postquam ex ipsis multa per otium quæsivit, statuto tẽpore, Cano mãdat, ut eos in patriam reportet, mittitque munus barbaro Principi gratum, addito, ut ipse Caçus ad Regiã proficiscatur, acerrimè-

Congi regnũ

Ioannes Æthiopum adventu mirificè lætatur.

rimeque nitatur barbarū Regem ad Christianam religionem pellicere.

Redit in Congum Canus.

Igitur cùm primùm tempestas navigandi apta contigit, statim Canus Æthiopes in Congum refert, & cum obsidibus religiosè commutatis, ac ne adversis ventis interceptus ulterius progredi prohiberetur, continuato cursu sexcenta ultra milliaria navigavit, duasque columnas supra memoratæ formæ duobus in locis ponit; indeque ad Congum reversus, & à barbaris immo cum gaudio acceptus, ad Regem cum muneribus, & magno

magno comitatu proficiscitur. Rex utpote qui à suis audierat Lusitanum Regem insigni comitatu, & munificentiâ in suos usum fuisse, singulari etiã benevolentiâ Canum acceptit. At ipse quàvis militaris homo, & bello magis quàm literis peritus, primã quæ se dedit occasio, de rebus divinis disserẽdi solerter arripuit, Regemque de inanibus Diis, ac de uno vero Deo Cæli, terræque conditore disertè admonuit; unde postea ingentes fructus Christianæ religioni ubertim provenerunt. Et Rex ipse Divino

A Rege benigne acceptus eum in verinuminis cognitionem inducere tētat.

Numine afflatus, & Cani persuasionibus inductus, falsitatem avitæ superstitionis, atque Christianæ doctrinæ rationé cognoscere incipiebat. Sed quia barbarum non præteribat, quàm periculosa sit *Principi* subita veteris religionis mutatio, censuit expeditiùs fore rem *suaviter* agere, suorum animos pedetentim in eundem animi sensum pertrahendo; & quia Cano reversionis tempus instabat, proficiscenti pueros nobiles tradidit præficiens illis Zacutam, unum ex eis, qui nuper ex Lusitania remeaverant,

Rex Christianam religionem amplecti vult, sed differt.

rant, cui in mandatis dedit, ut ſuo nomine Joanni maximas gratias ageret, pro ſumma benevolentia in ſe exercita; deinde ab eo enixè peteret, ut ipſum Zacutam, & cæteros comites luſtrali aquâ expiatos, & Chriſtianis præceptionibus inſtructos, cum piis, verique Dei ſacerdotibus in Congum remittere vellet, quibus addidit pro munere magnam vim eboris, multamque veſtem è palmarum foliis miro artificio contextam; cujus legationis eventum in tēpore reddemus.

Legationem & munera ad Ioannem cū Cano misit.

Dum hæc in Congo age-

agebantur, Alfonsus Avariensis, de quo supra retulimus, Beniense regnum quoque detexit inter Cógum, & Minam situm: cúque Regulo pacem, fœdusque sancivit: sed cùm experimentis postea cognitũ fuisset incolas adeò avitæ superstitionis tenaces esse, ut gentilitios ritus exuere noluerint, & ideo præcipuam nostrorum Regum curam in iis laboribus frustra omnino esse, regnante in Lusitania Joanne hujus nominis tertio, commerciũ illud penitus frequentari desitum.

Beniense regnũ ab Alfonso Avariensi detegitur.

Neque his quiescebat

excelsus

excelsus Joannis animus, imò indies ad detegendũ Orientem intentior, tres naves nautis, epibatisque optimè instructas Bartholomæo Diasio interrito duci tradidit; qui post multos exhaustos labores, & adversas tempestates promontorium invenit, quod propter nimias procellas, quibus hoc in mari navigia jactantur, Torm?ẽtorium appellatum est; tormenta enim Lusitano sermone adversam tempestatem significat. Quinimò Rex, hoc formidabili promontorio detecto, in spem Orientalium rerum

Promontorium, quod caput Bonæ-Spei nuncupatur, à Bartholomæo Diasio inventum.

potiundi erectus, illud Bonæ-Spei caput appellari voluit; quod situm est triginta quatuor gradibus, trigintaque minutis adversus Antarcticum polum, & decies centena milliaria ultra Cani metas.

Abexinorũ regioni detegendæ etiã incũbit Rex

Nec minori curâ Rex Abexinorum regionem in Æthiopia Orientali sitam terrestri itinere detegere solicitabat. Vulgabat quippe fama Abexinum Imperatorem Christianũ, ejusque Imperium vastissimum esse. Atque ut erat magnarum rerum cupiditate flagrans, grandem pecuniam hac in re consumpsit;

ſumpſit; nam cùm antea Antonium Ulyſſiponenſem ex Divi Franciſci ſodalitio, & Joannem Monteroium miſiſſet, qui iter illud perficere non valuerunt; iterum Petrum Covilianum, & Alfonſum Paivam, utrunque externis moribus, linguiſque bene inſtructum, idem negotium ſuſcipere jubet. At illi Neapolim tranſgreſſi, ad Rhodum inſulam appulere, ubi à quibuſdam Hieroſolymitani ordinis equitibus natione Luſitanis liberali hoſpitio excepti Alexandriã proficiſcuntur. Inde Alfonſus

Petro Coviliano, & Alfonſo Paiva negotiũ mãdat.

in Æthiopiam, Petrus in Indiam iter susceperunt, eo pacto, ut Cairum, Ægypti urbem, ad constitutam diem ambo convenirent; quorum ille mare rubrum Ademum usque, navigavit; ad quam urbem appulsus, sine mora iterũ Indiam versus se mari credidit, ac visis Cananorio Calecutio, & Goâ Indiæ celeberrimis emporiis, Sofalam, regionem auri metallis ditissimam in Orientali Æthiopia sitam, venit, unde Ademum reversus, Cairum se ad constitutum contulit: Sed cùm ibi cóperisset Petrum vitâ functum,

Petrus non confecto itinere moritur.

ctum, Rabinum, & Josephum gente Hebræos offendit, quos Joannes ipsũ Alfonsum sequi jusserat, cum mandatis, ut Alfonsus priusquam Abexinum Imperatorem inveniat, in *Lusitaniam* neutiquam revertatur. Unde accidit, ut vivente adhuc Joanne, unus Josephus cum Æthiopiæ notitia, quam ab Alfonso acceperat, in Lusitaniam redierit.

Idem tempus duo exẽpla præbuit insignia ambo, fide, atque perfidiâ. Primum protulit Rodericus Pereira Brigãtinæ domûs familiaris, qui patronorũ

Roderici Pereriæ fides in Brigantinos.

 sortem

ſortem induerat. Is à Jaco-
bo in Caſtella exulante, e-
piſtolarum faſciculum ad
Eliſabetham ejus matrem
portabat; & quanquam
mutato habitu, noctuque
per invia in Luſitaniam
intraſſet; adeò tamen acri-
bus cuſtodiis ſepſerat om-
nes vias Rex ad interclu-
dendum inter matrem, li-
beroſque commercium;
ut ſtatim detectus, ad Re-
gemque perductus ſit. At
ipſe antequam ad Regem
perveniret, epiſtolas, nul-
lo eas tegendi alio modo
invento, devoravit. Sed
quantò magis ſecretũ ſer-
vare curavit, tantò plus ſe
Regis

Regis ſuſpicioni expoſuit. Nam apud ſuſpicacem Principem perinde eſt ſecretum celare, ac crimina patefacere. Igitur cœptâ quæſtione, nec tormenta non ſemel tolerata, nec munera iterum, atque iterum oblata, ex fido conſtantique animo indicium extorquere potuerunt.

Longè aliter ſe habuit Joannes Agualdus cum Petro Soto-maiorio Comitis Camineæ filio, & in Gallæcia nato. Nam vel cupiditate placendi Regi ad ſuſpiciones prono, vel in Soto-maiorem odio cõmotus, ad Joannem clam detulit

Joannes Agualdus Petrum Soto-maiorium falsò accuſat.

detulit Soto-maiorẽ ipsiusmet Regis occidẽdi animo ex Castella in Lusitaniam venisse; quod indicium sufficere visum est ad quæstionem habendã. In qua ipse dira ac repetita tormenta adeò constanter tulit, ut nullis cruciatibus compelli potuerit ad ea fatenda, quæ nunquam agitaverat; quod sæpe illis accidit, quos magis præsentes dolores, quàm futura infamia premũt. Ipsa autem Soto-maiorii constantia in perniciem accusatoris vertit; quippe cùm de ejus fide dubitaretur, ob idque tortus fuisset, vilis

lis, ac perfidus animus tormenta ferre non valuit, & planè confessus est falsò Soto-maiorium se accusasse; unde Scalabi in quatuor partes sectus est; & mox Soto-maiorius ad pristinos honores, Regisque gratiam restitutus fuit. Cujus rei eventus optimè edocet, Principes ad credẽdas accusationes non faciles esse oportere.

Nec tam gravibus distentus negotiis, boni publici curam omittebat; néque eâdem tempestate legem condidit, qua nimios sumptus, sericas vestes, & alios muliebres ornatus vi-

Lex sumptuaria.

ris prohibuit; fœminis serica veste uti cum moderatione cõcessit. Quæ quidem lex, ut fermè omnes, variè interpretata est; qui luxum, ac profusionem amabant: *Non eadem omnibus temporibus congruere: nascente Lusitaniæ regno, parvas civium facultates, & tunc moderandos sumptus fuisse, postea adultis cũ Imperio opibus, ejusdem incrementi mensurâ dilargiri proprios redditus cuique licere; nec splendorem regni tam arctâ parcimoniâ haberi posse, nullumque discrimen inter nobilitatem plebemque esse; nisi cultus utrũque ordinem distinguat. Divitum magnificentiam reipublicæ proficuam esse; perituros nanque pauperes, nisi opulentorum profusiones occasionem præbeant quotidianas mercedes quærendi.* Qui verò solùm

Contrariis judiciis accipitur.

tùm id, quod è republica eſt, amare ſolent, *Juſtam, ac rei-publicæ uſui futuram legem prædicabant: corruptis patriis moribus; rempublicam funditùs everti, innatam Luſitanis parcimoniã eſſe, quâ exutâ, irrepere turpiora vitia; contrà à frugalitate omnes virtutes ali: antiquam Luſitanorum modeſtiam adeò abolitam eſſe, ut muliebri ornatu fœminæ ac viri jam promiſcuè uterentur; langueſcere virorum animos, ſiquidem ſolicitudine æneam olim loricam quærebant, ſericam nunc veſtem quærant, & cùm propriæ opes non ſuppetũt, cogi cum flagitio alienas mutuari. Quare ſapientiſſimè eniti Regem novam apud Luſitanos prodigentiam coercere, & antiquam frugalitatem revocare:* Legis executionem Rex exemplo firmavit, vita enim Principis validior eſt edictis.

Petrus Noronius rediit in Lusitaniam.

Tunc tẽporis Petrus Noronius legati officio Romæ egregiè functus, ac Veneto Senatu Regis nomine salutato, in Lusitaniã rediit, attulitq; diploma, ut vocant, Cruciatũ, à Pontifice maximo impetratum ad belli Africani auxiliũ; & cùm Pontifex Joannem hoc beneficio, quod eâ ætate rarò concedebatur, valde obligaret, sperabat fore, ut à Joanne non leviorem gratiam iniret. Mos erat Lusitaniæ Regibus neutiquam finere Pontificia decreta exequi, antequam à Cancellario maximo, aliisque regiis administris exami-

aminarentur, utrùm aliquid continerent, quod regali juri officere posset; quod quidem examen Pontifices ægrè ferebant, quòd crederent supremam eorum auctoritatem quodammodo imminui. Itaque Innocentius Octavus nactus occasionem Joannis animum ad suum obsequium flectendi, eum per literas enixè rogavit, ut hanc consuetudinem, táquam Pontificio juri adversam, tollere vellet; tũc Joannes seu beneficio devinctus, seu animo Christi vicario obsequendi, Innocentii voluntati omnino

Consuetudinem examinandi pontificia decreta Rex tollit.

indulſit. Et quanvis non deſuerint qui de hoc Joannis facto variè ſenſere, ſentiuntque; nos tamen rem integram juris peritis diſputandam relinquimus.

Ioannes Ferdinãdo Malacam obſidenti pulverem nitratũ ſuppeditat.

Similem per id tempus religionis amorem *Joannes* oſtendit. Ferdinandus Caſtellæ Rex Malacam Granatenſis regni maritimam urbem armis obſidebat, & cùm in ejus exercitu nitratũ pulverem, aliaque militaria inſtrumenta deſuiſſe reſciſceret, & ob eam cauſam urbem à Ferdinando non niſi ægerrimè capi poſſe; abſque mora navigium pulvere, cæteriſque

risque instrumentis onustum Ferdinando misit. Nec Joannem latebat acquisitione Granatēsis regni Ferdinandum potentiorem fieri, rebusque suis minimè cōducere finitimi *Principis* potentiam tantopere augeri; sed rarâ Principum virtute, apud generosum, & pium animum religionis causa privato commodo prævaluit.

Ineunte anno M. CD. LXXXVII. regiæ beneficentiæ specimen dedit. Nam cùm Cetobrica insigne Lusitaniæ oppidum ultra Civium vires vectigalia penderet, non solùm

Ejus largitio in Cetobrica cives.

gra-

gravibus tributis hunc populum levavit in posterũ, sed etiam eorundem vectigaliũ redditibus jussit publicum aquæductum fabricare; & quia ad perficiẽdum opus redditus nõ sufficiebant, regiis sumptibus ingentem molem peregit. Sciebat Rex prudentissimus dum populares pauperes sunt, fiscum divitem esse non posse, suæque magnificentiæ, & liberalitatis memoriam *illis* lapidibus permansuram.

Rex Vlyssiponem venit ut classis celeriter adornaretur.

Cùm pestis denuò Ulyssipone grassaretur, spreto propinquitatis periculo, Rex Scalabim venit, oppidum

dum ad Tagi ripam ſitum, ut propiùs inſtaret adornandæ claſſi, quam ad bellum Africanum inſtruere juſſerat; licèt enim nondum finitum eſſet tempus, in quod Rex Alfonſus cum Feſſenſi Rege inducias pepigerat, eaſque barbarus religioſè ſervaviſſet: attamen Barrajus, & Almendarinus Tetuani, Xeveaniique præfecti à Rege ſuo defecerant, eique inferre bellum meditabantur. Joannes autem, ſpecie eorum perfidiam ulciſcendi, arma in Africam mittere decrevit, longè alia animo ſecum vol-

 vens.

vens. In triginta ergo navibus centum & quinquaginta equites, mille pedites, multique præterea voluntarii milites impositi sunt, & universæ classi Jacobum Ferdinandium Almeidam Hierosolymitani ordinis equitem præfecit, ejusque legatũ Joannem Ataidium creavit. *Brevi* navigatione integra classis ad Africam propé Anafis urbis vestigia appulit, & Jacobus cum omnibus copiis insciis barbaris terram tenuit, per quam liberè incessit usque ad rebelliũ pagos, ubi nongentos interfecit, quadringentos cepit,

Classi Iacobum Almeidam imponit.

pit, nemine suorum desiderato; & quia vana exploratorum monita secretum *Regis* consilium frustrata fuerant, Jacobus sententiam mutare coactus fuit, & tanquã nihil aliud à *Rege* in mandatis haberet, exercitu in classem recepto, in Lusitaniam reversus est. Quod Joannes quoque cùm simularet, Fessensi Regi ostendit se ejus amicitiæ gratiâ tantã molem duntaxat paravisse. Maurus autem pro tanto beneficio per legatum ingentes gratias Joanni egit; atque ita factum fuit, ut moliminis secretum

Qui postquã non paucos Mauros interfecit, pluresque capit, in Lusitaniam rediit.

Joannes in posterum retineret, & fœderati Principis animum obligaret.

Barrajum Tingitanũ agrum devastãtẽ Ioãnes Menesius vincit, capitque.

Eâdem tempestate Barrajus Tingitanum agrum usque ad urbis mænia non parvâ manu repentinâ incursione vastavit; cui Joãnes Menesius urbis præfectus cum præsidiariis celerrimè obviam occurrẽs, tam fortiter pugnavit, ut primo impetu ipsum Barrajum, aliosque ex primoribus barbaris multis vulneribus consauciatos ceperit, cæteris fusis fugatisque. Hanc victoriam Rex magni fecit; nam propter celebre barbari in armis nomen,

nomen, eam haud exigui momenti esse existimavit, Deoque exercituum publicâ supplicatione grates persolvit, ac Joannis militarem virtutem palá laudavit; quo levi munere, *solent* Principes & ingentia merita rependere, & generosos animos ad egregia facta, perstimulare. Fuere qui suaderent Regi, ut Barrajum interficere juberet; censebant enim ejus militare robur, & inter illos barbaros auctoritatem multum Lusitanis rebus nocituram, si libertatem adeptus foret. At Rex, cui semper magis ge-

nerosum cõsilium, quàm utile placebat, suasionem neglexit: quinimò Joanni Menesio injunxit, ut cum captivo mitissimè ageret, misitque medicum, qui ejus vulneribus accuratè mederetur; statimque de redemptione agitari voluit; quæ pro quindecim aureorum millibus, decẽ Christianis captivis, & undecim equis pacta est, itaque duobus liberis obsidibus relictis, cùm jurasset, nunquam se arma adversus Joannem sumpturum, in patriam reversus est.

Rex consilium occidẽdi Barraji rejicit.

Ne Africanarum rerũ ordinem interturbemus,

quæ

quæ sequenti anno acciderunt, huc referre libet. Longe dissimili sorte Antonius Noronius Septæ præfectus bellum gerebat. Erat ille juvenis militari quidem virtute præditus, *sed belli* inexpertus; & cùm hostiles agros feliciter deprædaretur, regredientem ingentes barbarorum copiæ assequuntur. Tunc ille spretâ hostium multitudine, aciem in eos dirigit, & adeò temerè se pugnæ miscuit, ut quanvis ipse suique fortissimè dimicarent, hostium tamen numero superante, ipse Antonius, & Ferdinādus

Diversa sors Antonio Noronio in Africa contigit.

Nobilium mors, & captivitas.

nerosum cōsilium, quàm utile placebat, suasionem neglexit: quinimò Joanni Menesio injunxit, ut cum captivo mitissimè ageret, misitque medicum, qui ejus vulneribus accuratè mederetur; statimque de redemptione agitari voluit; quæ pro quindecim aureorum millibus, decē Christianis captivis, & undecim equis pacta est, itaque duobus liberis obsidibus relictis, cùm jurasset, nunquam se arma adversus Joannem sumpturum, in patriam reversus est.

Rex consilium occidendi Barraji rejicit.

Ne Africanarum rerū ordinem interturbemus,

quæ

quæ sequenti anno acciderunt, huc referre libet. Longe dissimili sorte Antonius Noronius Septæ præfectus bellum gerebat. Erat ille juvenis militari quidem virtute præditus, sed belli inexpertus; & cùm hostiles agros feliciter deprædaretur, regredientem ingentes barbarorum copiæ assequuntur. Tunc ille spretâ hostium multitudine, aciem in eos dirigit, & adeò temerè se pugnæ miscuit, ut quanvis ipse suique fortissimè dimicarent, hostium tamen numeró superante, ipse Antonius, & Ferdinādus

Diversa sors Antonio Noronio in Africa contigit.

Nobilium mors, & captivitas.

dus Coutinius captivi, Christophorus Melius, Simõ Sousa, Martinus Vasquius Cuneus Tavoræ dominus interfecti fuerint. Qui cùm ex primore nobilitate essent, eorũ mors, & captivitas Maurorum victoriã multò quàm pro numero auxere, Lusitaniæque luctum ingentem attulerunt. Et Rex redimendi captivos curam statim suscepit; & quia Barraji obsides adhuc in Joannis potestate erant, cum illis Antonium, cæterosque nobiles commutavit; quorum vicem Rex tam acerbè tulit, ut talium virorũ necem,

Captivi redimuntur.

necem, & captivitatem ipse ultum ire statuerit; existimans nihil tam fluxum esse, quàm militarē famã, quæ, si dum labi cœperit, non retinetur, penitus corruit.

Interim secundior Mars Franscisco Coutinio Comiti Borbensi Zilæ urbis præfecto obtigit. Is quodam Mauro nobis fido pro exploratore utebatur, qui cùm à suis deprehensus, & à præfecto Alcasarquibirii capite damnatus esset, mortem evadere tentans, pollicitus est Talaro (id nomē Maurorum præfecto erat) Coutiniū pro-

Franciscus Coutinius feliciter bellum gerit.

 ditu-

diturum; quo pacto non solùm solutus pœnis, sed etiam promissis allectatus remittitur. Albula igitur (sic speculator appellabatur) tanquam è vinculis elapsus esset, ad Coutiniũ revertit, & lætitiam pro adepta libertate mirificè simulans, Coutinio pollicetur, si se indice uti vellet, tutò illum ex Africanis agris ingentem prædã agere posse. Nec dubitavit Coutinius credere se Albulæ, utpote cujus fidem multis antea experimentis exploraverat. Delectis itaque sexaginta equitibus, versus eum locum tendit,

Albula delus.

tendit, quem speculator indicarat; ubi Talarus insidias posuerat, præmiseratque agricolas cum bobus terram colentes; qui cùm ad Coutinii conspectum refugissent, eum in insidiarum locum pertraxere. Inde barbari subitò magno cum strepitu coorti Coutinium circumdare conabantur. Ipse verò perspecto hostium consilio, celerrimè locum ad pugnandum commodiorem occupat, & in confertum agmen suos colligit, atque ut Mauri intelligant ipsum ducem non interesse, sed alibi suppetias alla-

turum delitescere, regium vexillum abscondi fecit, simulque ut militem ad dispar certamen fortiter ineundum excitaret: *Una nobis salus est* (inquit) *manibus potius, quàm pedibus quaerenda: si aliquando nunc pro religione, pro fama, & pro vita dimicare oportet. Neque vos hostium multitudinem formidetis, nam virtute potius, quàm numero victoriae comparari solent.* Plura dicere conantem agendi tẽpus interrumpit, & ferociter inito praelio uterque dux quasi singulari certamine alter cum altero tam obstinatè in mutuam perniciem concurrerunt, ut equis utriusque occisis, diu pedibus dimicaverint, do-

Continius milites ad pugnā hortatur.

nec barbarus jam nimis ſaucius arma poſuit, ſeque Coutinio dedit. Tũc Coutinius cæteros fugam capeſſere coegit, & nullo ſuorum amiſſo, ingentem prædam reportavit. Fertur Talarum, cùm ſe à tam parva manu victum animadvertiſſet, ad Coutinium converſum dixiſſe. *Noli victoriam tantopere jactare, nam ſi Deus hodie fuit Chriſtianus, cras erit Maurus.* Rex Joannes victoriâ, ut par erat, nimis lætatus, Coutinio pro opera ſtrenuè navata gratias egit, Joannique ejus filio conceſſit, ut poſt patris obitum

Hoſtes fundit, & Ducem capit.

Rex Coutinii virtutẽ præmiis afficit.

turum delitescere, regium vexillum abscondi fecit, simulque ut militem ad dispar certamen fortiter ineundum excitaret: *Una nobis salus est* (inquit) *manibus potiùs, quàm pedibus quærenda: si aliquando nūc pro religione, pro fama, & pro vita dimicare oportet. Neque vos hostium multitudinem formidetis, nam virtute potius, quàm numero victoriæ comparari solent.* Plura dicere conantem agendi tēpus interrumpit, & ferociter inito prælio uterque dux quasi singulari certamine alter cum altero tam obstinatè in mutuam perniciem concurrerunt, ut equis utriusque occisis, diu pedibus dimicaverint, do-

Continius milites ad pugnā hortatur.

nec barbarus jam nimis ſaucius arma poſuit, ſeque Coutinio dedit. Tūc Coutinius cæteros fugam capeſſere coegit, & nullo ſuorum amiſſo, ingentem prædam reportavit. Fertur Talarum, cùm ſe à tam parva manu victum animadvertiſſet, ad Coutinium converſum dixiſſe. *Noli victoriam tantopere jactare, nam ſi Deus hodie fuit Chriſtianus, cras erit Maurus.* Rex Joannes victoriâ, ut par erat, nimis lætatus, Coutinio pro opera ſtrenuè navata gratias egit, Joannique ejus filio conceſſit, ut poſt patris obitum

Hoſtes fundit, & Ducem capit.

Rex Coutinii virtutē præmiis afficit.

in Zilæ præfecturam succederet. Sciebat enim homines cùm memoriam sui æternare percupiant, pluris facere dona filiis, quàm sibi ipsis collata.

Alia de Mauris victoria per Ferdinandũ Martinium Mascareniũ.

Brevi temporis intervallo aliam victoriam de Mauris nostrates retulerunt. Cùm enim Rex in Africam transmittere maiora meditando in aliud tempus distulisset, placuit interim Ferdinandum Martinium Mascarenium, quem expeditioni præfecerat, cum centũ, & quinquaginta equitibus, milleque peditibus mittere, ut unà cum Comite Borbensi

ſi Joanne Meneſio conjũ-ctus, aliquod militare fa-ctũ Luſitano nomini glorioſum patraret. Ità Maſcarenius poſtquam Zilam tenuit, additis duobus, quos dixi, ducibus, oppidũ arte, & naturâ munitum, brevi certamine cepit, trecentis barbaris captis, paucis interfectis, multis ſpoliis aſportatis domum revertens à Joanne exquiſitiſſimis verbis exceptus honoratuſque fuit.

Cùm foris magna accidiſſent, non parva domi agebantur; quippè magnã Hebræorum multitudinem, quãm Rex Ferdinã-

Recepti in Luſitania Hebræi ingentis dãnorum origo.

dus

dus Castellâ pepulerat, Joannes commiserationis causâ excepit, eâ lege, ut, objuratis Judaicis ritibus, Christi religionem profiterentur, & quanvis severè animadvertisset in eos, qui antiquos ritus aut nũquam exuerũt, aut denuò resumpsere, attamen ingentia damna, æternùmque deflenda ex eorum receptione Lusitaniæ provenerunt.

Bellicos apparatus instruit.

Sed religione in præsentia satis procurata, ad muniendas arces Castellæ finitimas Rex animum intendit, nitratum pulverem, arma, & militares machinas

chinas in armamentaria colligere, militéque conscribere jussit. Quæ quidē omnia cùm ad proximum bellum spectare viderentur, Reges Castellæ ad Joānem legatum miserunt, suadentes ne fœdus rumpere, aut communem quietem, nullâ denuò insurgente causâ, perturbare vellet; sed immotus ad ea Joannes ab incœpto non destitit eo consilio, sicut postea innotuit, uti belli timor Castellanos ad nuptias Elisabethæ eorum filiæ natu maximæ cum Alfonso Joannis filio contrahendas compelleret. Nam

Quo consilio?

licèt pactum esset, ut Alfonsus uxorem duceret Joannam eorundem Regum minorem filiam; ægrè ferebat elatus Joannis animus Alfonso minorem filiam dari, maiore ad aliũ Principem reservatâ, & à multis procis expetitâ; & ne ab aliquo occuparetur, Castellam misit Rodericũ Sanchium, Regum de hac re consilium exploraturũ; qui rem tam feliciter egit, ut Elisabethæ cum Alfonso conjugium obtinuerit iisdem conditionibus, quibus Joannæ pactum fuerat; nuptiis ad proximum annum destinatis.

Alfonsi nuptiæ, & Elisabethæ.

Interea

Interea Jacobus Ferdinandius Correa Regis in Belgio procurator ipſum admonet per literas de diſcordiis inter Carolũ Gallorum, & Maximilianum Romanorum Reges exortis; & cùm Joannes Maximiliani amitinus, & Caroli fœderatus eſſet, eum per Jacobum Maximilianus oravit, ut ſe medium inter utrunque vellet interponere, ne animorum diſſidium in apertum bellum prorumperet. Protinus Rex Joannem Teixerium Cancellarium maximum, virũque eâ ætate inſignẽ, legatum ad Carolum mittere

Rex Ioannes Maximiliano Romanorum Regi opem fert adverſus Gallorũ Regem.

tere parat; at ſecundus nũtius legationem impedivit afferens Maximilianũ à ſeditioſis Brugenſibus ea in urbe detentum eſſe; quod flagitium Joannes execratus, in ejus publicá deteſtationem Carolo *bellum* indicere ſtatuit. Nam præter ſanguinis neceſſitudinem, regia violata dignitas ad Maximiliani cauſam ſuſcipiendam eum meritò impulerat: ſiquidẽ ad omnes Principes maximè attinet curare ne regia maieſtas aliquo modo lædatur.

Igitur ſine mora Eduardum Galvanum cum mádatis

datis mittit, ut non modò Gallorum Regi, sed etiam cuilibet alii Principi, qui Brugensium seditionem foveret, bellum indicat; datis insuper tesseris collybisticis, quibus grandem pecuniam in Belgio recipiat pro Maximiliani causa largiter insumendá. Sed Brugenses, seu rei ipsius atrocitate perculsi, seu cõmunem invidiam, & multorum Principum arma timentes Maximilianum custodiâ liberarunt: cui quidem multũ profuit pecunia ipsi à Joáne collata.

Gallorum Regi cæterisque Principibus Maximiliani adversariis bellum indicere statuit.

Iisdem ferme diebus de alia re alio cum Principe

Comitem Pinamaçorium in Britânia res novas molientem interficiendum curat.

Joannes non minus intentè egit; cujus negotii causa fuit Comes Pénamacorius. Is, ut supra memoravimus, cum uxore, ac liberis, permittente Rege, ad urbem Hispalim se contulit, indeque crimina addendo criminibus, ad Eduardum secundum Britanniæ Regem adivit, & cum eo clã sæpe collocutus, ei suadere tentavit, ut Guineam, cæterasque Lusitanas colonias armis invaderet; eratque qui crederent Comitis suasiones non displicuisse Eduardo, quanvis esset Joanni fœderatus. Nam ea regnandi natura est, ut

rarus

rarus Princeps torvo ſu-
percilio accipiat, quæ de
augendo imperio, vel eti-
am contra amicitiæ jus,
proponuntur. At cùm
Joannes reſciſceret, quæ
Pennamacorius molieba-
tur, ſatiùs duxit antequam
de re Eduardum admone-
ret, Pennamacorium de
medio tollere. Igitur Al-
varum Caminium homi-
nem manu promptum
necis exactorem elegit,
qui tamē multâ, licèt ope-
râ inſumptâ, rem perficere
non potuit, tum propter
arcanum male ſervatum,
tum propter Comitis in
vitando periculo diligen-
tiam

In eo tamen frustra est.

Comitem Pinamacorii in Britània res novas molientem interficiendum curat.

Joannes non minus intente egit; cujus negotii causa fuit Comes Pénamacorius. Is, ut supra memoravimus, cum uxore, ac liberis, permittente Rege, ad urbem Hispalim se contulit, indeque crimina addendo criminibus, ad Eduardum secundum Britanniæ Regem adivit, & cum eo clã sæpe collocutus, ei suadere tentavit, ut Guineam, cæterasque Lusitanas colonias armis invaderet; erantque qui crederent Comitis suasiones non displicuisse Eduardo, quanvis esset Joanni fœderatus. Nam ea regnandi natura est, ut

rarus

rarus Princeps torvo supercilio accipiat, quæ de augendo imperio, vel etiam contra amicitiæ jus, proponuntur. At cùm Joannes resciisceret, quæ Pennamacorius moliebatur, satiùs duxit antequam de re Eduardum admoneret, Pennamacorium de medio tollere. Igitur Alvarum Caminium hominem manu promptum necis exactorem elegit, qui tamé multâ, licèt operâ insumptâ, rem perficere non potuit, tum propter arcanum male servatum, tum propter Comitis in vitando periculo diligentiam

In eo tentādo frustra est.

tiam. Id cùm comperiſſet Joannes, datis ad Eduardum per certum hominẽ literis, eum certiorem facit de crimine Pennamacorii, oratque ut aut ipſe hominem punire vellet, aut eum in Luſitaniam remittere, meritas fœdiſſimæ proditionis pœnas exſoluturum: addebat eam eſſe Comitis perfidiam, ut tãti Regis patrocinio imò aſpectu indignum ſe faceret: protegere proditores non ſolùm indecorum, ſed etiam perniciosum exemplum eſſe Regibus, ad quos pertinet læſæ maieſtatis crimina ita vindica-

re,

re, ut neutiquam sperare, possint scelestissimi hominum evasuros se meritas flagitii pœnas. Sed hæc nihil aliud obtinuere, quàm ut Eduardus Comitem in Londinensi arce custodire juberet, dicens nullo jure licere quempiã inauditum damnare. Tunc Joannes, ne quid omitteret, quo Comitis pœnam persequi posset, in Angliã misit Arium Almadensem criminalem prætorẽ, legumque peritissimum; qui tanquam regius procurator Comitem accusaret, & quanquam illum Eduardus in specie quæ-

Penamacorius in Lõdinensis arcis custodiã conjicitur.

 stioni

ſtioni ſubjecit, re tamen ipſâ protexit; eò uſque, ut eum etiam è vinculis ſolveret, quibus liberatus Hiſpalim revenit, ubi denique fato obiit. Sed quanquam Joannem non lateret, quàm malè Eduardus amicitiæ leges coleret, maluit tamen videri offenſam non agnoviſſe, quàm bellum illi genti indicere, qua cũ à primordio regni noſtri fœdus, & commercium utriſque proficuum ſervavimus; noverat enim Regibus præcipuam agendi rationẽ eſſe debere, popularium commodis proſpicere.

Per

Per idem tempus Æthiops Rex ex ea natione, quam Jalofam vocamus, Ulyssiponem appulit, qui regno propinquorum insidiis pulsus, ab Joanne auxilium oraturus veniebat, quo posset regnum vendicare: atque ut auxilium faciliùs impetraret, se suosque Christianâ religione instrui, lustralibus aquis intingi, ac de Regis nomine Joannem appellari voluit. Mirâ Regis lætitiâ, ac procerum gratulatione celebratum fuit lustrale sacrum, exhibitique per eos dies publicè ludi, atque equestria spectacula, in

Rex Æthiops ad Regem auxilium oratum venit

Et Christianam religionem suscipit.

quibus Jalophi desultoriā artem tantâ pernicitate, & agitandi peritiâ exercuerunt, ut universos spectatores in admirationem raperent.

Atque Pontifici Maximo per literas obsequiū exhibet.

Sub ea Joannes Æthiopum Rex per literas supplicem in modum scriptas Romano Pontifici obedientiam præstitit, se que in Lusitanorum Regum ditionem dedidit imposito annuo tributo, ac si amissa reciperet, Lusitanos ad interiora Libyæ pretiosaque metalla deducturum pollicitus est. Tunc Joannes probitatem, & fortunam exulis miseratus, existimans

istimans insuper non esse spernenda, quæ ad suam gloriam, & Christianæ rei incrementum à Jalopho proponebantur, viginti naves adornare jubet, in quas præter nautas, & propugnatores, Evãgelici ministri quoque impositi. Fabri præterea cum instrumentis, materiâque ad ædem sacram ædificandam, arcemque condendã, quas Joannes de Jalofi consensu in Zanagæ fluminis ripis excitare jubebat. At tantus apparatus, tantæque spes non temerè conceptæ in irritum recidere. Siquidem appulsâ jam ad Zana-
 gam

gam classe, & arce inchoatâ, Petrus Vasæus Cuneus, quem Joannes classi imposuerat, Regem Jalofum prætoriam navem incautè ascendentem pugione cõfodit, vel fraudem aliquã suspicatus, vel quod frequentior fama tulit, gravitatem Cæli perosus, caussam ibi commorandi quoquo modo tollere paravit. Et cùm Regis cædes barbaros, ac nostros valdè cõmovisset, ne gravius incõmodum accideret, in Lusitaniam remigatum est, Joanne acriter indolente, quòd tantum impendiũ, & tam felicia cœpta unius hominis

Rex Æthiops occiditur sine justâ caussâ.

14 Ioannes vehementer dolet, sed scelus dissimulare consultũ ducit

hominis aut iracundia, aut ſcelus fruſtraſſet; ſed quia non ſatis conſtabat falſa eſſe, quæ Petrus de Bemoiano ſuſpicatus fuerat, placuit crimen diſſimulare; nam magis pertinet ad exemplum magna delicta nõ agnoſcere, quàm agnita leviter punire.

Brevi deinde temporis intervallo alia quoque expeditio bellicum Joannis animum oſtendit. Inter inſulas, quas Lixius Mauritaniæ fluvius circũfluit, una eſt, quam pro ſoli amœnitate Gratioſam, hoc eſt, ſpectantibus gratam, noſtri vocarunt. Et quia

Gratioſa inſula in Mauritania.

ſitus

situs insulæ opportunitatem præbebat bellum inferendi duabus vicinis urbibus Miquinesio, & Alcassarquibirio, placuit Joāni Castellum in insula erigere, operique præfecit Gasparem Zusartem virū manu-promptum, & muniendi arte peritum; & ut vehementius expeditionē foveret, Taviram Algarbiæ urbem se contulit, ubi accepit nuntium, qui attulit Fessensem Regem, cùm agnosceret sibi, rebusque Africanis perniciosissimū fore Lusitanos tam propinquos habere, ut principiis obstaret; incredibili

In eâ arx ædificata.

peditum

peditũ, equitumque mul-
titudine Gratiosam obsi-
dere munitionibus non-
dum perfectis. Quem nũ-
tium vix Rex acceperat,
cùm extemplo Joannem
Sousium ducem nobilita-
te, militiaque præclarum,
cum mille & quingentis
militibus misit; & quia
Zusartius morbo labora-
bat, ipsum Sousium arci
præesse voluit. Qui incre-
dibili celeritate, atque in-
dustria cum suis noctu,
insciis hostibus, arcem in-
travit. Sousiũ sequuti sunt
tres duces claritudine ge-
neris, ac peritia rei milita-
ris perinde insignes Ferdi-

Quæ à Fessensi rege obsidetur.

Rex Ioannes opem ferre obsessis festinat.

nandus Martinius Mascarenius, Martinus Castellobracus, & Jacobus Almeida cum non parva militũ, commeatûs, ac bellici instrumenti copia. At Sousio paucos post dies valetudine correpto, præfectura arcis omnium suffragiis Jacobo collata est. Interea Mauri arcem fortiter oppugnare tentarunt, maiori tamen conatu, quàm successu; licèt enim scalas ad muros intrepidè admovissent, multisque militaribus machinis modò scandere, modò subruere moenia instituissent, pari tamen constantiâ repulsi, & Lusitanorũ

Lusitani Maurorum vim accerrimè propellunt.

tanorum in armis virtutem experti, decreverunt in posterùm non nisi eminus pugnare. Neque tamen Rex novis auxiliis obsessos juvare desistebat, sed Arium Silvium classi *haud* exiguas copias ferenti imposuit, ut ad Lixi ostium appellens incubaret occasioni subvehendi obsessis auxilia, & commeatus. Quod cùm Mauri animadvertissent, absque mora palis, saxis, atque omnis generis materiâ intercisso fluvio, impositoque insuper ad utranque ripam Castello æneis tormentis munitissimo, navigationē

 pe-

finem fecit, frequens senatus ad ejus pedes provolutus orare: *Ne se, remque publicã in casum dare vellet, sed quando suorum amore promotus difficillimam rem, ac pene desperatam aggredi meditaretur, satiùs fore regiæ incolumitati consulere: nam tanto Principe incolumi salvam Rempublicam, illo extincto universam in præceps ituram: hoc se è Republica esse censere, vererique ne si aliter dixerint, eorum fidem posteri sint dãnaturi.* Dum ipse consiliariorum sententiis, & precibus detinetur, admonetur adesse Joannem Abrantiũ, hominem nõ minori prudentiâ, bellicâque virtute, quàm nobilitate insignẽ; quo admisso, sedereque jusso, Rex denuo relationem

Contradicitur ab universo senatu

nem

nem incipit, Abrantiumque sententiam rogavit. Is contra cæterorum opinionem unus disseruit. *Præsentiã Principis præcipuum exercitibus robur, quod haud dubiê maximum fore, si in regia maiestate peritia quoque militaris eniteat; satis constare quantum roboris Ioannes addiderit iis copiis, quas Castellano bello ductaverit, & quò periculosior res nostra in Africa sit, eo maiori auxilio, nempe regio, indigere. An (inquit) tot Lusitaniæ Regibus solâ cupidine proferendi Imperii in Africam transmittere licuit, Ioanni non licebit eumdem laborem suscipere, quo suos summo in discrimine constitutos â crudelissima cæde, aut miserrima captivitate eripiat. Periclitantur qui obsidentur, periclitentur etiam qui obsidionem solvere tentant; neque verò tantorum periculo subtrahere se Principem decet,*

Sed Ioannes Abrantius supervenies Regis sententiam propugnat, ac laudat.

decet, imò publicam salutem suæ anteponere; nam Principes mortales, respublica æterna est. Abrantii judicium mirificè Joanni placuit; sed ne cæteros uni adhærendo offenderet, id consilium sibi in animo esse dixit, nunc autem tanti viri sententiâ accedente, illud libenter amplecti; irent ergo, & quæ ad unũquenque attineret, debitâ sollicitudine pararent. Qui cùm judiciis non animis dissensissent, omnes quasi ex propria mente pecunias conquirere, legere militem, aptare arma, equos emere, commeatus comparare, adornare naves,

Talis viri judicio vehemẽter Rex lætãtur, idque exequi properat,

ves, donec ex Africa allatum est Regem Fessensem cognitâ belli præparatione, cui Joannes tantam curam impenderat, inducias offerre; quas ipse speciem recusantis accepit, ratus quam fœderis cupidus videretur, tam difficilem ad honestas conditiones Fessensem fore.

Fessensis Rex cognito Lusitani apparatu, obsidionem solvit.

Igitur Roderico Sousio, & Jacobo Monroio potestatem facit inducias cum Rege Fessensi ineũdi, nullis certis mandatis, ex re tamen cõsulturis. Qui una cum Ario Silvio classis præfecto re diligenter perpensâ duxere arcem stamtuère,

Induciæ cũ Mauris pacta.

decet, imò publicam salutem suæ anteponere; nam Principes mortales, respublica æterna est. Abrantii judicium mirificè Joanni placuit, sed ne cæteros uni adhærendo offenderet, id consilium sibi in animo esse dixit, nunc autem tanti viri sententiâ accedente, illud libenter amplecti; irent ergo, & quæ ad unũquenque attineret, debitâ sollicitudine pararent. Qui cùm judiciis non animis dissensissent, omnes quasi ex propria mente pecunias conquirere, legere militem, aptare arma, equos emere, commeatus comparare, adornare na-

Talis viri judicio vehementer Rex lætatur, idque exequi properat.

ves, donec ex Africa allatum est Regem Fessensem cognitâ belli præparatione, cui Joannes tantam curam impenderat, inducias offerre; quas ipse specie recusantis accepit, ratus quàm fœderis cupidus videretur, tam difficilem ad honestas conditiones Fessensem fore.

Fessensis Rex cognito Lusitani apparatu, obsidionem solvit.

Igitur Roderico Sousio, & Jacobo Monroio potestatem facit inducias cum Rege Fessensi ineūdi, nullis certis mandatis, ex re tamen cōsulturis. Qui unà cum Ario Silvio classis præfecto re diligenter perpensâ diruere arcem statuère,

Induciæ cū Mauris pactæ.

Et arx diruta.

tuère, quanvis enim ſolum intuentibus jucundiſſimũ eſſet, ſicuti ſupra retulimus, exteris tamen adeò inſalubre Cælum erat, *ut* ſine magno hominum diſpendio à noſtris habitari minimè poſſet. Pactis ergo induciis iiſdem conditionibus, quibus olim cum Rege Alfonſo pactæ *fuerant*, & arce Luſitanorum manibus dirutâ, præſidiarii milites cum armis, & ſupellectile, explicatis vexillis, cæteroque militari honore ad claſſem contenderunt, quod quidem non parvæ gloriæ Joanni fuit; ſiquidem à tanto periculo,

&

& angustiis sola profectionis fama suos liberavit.

Eodem in tempore laudabilem liberalitatem Joãnes exercuit. Nam cùm à Petro Pantoja cive Tavirensi,& opulento negotiatore grandem pecuniam ad belli sumptus mutuatus esset, & non solùm sortem, sed etiam usuram solvere jussisset; Pantoja usuram accipere recusavit; quod cùm Rex cognovisset, duplicem ei usuram pendere imperavit, testatus quoties recusaret, toties duplicaturum. Solenne erat Joanni pro varia personâ variè agere, quæ

Regis liberalitas in Petrum Pantojam.

ad Regem pertinebant ſeverè, quæ verò ad hominem civiliter tractabat; & ita æquè & obedientiam, & amorem conciliabat.

Comes Villaregalis Marchionis titulo augetur.

Eodem anno Pace Juliâ Petrum Noronium Comitem Villæ-Regalis Marchionis titulo auxit. Ingentia hominis merita, ac ſanguinis claritudo fecere, ut omnes de hujuſmodi præmio bene ſentirent; nam cùm Principes dona benemeritis tribuunt, ſtrenuos ſpe allectant, ignavos documento corrigunt. Exquiſitiſſimis ceremoniis, & honorificis ſignificationibus Rex Noronio eam digni-

dignitatem contulit. Cùm enim publici honoris ratio specie magis constet, quàm re, optimè Joannes ostentatione collati muneris ejus amplitudinem auxit.

Pace Juliâ Joannes Eboram venit, quæ indixerat comitia habiturus, ut in communi totius regni cōventu exponeret causas, quibus commotus nuptias inter Alfonsum filium, & Elisabetham Ferdinandi Regis Castellæ filiam pepegisset, simulque patefaceret expensas in Castellano, & Africano bello, maritimisque in Æthiopiam

Comitia Eboræ habita.

 ex-

expeditionibus cõtractas, propter quas regni ſubſidio maximè indigebat ad ſuſtinendos ſumptus, quibus ſolennia nuptiarum pro tantorum Principum dignitate celebraret. Quæ omnes maximâ gratulatione acceperũt gnari fruſtra rempublicam legionibus, ac claſſibus firmari, niſi Principes numero liberorum præcipuo Imperii munimento inſiſtant. Sperabant inſuper novæ neceſſitudinis vinculo utriuſque Regis amicitiam, ex qua publica regnorum quies pendet, multò ſecuriorem futuram. Igitur

Subſidium à Regno, Regi præſtitum.

centum

centum aureorum millia, grandem pro illius ævi opibus pecuniam, libenter obtulerunt, eâ tamen lege, ut modum exigendi tributum penes se esset, quo solitam avaritiam regiorum exactorum vitarent.

Peractis comitiis Ferdinandum Silveriam, & Joãnem Teixeiram nobili comitatu stipatos Rex Joannes Ferdinando Regi legavit cum mandatis ut Silveria in sacris nuptiarum ritibus celebrandis Alfonsi personam ageret. Legatis à Ferdinando magnificè exceptis Hispali conjugale

Alfonsi, & Elisabethæ nuptiæ.

le factum in aulæ facello celebravit Petrus Gondi-salvius Mendoceus S.R.E. Cardinalis septimâ die post festum Christi Domini redivivi eâ quidem magnificentiâ, quæ tantos Principes condecebat. Cujus rei nuntium Joannes ingenti lætitiâ accepit. Sed hoc gaudium, ut fermè in rebus humanis accidit, inopinatus dolor parumper interturbavit; mors scilicet Joannæ unicæ Regis sororis, ipsique carissimæ, tum propter sanguinis cõjunctionem, tum etiam propter eximias virtutes, quas quoad vixit, persan-

Ioanna Regis soror moritur.

ctè

ctè coluit. Recenti adhuc luctu venit in aulá Georgius Regis filius nothus, quem ex Anna Mendocea nobili puella susceperat, cujus adventum inter publicum mœrorem triste aliquid protendere præsagiebant, qui plerunque vana mirari solent.

Georgius Ioãnis filius nothus in aulã venit.

Pestilens morbus eâ tẽpestate per Ulyssiponem plurimũ grassabatur; qua de causa, & quòd Eborensis civitas cum frequentia populi, tum ædium amplitudine, & copiâ cibariorum, quæ vicini agri uberrimè suppeditant, tanto hospitio idonea erat, ea in

urbe excipere nurum Rex voluit, ibique nuptiarum hilaria quanto posset apparatu concelebrare decrevit, regiam magnificentiam ostendere affectans; ut palam fieret Lusitanorum Regum opes nequaquam inferiores esse potētiæ cæterorum Principū, qui Elisabethæ nuptias ambierant. Igitur magistratū variis administris creavit, cui Martinum Castello-brancum præfecit, ut hilariorum pompam se inconsulto pararet.

Nuptiarum pompam magnificè celebrandā curat Rex.

Ineunte Novembri mēse Elisabetha Princeps Pacem Augustam, quam Petrus

trus Gondisalvus Cardinalis comitabatur, eamque ad ripam Caiæ fluvii Castellam Lusitaniamque interfluentis Emmanueli Paceis Juliæ Duci tradidit. Interfuerunt etiam Eborensis Episcopus, Comes Mõsanctensis, & Catanedius, plurimique Lusitani proceres Elisabetham officii causâ comitaturi. Joannes verò, & Alfonsus alterius nurum, uxorem alterius Extremotii dum veniret, expectarunt, ibique pro nuptiarum felicitate præeunte Martino Costa Archiepiscopo Bracharensi, Deo O. rite supplicavere:

Elisabetha in Lusitaniam adventus.

ſtatimque ad quoddam cœnobium monachorum ex Hieronymiana ſodalitate ſe contulerunt, ibi expectaturi præparationem.

Paratis jam omnibus, quæ regiarum nuptiarum pompam decebant, nova Princeps Eboram ingreditur inſigni equo vecta, quẽ purpurâ, auroque inſtratũ Emmanuel Pacis Juliæ Dux, loro itidem aureo ducebat. Ibat ille, ſicut cæteri procerum, omniſque comitatus pedes, & capite detecto, quo ritu ſoli Luſitani utuntur, tanquam Regibus ſuis præ cæteris gẽtibus obſequentes. Rex ipſe

Eliſabetha Eboram ingreditur equo vecta.

ipſe exquiſito corporis cultu, & Gallicâ veſte in oſtentationem lætitiæ ſe exhibuit, ægrè ferentibus antiquæ ſeveritatis amatoribus externos habitus cũ patriis commutari: *Ferme veſtes indicia animorum eſſe; idcircò dedecere Reges qualecunque ſignum levis animi præbere, imò gentiles veſtitus Principem ſervaturum, ne ſicut externos ritus, ita & alias gentes ſuis præſtantiores exiſtimare videantur: præterquam quòd frequenti veſtium mutatione gliſcere luxum pernicioſiſſimam rei publicæ peſtem.* Erant etiã qui adnotarent nullo à cæteris diſcrimine haberi Emmanuelem, cùm eſſet ſecundo loco regni hæres, idem obſequiũ ab eo Rege

Rex Gallica veſte ſe exhibuit, agrè ferentibus multis.

 exi-

exigente, atque à cætero procerum ordine; ſed Emmanuel fraterni excidii memor, gnaruſque inviſum ſemper, ſuſpectumque imperatibus qui proximè deſtinatur, ſtatuit ſe ab omni elati animi ſuſpicione eximere, nullum in Regem officium recuſando, eòque lætantis ſpecie, equum Eliſabetham portantem loro duxit, quam non multos poſt annos ſibi matrimonio conjunxit. Tam diverſas perſonas in mortalis vitæ ſcena ſuſtinent homines, mutantque.

Emmanuel Pacis Iulia Dux equũ Eliſabetham portantẽ loro duxit.

Principum ingreſſum ſecuta

ſecuta ſunt nuptiarum hilaria, & inter alios apparatus indicta eſt equeſtris decurſio, adeò quidem celebris, ut nullam hactenus nec frequentiâ, aut nobilitate equitum, nec cultus, veſtiumque opulētiâ Europa viderit celebriorem. In omni genere ludorum, atque in eo præcipuè, quē juniores haſtiludium vocant, Rex palmariam laudem adeptus eſt. Sed ludorum continuationem interturbavit peſtilentia, quæ in tantum mortalium concurſum vehementiùs graſſabatur. Quod periculum ut Rex vitaret, cum tota

Rex Ebora relicta pestilentiæ causa Alvitum venit.

tota regia domo, relictâ Eborâ, ad Vianam prope Alvitum oppidum venit. Ibi alios equestres ludos Frãciscus Coutineus Marialbæ Comes indixit; quibus pari magnificentiâ ac dexteritate peractis, atrox casus, & inopinatus gaudiũ in subitam mœstitiam, & perturbationem mutavit; nam Regẽ, duosque equites ex eodem fonte aquâ epotâ tam repẽtinus morbus invasit, ut infusi veneni suspicionem præbuerit, admonito ante Rege de meditato scelere. At ipse cætera cautus, neque id antea providerat, neque

Regem morbus invasit.

postea

postea inquisitionem sivit, immò recuperatâ sanitate, ad Almerinum deliciarum locum cum filio se contulit, indeque Scalabim, ubi magnificè ab urbis magistratu exceptus, auditis multorum Principum legatis, qui de nuptiis gratulaturi venerant, eos honoribus, donisque auctos dimisit.

Sũmus Pontifex Alfonso Regis filio concedit magistratũ ordinum equitum D. Iacobi, & Benedicti.

Hæc inter Romã allatũ est Summum Pontificem indulsisse Joanni roganti, ut magistratum ordinum equitum Divi Jacobi, Divique Benedicti Avisiensis Alfonso filio concedere vellet. Qui quidem ma-

gistratus ob ingẽtes reddi-
tus, & primariam nobili-
tatem ejus imperio subje-
ctam, adeò Regibus formi-
dolosus erat, ut Joannes
prudenter intelligeret,
multum sibi, successori-
busque conducere in se,
ac successores tales magi-
stratus trahere; idque con-
siliũ omnes deinceps Lusi-
tani, ac Castellani Reges
amplexi sunt. Sed inopi-
nata Alfonsi mors felicem
negotii exitum frustravit,
quæ in hunc miserabilem
modum contigit.

Alfonsi Principis mors.

Mos erat Joanni sani-
tatis, & refrigerationis cau-
sâ æstuosis diebus cadente
sole

sole Tago fluvio corpus lavare, & natandi arté exercere. Igitur tertio Idus Julii in Tagum iturus filio, si venire unà vellet, fecit copiam: respondit labore venationis fessum manere, malle; quod cùm Rex audisset, ad eum invisendum venit; sed cùm ipsum, & uxorem ad fenestram sedentes vidisset, ipsos de via salutavit, gressumque ad fluvium direxit. At Alfonsus reputans debitum parenti officium se non præstare, mulam, quâ patrem sequi posset, aptare imperavit, moxque impatiens moræ, equum præfecto
 stabuli

ſtabuli paratum celeriter inſiliit; & quia cùm ad fluvium pervenit, Regem já natantem vidit, per campum equitare cœpit, moxque dexteritate equi allectus, Joannem Meneſium ad certandum curſu provocavit; à quo admonitus appetere noctem, eſſeque admodum periculoſum ſine luce currere, equo deſcendit, & in mulam conſcendere conatus, rupto uno ex ephippii loris, iterum in equum inſiliit, Meneſiumque provocare inſtitit ad curſu decertandú. Is autem quanquam Martis dies eſſet, in quo tanquá
ſibi

sibi ominoso, nihil paulo maioris momenti agere solleret, inque malum omen acciperet videre quenquã alterum calceum cum altero concutientem, quod quidam juvenis postquam natavit, coram ipso Menesio fecerat, omnia tamen tanquam fortuita contempsit, seu quæ fato manent quanvis significata non vitantur. Decurrentibus igitur, Alfonsi equus medio cursu fallente vestigio, adeò præcipitanter super ipsum corruit, ut semianimem reliquerit. Ad tam subiti casûs famam advolat pater solicitus, accurrũt

Mortis omina.

aulici, & ut celerius medicamina adhiberi possent, in proximam piscatoris casam, pene exanimem, transtulere. Sed omnibus remediis, quæ ars medendi invenit, frustra tentatis, Deique ope, quà privatis, quà publicis supplicationibus incassum imploratâ, sacrâ tantùm unctione illitus (nam cæteras expiationes animæ privatio sensuū omnino prohibebat) assidentibus matre, & uxore, ultimum diem clausit. Quæ quidem catastrophe insigne documentum fragilitatis humanæ mortalibus dedit: quippe in ætatis

flore

flore periit Princeps longâ vitâ dignissimus; cujus acerba mors tot patris curas in ejus conjugio conficiendo, tot sumptus in nuptiis celebrandis, tot denique spes in eo sitas miserabili sorte frustravit; & uxorem viduam in adolescentia, parentes jam in senectutem vergentes orbos, Regnum futuris dominis quasi destitutum reliquit. Sed quæcũque Dei decreta, non solùm justa, sed nobis salutaria credenda sunt.

Obiit Alfonsus Idibus Julii Anno Domini millesimo quadringentesimo no-

nonagesimo primo, & ætatis sextodecimo, cujus fatum antea prædictũ fuit. Nam cùm Rex partem ædium sodaliũ, qui Claustrales vocabantur, invitis ac renuentibus sodalibus, ad palatium adjunxisset, quò latiùs celebrarentur nuptiæ; monachus inter alios vitæ sanctimoniâ insignis palam non sine multis lacrymis asseruit, vim illam, quæ sacro loco inferretur, supremo Numini vehementer displicere, futurumque ut matrimonium illud, in cujus celebritatem ædes Deo sacra imminuta foret, infelicissimo

ſimo exitu concluderetur. Cujus facti adeò Joannem poſtea pœnituit, ut à Sũmo Pontifice (erat nanque eximiâ pietate) noxæ veniam ſuppliciter oraverit. Vulgus quoque, ut eſt avidus publicæ infelicitatis cauſas ſcrutandi, credebat meritas Regem luere pœnas, ob injurias illatas Joannæ Henrici Caſtellæ Regis filiæ. Alii ad Hebræorum receptionem præſentem calamitatem referebant. Qualibet autem de cauſa id acciderit, haud levem jacturã regno intulit. Licèt enim Garcia Reſendius ſcripſerit Al-

Cauſa, quaæ vulgus mortis eſſe credebat.

fonſi ingenium corporis ornatui, & blandis oble-ctamentis deditum non cõgruere imperaturo Luſitanæ genti duram militiam profeſſæ, alii tamen auctores tradidere Alfonſũ Regiis virtutibus fuiſſe præditum, & quidquid in eo minus robuſtum apparuerit, ætati, & non indoli tribuendum.

Prudentes imminentia mala, præſagiũtur dolentes.

Ad hoc præter dolorem ex Alfonſi deſiderio conceptum, angebat publicæ quietis amantes timor ne Joannes legitimâ ſobole deſtitutus, Georgium nothum ad regni ſucceſſionem vocare vellet; quod

quidem

quidem discordias periculosas reipublicæ pariturū erat, dividendumque regnum duas inter factiones, alteram Georgium, alteram Emmanuelem secuturam.

Regum, omniumque Lusitanorum luctus.

Dum imminentium malorum præsentio prudentiorum animos pungebat, & omnes exquisitissimis lugubribus præsentem mœrorem significabant, Reges palatio egressi, ad privatam domū divertere, seu ne palam lamentādo inferiores maiestate suâ viderentur, seu quia Elisabetha palatium repetere noluit, ne conju-

 gale

gale cubiculũ, mariti memoriam perpetuò renovando dolorem exulceraret. Brigantini vidua, quávis conjugis desiderium, & filiorum absentiam honestâ solitudine toleraret, ad visendam sororem Reginam, alloquiisque levádam, Scalabim venit; nulla enim Regis severitas in Brigantinam domum exercita ejus obsequium, & fidem erga ipsum Regem imminuit. Regni quoque ordines obsequioso libello suum mœrorem significante, Regem orarunt:

Regni ordines Regem orãt ut modum dolori imponat.

Temperaret dolori, ne æternum susciperet; meminerit se non Alfonsi tantùm, sed om-

nium

nium Lusitanorum patrem esse; ne igitur arripissi animus filii mœrore propriæ vitæ, & qua tot etiam filiorum salus penderet, incuravellet. Tam fidas ordinum preces Rex grato animo accepit, eorumque officiū honorificentissimis verbis collaudavit; addiditque *ob rempublicam imperatorum dolori ipfum tum, & humana imbecillitas, & paterna indulgentia pateretur.* Deinde ne Georgii præsentia Alfonsi imaginem repræsentando, Reginæ doloris incitamenta renovaret, ipsi extra palatium habitationem parari jussit, nisi fortè animus fuit hac separatione tegere consilium eum ad regnum vocandi,

Rex Georgium filium à Palatio separat.

eaque de re ſuorum mentes apertiùs explorare. Sed poſtea omni exutâ ſimulatione, ipſe pro filio, contrà Regina pro fratre palam de ſucceſſione contédebant; unde, ſicut antea prudentes providerant, publica perturbatio coorta eſt.

Poſtquam aliquot dies Rex componendo animo inſumpſit, ſe popularium oculis exhibuit; nec multò poſt Caſtellæ Regis legationem accepit, qui in Granatenſi obſidione de generi morte nuntio accepto, Comitem Albadeliſti ſibi propinquâ cognatione

Rex Caſtellæ per legatos dolorem ob generi mortem Ioannis exhibet, & filiam revocare curat.

tione conjunctum, & Episcopum Cordubensem misit, qui Joanni exprimerent suum ob Alfonsi mortem justũ dolorem, & de reducenda in Castellã filia agerent, defunctique Principis exequiis interessent.

In Templo Sanctissimæ Dei Matri ad oppidum Bataliam dicato, Regumque Lusitanorum conditorio, ubi Alfonsi corpus sepultum fuerat, justa persolvere Joannes præsens voluit, & cùm regius comitatus propè Divi Bartholomæi ædiculam uno ab oppido lapide sitam

Alfonsi exequia.

apa-

aparuisset, complentur nō modò viæ, sed proxima rura, quaque longissimè prospectari poterat, mœrentium turba, ac rogitantium inter se: *Ubi Alfonsus Lusitanorum deliciæ? Ubi unicus regni successor?* Cùm publicus apparatus paulatim successit, idem omnium gemitus, nec discerneres nobiles plebeos; virorum, fœminarumve planctus; unà omnes conclamabant periisse Lusitanum Imperiú; unde futuros dominos quærerent? Quasi oblivi-scerentur esse, qui se regni successores existimarent. Nihil tamen Joannem altiùs

tius penetravit, quàm ſtudia hominum in Emmanuelem accenſa, cùm eum legitimum regni ſucceſſorem ſentirent, dicerentque. At ipſe ſapienti moderatione applauſum fugiens, vultu ad mœſtitiam compoſito, exequiis interfuit, quæ omni pompâ, quam dolor ac magnificẽtia invenire potuit, concelebratæ ſunt, iiſque peractis, & Rege Scalabim recepto, Comes Albadeliſtrius ipſum oravit, ne gravaretur ſu Eliſabethâ, ſicut pactum erat, ad Caſtellã reverteretur. Cui orationi cùm Rex libenter annuiſ-

Publicus in Emmanuelem amor.

 ſet,

Elisabetha Princeps in Castellam redit.

set, protinus Elisabetha viam ingressa est, comitante socru usque ad Abrantesium oppidum: Illìc dolore, & itinere fessa paululùm commoratà, tandem ad Olivensá devenit, ubi Martinus Costa Archiepiscopus Bracharensis Joannis jussu eam tradidit Magistro equitum Divi Jacobi, cui Ferdinandus ad filiam recipiendam potestatem fecerat, non parum condolentibus, qui meminerant sortis vicissitudinem, qua Elisabetha Lusitaniam intraverat, reliqueratque.

Secunda res in Africa.

Dum his Lusitania conflictabatur, res nostræ secundo

cũdo cursu in Africa procedebant. Præerat Septæ urbi Ferdinandus Menesius Marchionis Villæ-regalis filius natu maximus. Hic urbé Targá armis cepit, & quinque ac viginti naves, quæ in ejus portu ad anchoras stabant, igne cõsumpsit, trecentosque Mauros captivos duxit.

Targa capta

Rex licèt recenti luctu premeretur, læto tamen vultu victoriæ nuntium accepit, Deoque Optimo Maximo gratias egit, multum collaudato Ferdinando, quòd cùm è prima nobilitate esset, ingentiumque opum hæres, gloriæ

 tan-

tantùm avidus, bellorum pericula contemneret, ac dum Ferdinandi virtutem apertè laudat, obliquè perstrinxit desidiam eorũ, qui famæ incuriosi, turpe otium cum glorioso labore computare non amant.

Rex Ferdinandũ Menesium laudat.

Post Elisabethæ profectionem, Reges Scalabi Ulyssiponem se contulerunt, & quia magnum temporis intervallum urbe abfuerant, ingenti populi concursu excepti sunt. Sed parentum aspectus Alfonsi desiderium adeò vehementer excitavit, ut ex omniũ lacrymis tunc primũ ejus mortem auditã crederes, &

Regis in Ulyssiponem reditus.

& eò ipſo, quòd ſpes, quā de Emmanuele conceperant, unicum ſolatium eſſet, augebat præſentem dolorem timor ne Joannis in Georgium amor jure validior foret.

Neque tamen inter tā multos, qui Emmanuelis jus agnoſcebant, indolemque amabant, deerant qui Joanni blandientes, Georgii cauſam ſeu fovebant, ſeu fovere ſimulabant. Sed qui vehementiùs Emmanuelis partes protegendas ſuſceperat, fuit Ferdinandus Rex Caſtellæ. Nam cùm mortuo Alfonſo, nullum Joannis amicitiæ pi-

Quidā, Rex Ferdinādus præcipue, cauſā Emmanuelis juvabant.

gnus extaret, utilius sibi fore putabat, si Emmanuel, quàm si Georgius in Lusitaniæ regnum succederet; quippe illum tanquam sanguine conjunctum, sibi propitium sperabat, præterquàm quòd ejus factionem promovendo, domesticas Joannis curas augebat, quibus implicitus nihil in Castellam meditari posset. Reges quoque diversè inter se negotium gerebant; etenim Regina fratrem apertè juvabat; & privignum insectabatur. Rex contrà apud uxorem ejus fratrem amare simulabat, & filium

At Reges eâ in re diversè agebant.

cautè

cautè fovebat : ambiguis etiam verbis ingentia dona Emmanueli offerebat, si jure suo cedens, fineret Georgium in regnum succedere; perinde ac si sceptrum ullo pretio vendere *liceret*, cùm inter Principem & privatum hominem immensum discrimẽ sit.

Romæ etiã de negotio contenditur.

Romæ quoque hac de re fuit acriter disceptatũ. Nam Joannes, ut filius ha*bilis* ad regni successionẽ videretur, à Summo Pontifice enixè petebat, ut filium sacris legibus solveret, quò, licèt nothus, pro legitimo haberi posset.

Qua

Qua de re certior factus Ferdinandus, Joannis tentamentis obviam ire decrevit, Pontificique suasit neutiquam ei petitioni indulgeret: *Quod si aliter faciat, naturæ jura infracturum, atque inter Lusitanos intestinas discordias aliturum; quorū utrumque quàm alienum sit à sanctissimo animo suo, perpendere ne gravaretur.* At Joannes, qui difficultates superare regii ac generosi animi esse semper arbitratus fuit, cognitis quæ à Ferdinando objiciebátur, acriùs in conatum innitens, Magistratum equitum Aviseensium, atque Jacobensium filio à Pontifice impetravit, ut tam multos

Rex filium Regno obtiendo multis munimē firmat.

multos equites ei dignitati subjectos in Georgii partes traheret. Ad hæc domum ei constituit regio splendore conspicuam; utpote qui Jacobum Ferdinandium Almeidam, virũ sanguine ac militiâ præclarum, filio in pædagogũ præfecit, aliosque familiares pari claritudine attribuit; ut regiè educatus, & nobilissimis viris circundatus, validior ad contrariam factionem oppugnãdam existeret. Interim tamen, ut videretur bonum successorem relinquere, sibi placido omnibus cordi esse, coram multis asseveravit,

vit, eò sermitiisque ferro filii
innocentem, quòd se eminere
rit Alfonsum regendis Lusi-
tanis non satis idoneum
futurum, ique forte prodi-
gens quam de ejus ingenio
supra attigimus, in libera
Emmanuelem regni cupidita-
tem coërceret, urbe excede-
re, domesticis rebus in-
cumbere pro tempore es-
se existimavit; scilicet
quanto minus se Regi suf-
pectum redderet, tanto
securius regiam indigna-
tionem evasurum.

Emmanuel regis suspicionem vitare curat.

Eodem anno Ferdiná-
dus Castellæ Rex Grana-
tense regnum debellavit,
ex ipsoque bello non pa-
rum

Rex Ferdinãdus Granatense Regnum in potestatem redigit.

rum gloriæ nomini suo peperit. Nec Joanni factũ inglorium fuit: nam licet Regibus insita natura sit, aliorum Principum, confinium præsertim, amplificationẽ ægris oculis inspicere, Joannes tamen in celebranda Ferdinandi victoria rei Christianæ incremento suis commodis præposuit, & quia Ferdinandus à Granatẽsi bello solutus, & non parva regni accessione auctus aptior erat ad inferendum Lusitanis bellum, quod ex discordia inter utrumque Regem propter regni successionem jam animis

Nec Ioannes Ferdinandi incremento invidet.

incensa facile cooperiri poterat, visum fuit Joanni ita rem suam parare, ut non solum nullus timoris locus suis esset, sed ipse in Ferdinandum timorem verteret. Igitur, ut res militaris pluribus modis vigeret, publico edicto sanxit, nequis mulam, aut equum ad bellum non idoneum insiliret; nam & vetito mularum, & inhabilium equorum usu, capacium numerus augendus erat. Sed quia edictum iis verbis conceptum erat, ut neminé eximeret, impietatis incusabatur. Nam homines sacris quocumque

Sed defensionem praeparat.

Mularum usum prohibet.

Ecclesiastici edictum detrectant.

que

que modo initiati clamabant sacrum violari jus, si ipsi regiæ potestati minimè obnoxii, regio edicto parere cogerentur. Quam accusationem ut Rex fugeret, declaravit eos ea lege non comprehendi, nec eam sibi mentem fuisse. Rursus alio edicto cavit ne quis jumentarius calceator mulis ferream soleam aptaret; & licèt denuo inclamassent non minus se secundo edicto lædi, quàm si priore tenerentur; Regis tamen exemplo, qui se ita legi summisit, ut ne morbo quidem diuturno vexatus, mulam unquàm

Querelas querelas astu eludit.

 con-

conscenderit, omnes non gravatè decreto obtemperarunt; inde cum magna reipublicæ utilitate equorum numerus mirificè auctus fuit; quippe equestris militia præcipuum belli robur, & ars regẽdi equos, juventutem viriliter exercet, & à segnitia, quæ animos hebetat, atque consopit, maximè liberat. Cæterùm magnam equorum copiam in Fessensi regno Joannes coëmere jussit, quos per ditiores patres-familias distribuit, atque in turmas divisis idoneos ductores præfecit, jussis ut præstò essent, & ad

Equos ex Africa transportãdos curat.

ad omnia, quæ imperata forent, exequenda promptì.

Inter tot belli præparationes, alia laudabilia opera minimè neglexit Rex. Ulyssipone magnificum valetudinarium ædificari jussit ad ægrotos pauperes curandos, eique addidit insigne Templum omnium Sanctorum nomini sacratum. In Aula quoque elegans sacellum erexit, cui non paucos sacrificulos constituit, uno maximo cæteris præeunte. Is fuit Jacobus Ortisius, qui unà cum sacrificulis, & hominibus musicæ peritis statis

Nec pietatis curā omisit.

horis

horis ritè Deo caneret. Quin etiam à Pontifice Maximo impetravit, ut in Castellis Lusitanæ ditionis, quæ præsidiariis militibus tenerentur, atque etiam in curiis jurisdicentium sacrum quotidie celebrari liceret. Præterea cœnobium virginum institutum Jacobensis militiæ, quantum fœminis licet, observantium, ex Pampuliano suburbio, ubi in memoriam Martyrũ Verissimi, Maximæ, & Juliæ erectum fuerat, ad Chelense suburbium transtulit, virginibusque præfecit Annam Mendoceam nobilem

nobilem fœminam, ex quâ Georgium susceperat, & quæ honestâ senectute, quidquid in juventa peccaverat, optimè expiavit.

Dum Joannes tot ac tãta regiæ pietatis documenta edebat, res accidit, quæ occasionem præbuit proferendi non obscura præstantis animi signa. Lusitanum navigium Minâ revertens auro, ebore, pretiosisque aliis mercibus onustum, in Gallos piratas fortè incidit, qui illud, jure pacis violato, deprædati sunt; quo comperto, licèt iis, quos Joannes in consilium adhibuerat, visum

Galli piratæ Lusitanam navem capiunt.

fuisset nihil in Gallos tentandum, priusquam à Carolo VIII. Galliæ Rege, prædæ restitutionem, & piratarum pœnas posceret; quod si faceret, omnē discordiarum occasionem tolli, sin minus, meliori jure acceptam contumeliā ulcisci posse: ipse tamen secum reputans Principes quantò viribus inferiores, tantò plus niti debere, ut decore potentioribus pares videantur, spretâ securiori sententiâ, arduum consilium tanquam gloriosius amplexus, imperat Vasco Gamæ, qui postea famâ sui orbem implevit,

ut

ut quàm maximâ celeritate posset, omnes Gallicas naves, quæ in Lusitaniæ portubus essent, in spoliati navigii pignus, demptis armamentis, detineat. Quo non segniter facto, multi Galli negotiatores, ad quos non modica inde jactura proveniebat, ad Carolum querelas detulerunt. Sed ille quanvis animo, & bellicâ virtute præditus, seu quia Neapolitano bello districtus, alio distineri noluit, seu quia Joannis amicitiam plurimi faciebat, non modò nihil hostile in Joannem tentavit, sed Lusitanum navigium cum

mercibus integrè restituit, & in piratas severè animadvertit. At cùm factâ restitutione, unus psittacus defuisset, noluit Joannes detentas naves liberare, priusquam psittacus quoque restitueretur; quo planum fieret non ademptas divitias, sed decus amissum, quod sæpe in minimis constat, redimere curavisse.

Eam tamen magnâ sui nominis gloriâ Ioannes vindicat.

Per idem tempus ingétem classem adornare jussit, cui Alvarum Cuneum stabuli præfectum, veteremque ducem imposuit. Sed nec classis è portu solvit, nec quo consilio para-

ta

ta fuerit, auctores tradidere. Resendius tantùm refert, peste per classem increbrescente, Jacobo Ferdinandio Almeidæ, & Alvitiensi dynastæ imperasse Regem, ut classis præfectum suo nomine inviserent; illos autem (etsi animi integros, & aliàs pericula contemnere solitos) contagionem horrentes, per Arium Sylvium maximum cubicularium Regi significasse immeritò tales viros inutili discrimini dari. Quod Rex in contemptum imperii, & periculi formidinem accipiens, Cintrâ, ubi tunc degebat,

gebat, non solùm ad oppidum Rastellū prope classis stationem venit, sed ipsam quoque prætoriam navem conscendit, præfectumque invisit. Et ita periculum spernens, suorū timorem tacitè increpuit.

Pericula spernendo suorū segnitiā increpat.

Sed jam temporum ordo ad exitum supra memoratæ legationis, quam Congi Rex Joanni miserat, nos opportunè revocat. Appulso ad Lusitaniā legato Zacutâ cum sociis Æthiopibus, difficile dictu est, quantum gaudii attulérit Joanni spes, quā de religionis incremento in Æthiopia conceperat;

Æthiops Legatus in Lusitaniā pervenit.

præsertim cùm videret Zacutam, cæterosque socios enixè petentes, ut in Christianorũ gregem assumerentur. Igitur maturum visum religionis mysteriis sátis instructos solẽni pompâ, festoque apparatu lustralibus aquis abluere. Zacutam Joannes, & Eleonora ad sacrum labrũ admoverunt, cæteros viri primarii applicuere; suique sponsoris nomen unicuique initiatorum est inditũ. Mysterio peracto, idonei præceptores neophytis attributi, qui eos Christianis moribus, & sãctis documentis piè ac disertè

Ipse cùm sociis Christianam religionem amplectitur.

ſertè imbuerent, firmarentque. Ita biennio in iis edocendis conſumpto, honorifica tandem legatio in Congum decreta cum regiis donis, & operandis Sacris idoneâ ſupellectile. Nec modò Æthiopes Christiano cultu initiati remittũtur, ſed electi etiã ex Dominicana ſodalitate viri tres literis, ac moribus probati, qui apud Æthiopes, & docendi, & initiandi munere fungerentur. Additi inſuper architecti cum fabris ad templa vero Deo illis in regionibus ædificãda. Princeps legationis fuit Gundiſalvus

Rex ipſos cum legatione alia, & Sacerdotibus in Æthiopiam remittit.

vus

vus Souſa vir nobilis, & ad obeundum munus valdè aptus. Sed eo inter navigãdum peſtilentiâ correpto, Rodericus fratris filius omnium conſenſu ſufficitur. Mirâ interim novæ religionis cupiditate Chriſtianorum adventum Æthiopes expectabant, Regis præſertim patruus, qui Congi maritimæ regioni tunc temporis imperabat. Is cùm audiviſſet Luſitanas naves ad littus appuliſſe, magnâ ſuorum multitudine ſtipatus, ingentique omnium plauſu noſtris in terram deſcendentibus obviam prodiit. Et

Qui Congum appulſi, magna Æthiopum lætitiâ excipiuntur.

Vu quia

quia grandævus erat, ne forte occasio adipiscendæ æternæ salutis fragili cum vita elaberetur, sacro fonte statim se, filiumque, cui per ætatem sibi consulere non licebat, lavari voluit; eoque pacto factum est, ut tam dispar ætas utrique parem utilitatem pepererit. Erat ei etiam filius adolescens, miro quoque animi ardore in religionem nostram accensus, ægrèque ferebat sibi tantum beneficium retardari; sed pater causâ officii, & observantiæ in Regem, noluit ipsum, ejusque filios nepotes suos in obeundo myste-

Æthiops Dynasta cum parvulo filio ad Christi religionē traducitur.

mysterio antecedere.

Temporario igitur templo raptim excitato, ac frõdibus, & ramalibus scitè constructo, tribusque aris Christiano more adornatis, Sacrum rite peragitur; & tunc primum salutaris aquæ mysterium illis in regionibus summâ omniũ lætitiâ celebratum est anno salutis humanæ millesimo quadringentesimo nonagesimo primo. Patri Emmanuelem, filio Antonium vocari placuit. Præterea nõ solùm veneratione novam religionem professus est senex, sed etiã advocatâ concione, superio-

Templũ ex tempore excitatur.

rem locum conſcendens, in nefarios ritus tam acerbè, & acriter invectus eſt, ac præterea flagitia tam dolenter deteſtatus fuit, ut vero Numine illuſtratum abſque dubio crederes. Quæ omnia poſtquã Rex Congi cognovit, adeò lætatus fuit, ut patruum ingrati animi, ſignum ingentibus donis auxerit. Qui Regis approbatione tanquam novâ roboratus vi, editis jam Chriſtiani animi documentis, aliud non minus ſanè præclarum addidit. Siquidem idola undique cõquiſita, licèt ægrè tuliſſent multi, in cumu lum

Ardor Chriſtianæ pietatis in Æthiope.

lum conjici, ac concremari fecit. Ad hæc religiosos viros, tanquam veri Numinis Sacerdotes, summâ veneratione colere, & caritate complecti, de Christianis præceptis sæpissimè inquirere; & quanta cum reverentia rei Divinæ interesset, ex eo apparuit, quòd aliquot principum virorum filios ad templi januam tumultuosiùs strepitum cientes, statim interfici jussit, impium facinus existimans augustissimum sacrificium irreverenter ab hominibus haberi, haud dubièque ephebi assiduæ, impunitæque a-

pud nos (quod pudeat) culpæ, capite pœnas luiſſent, niſi Luſitani Sacerdotes tantum ſupplicium deprecati fuiſſent; Divinā miſericordiam erga mortales neophyto memorantes. Jamque à Congi Rege nuntii aderant orantes, ut quantum fieri poſſit, ad ſe venire properent; nihil vehementiùs Regem cupere, quàm expiatis baptiſmo antiquis ſordibus, ad Chriſtianorum cœtū quāprimum aggregari. Quo nuntio accepto, profectionem ultra differre non placuit. Igitur claſſi idoneo præſidio relictâ, Souſa

Rex Congi Luſitanos ad ſe vocat.

cæteris

cæteris comitantibus viam ingreditur. Cui Emmanuel officii, securitatisque gratiâ ultra ducentos stipatores dedit, itemque ad ferendas sarcinas ingentem hominum vim, qui sacram supellectilem vehere pro honore accipiebāt. Ad medium ferme iter præfectus regius obsequium præstaturus nostris occurrit; ad urbem verò appropinquātibus, oppidanorum agmē de more gentis militarem lætitiam exhibentium sese obtulit, & nostros ordine circunseptos lætissimis vocibus Cælum implentes, ad regiam usque deducunt,

Et magnificè excipit.

cunt, tantâ affluẽtis undique populi multitudine, ut ægrè Lusitanis aditus ad regiam pateret. Rex ipse, in edito suggestu eburneæ cellæ insidens eminebat, ut facilè ab omnibus conspici posset, mitratus infulâ è palmæ foliis eleganti artificio contextâ, à capite ad umbilicum nudus, cætera ad pedes usque veste bombicinâ velatus, lævum brachium armillis ex orichalco decorabat, equina cauda pendebat ex humero, idque solis Regibus gestare fas est. Introductus tandem legatus, & honorificentissimè exceptus, post-

postquam Regem saluta-
vit, & quæ in mandatis ha-
bebat, exposuit, dona re-
gia, & Christiani ritûs in-
strumenta, exigente Re-
ge, proferri jubet. Quibus
conspectis, omnia mirari,
de singulorum usu percō-
tari impensè Rex cœpit,
iisque ad satietatem usque
lustratis, & legato ad com-
modum, & decorum hos-
pitium deducto, de Regis,
ac Reginæ baptismate soli-
citè agi cœptum, & quò
mysterium maiori pompâ
celebraretur, templum,
Christianum in modum
prius ædificari placuit; &
eum jam opus incredibili

fer-

fervore ageretur, ecce à regni finibus nuntii allati, qui Munduquetam gentē à Rege defecisse, agros vastare, inflammare tecta, & pecudum prædas abigere, nuntiarunt, & quia tanto malo Regem occurrere oportebat, ne quis casus inter belli pericula nondū initiatum oppressisset, voluit antequam in bellum proficisceretur, sacro fonte lustrari. Cujus exemplū protinus Regina, & quamplurimi procerum imitati sunt, & in Lusitaniæ Regum obsequium ipse Joānes, uxor Eleonora nomina sibi elegerunt. Sed narrationi

Et priusquā intestino bello occurrat, lustrali aquâ ablui properat.

rationi rerum deinceps in Guinea gestarum finem imponere cogimur; quoniam ea, quæ post hæc sũt secuta, ad scriptores rerum Emmanuelis Regis pertinent, cujus auspiciis fuere patrata; à nonnullisque eloquentissimè sunt tradita, non patrio tantùm sermone, sed etiam Latino. Nos autem in iis, quæ de maritimis expeditionibus retulimus, propositæ brevitatis terminos aliquando transiliisse ingenuè fatemur, sed magnitudine rerum veniam apud lectorem assequi speramus.

Dum in Guinea Deo, ac

Regi novum imperium, stabiliri curabatur, domesticis negotiis reipublicæ utilibus impensissimè vacabat Rex. Nam cùm optimè cognovisset nõ minus

Literis favet Rex.

literis, quàm armis rempublicam vigere; annuas pésiones, quas in præceptorum mercedem Rex Alfonsus nomine quartus Ulyssiponensi Scholæ à Pontifice Maximo impetraverat ab Episcopis solvendas, quanvis acriter ipsi pendere recusarent, confirmavit, ratasque fecit, tá acriter Professorum partes suscipiens, ut haud difficilè causam obtinuerint. E-

jus

jus favore literæ apud nos armorũ usui deditos jamdiu squalentes, florere cœperunt. Liceat nobis per occasionem breviter indolere infelicitatis illarum gentium, quæ literas contemnunt, falsò existimantes armorum curam unicam habendam; perinde ac si belli, & literarum studia sibi invicem noceāt, cùm potiùs mutuò inter se adeò juventur, ut nec duces indocti, nec literati inermes rempublicā beare possint.

Mirâ publicæ quietis curâ discordiam Rex sedavit, quæ inter Episcopum Co-

Rixarum flammas sedulò extinguit.

bricensem, & Præfectum Canonicorum Divi Augustini instituta observantium exoriebatur. Quæ licèt levi principio orta fuerit, tantas tamen vires acquirebat, propter utrinsque partis factiones, ut perniciosos exitus pariturum minaretur, nisi Rex nascentis mali radices solicitè amputasset. Eâdem solicitudine extinxit rixarũ flammas, quibus Civitas Ebora ardere cœperat. Nam cùm Joannes, Jacobusque Mendesii Jacobũ Egidium Magrum occidissent propter injurias ab Egidio Mendesiorum pa-

tri illatas, utraque factio propinquis, clientibusque pollens, vindictam, defensionemque suorum apparabat. Quo cognito, Rex homicidas in exilium agere, offensis denuntiare, ut ab ipso Rege justiam ultionem expectarent; eoque pacto utrorumque coetus dissolvit; & Rodericum Magrum Egidii occisi fratrē severè increpuit, quòd bona Mendesiorū propter crimen publicata, ut sibi donarentur, petierat; noverat quippe magis interesse reipublicæ ingentes factiones pacificatione extinguere, quàm mutuum odium

odium partium suppliciis accendere. Eâdem tempestate tantus morbus repentè Regem invasit, ut sicut in adversa Regum valetudine plerunque accidit, suspicio veneni multos homines incesserit. Et cũ ægritudinis rumor percrebuisset, ejusque finem adesse intelligeretur, non facile dictu est quanta consternatione animi perturbati fuerint. Nam qui Regis severitatem horrebãt, & metu magis, quàm amore in officio continebantur, quasi timore soluti, licenter agere, effrænatè loqui incipiebant. Cæteros

Repentino morbo corripitur.

futuri domini expectatio solicitos in diversa trahebat; alii Georgium impérasè cupere, ejusque partes clam adjuvare; plures Emmanuelis jus ingenuè agnoscere, & causá ejus palam fovere. Erant nonnulli, qui utriusque odio, ac studio vacui, imminentem reipublicæ perniciem factionibus divisæ sincerè deplorarent. Quin non solùm domi, sed etiam foris non parva contentione de regni successione agebatur. Miserat namque Rex Romam Episcopos Portucalensem, & Septensem, Jacobumque Sousium, ac

Futuri Principis expectatio.

Legati Romam missi.

Ferdinādum Almeidium extra ordinem legatos, qui ſuis verbis à Pontifice Maximo enixè peterent, ut Georgiū habilem ad Coronam declarare vellet; at cùm fruſtra operam in negotio conſumpſiſſet, optatum rei exitum aliis tentamentis obtinere contendit. Retulere illius tẽporis auctores Joannem cū Maximiliano Imperatore ejus amitino egiſſe, ut in Georgii favorem jure cederet, quo ad Luſitaniæ regnum aliquando vocabatur: erat enim Maximilianus Odoardi Regis nepos ex Eleonora Odoardi filiâ ortus.

Sed

Sed incredibile dictu est Joannem negotium rebus suis penitus inutilè agitasse, cùm Emmanuel ejusdem Odoardi nepos (erat enim Ferdinando ejus filio satus) jure successionis Maximilianũ procul dubio anteiret.

Eodem tempore inter Ferdinandum Castellæ, Aragoniæque, & Carolum Octavũ Galliæ reges atrox bellum flagrabat propter Neapolitani regni occupationem. Joannes autem quò Ferdinando præcipuo Emmanuelis fautori curas augeret, legatis, qui Romæ degebant, imperavit, ut Se-

Rex Joannes Carolo VIII. Galliæ Regi auxilium offert eo tantùm animo, ut Ferdinandũ Regem solicitudine afficeret.

nam urbem venirent, & Carolum suo nomine inviserent, eique societatem, & opes suas ad id bellum conficiendum offerrent; Gallus cum gratissimi animi signis legationem excepit, multaque verba in Joannis laudem, & ejus amicitiæ existimationem fecit. At cùm Joanni animus non esset longinquũ, atque onerosum bellum ultro suscipere, sed ejus tantum moliminis significatione Ferdinandũ avertere ab Emmanuelis causa protegenda, multum quidem specie, re autem ipsâ nihil Carolum juvit; ea enim

enim regnandi natura est, ut simulatio, justâ moderatione adhibitâ, inter regni artes præcipua numeretur; quæ tamen si dolo malo versatur, in vitium detestabile degenerat.

Nec solùm hoc facto, multis quidem experimentis Joannes ostendit, quantâ prudentiâ in tractandis negotiis valeret; nam licèt militaris famæ avidissimus, inani tamen gloriæ, quæ rebus suis conducerent, præferebat; ideoque Ferdinando Neapolitanorum Regi auxilium ad regnum defendendum magnis precibus, & summâ

Ferdinando Neapolitanorum Regi auxiliū petenti denegat.

nam urbem veni
Carolum
viſerent,e
& opes ſu
conficien
Gallus cu
mi ſignis
cepit, mu
Joannis I
amicitiæ
fecit. At
mus non
atque on
ultro ſu
tantùm n
catione F
tere ab Er
protegen
dem ſpecie
nihil Car

[illegible]mundi natura est,
[illegible] modo
[illegible]teri[illegible]
[illegible]nume-
[illegible] dolo
[illegible]iuma
[illegible]nt.
[illegible] facto,
[illegible]rimē-
[illegible]quan-
[illegible]ctandis
[illegible]m licèt
[illegible]avidissi-
[illegible] gloriae,
[illegible]nduce-
[illegible]ideoque
[illegible]olitano-
[illegible]uni ad re-
[illegible]ilium ma-
[illegible]& summa
[illegible]aij con-

[illegible]

Valentinus, qui Alexander post inaugurationem appellari voluit. Joannes autem de ejus suprema dignitate certior factus, statim Jacobum Sylviũ Romam legavit, ut novo Põtifici suo nomine debitam de more obedientiam præstaret; & quia Alexander, quanquam ex natalium jure Ferdinando subjectus fuerit, ei infensus credebatur; maiorem Joannes de filii causa spem denuo concepit, Jacoboque in mandatis dedit, ut negotiũ accuratissimâ diligẽtiâ tractaret. At Ferdinandus tãcopere in adversum nitebatur,

Iacobus Sylvius Romam legatur.

batur, ut ejus legatus Garcia Lassus Veiga coram Pontifice in purpuratorũ patrũ conventu pro Emmanuelis jure luculentam orationem habuerit. Constat tamen Alexandrum, seu Ferdinandi odio, seu Joannis amore, aures Sylvio æquiores præbuisse.

Interea Joannem adhuc morbo vexatum, pestis, quæ per totam pene Lusitaniam grassabatur, per varia oppida vagari cogebat. Turribus veteribus degẽs nuntium accepit afferentem Christophorum Columbum Ulyssiponẽ ventis jactatum appulisse. Is ut

Christophorus Columbus Ulyssiponem appulit.

ſupra memoravimus, à Joãne cum repulſâ dimiſſus, ad Ferdinandum Caſtellæ Regem ſe cōtulerat; à quo poſt ſeptennium in ſuperandis difficultatibus conſumptum, tria denique navigia regiis ſumptibus adornata obtinuit, quibus in Atlanticum Oceanum egreſſus, primùm Inſulas Canarias petiit; deinde in occaſum dirigit proram, & aliquot dierum velificatione factâ, novas *Inſulas* aperuit, ad eaſque appulſâ claſſe aurifodinas nactus eſt, atque ibi relicto idoneis locis præſidio, duodecim indigenas, præter alia

inventæ;

inventæ regionis argumẽta, in Hiſpaniam revexit. Sui adventûs nuntium, brevi ipſe ſecutus, ad Joannem officii cauſâ venit; apud quem novæ navigationis, prolixâ narratione factâ, inventarum regionum divitias adeò profuſè extulit, ut acceptam à Joãne repulſam haud obſcurè ipſi exprobrare videretur. Qua de cauſa, & quòd Joãnes ſibi perſuaſerat Colũbum Luſitanæ navigationis jura violaſſe, torvo ſupercilio auditum ingratâ reſponſione dimiſit. Mox urgente dolore, vel quòd occaſionem proferẽdi im-

 perii

perii tempore oblatam neglexisset, vel quòd novæ arduæq; navigationis gloria à Lusitanis adepta quodammodo imminui videretur, si aliæ quoque nationes simile sibi decus pararent, proceres in consilium vocat, quid in præsentia decernendum foret, agitaturos. At ii, ut ferme in rebus arduis usuvenit, diversè censuerunt. Quidã existimantes Christophori navigationé jus, quod erat Lusitanis ad acquirendas novas provincias, lædere, ipsius cæde perniciosum nobis conatum cohibendum censebant:

Quomodo à Rege habendus diversè censeatur.

bant: *Nam extincto in tam difficili rei primordio ejus actore, & incognitæ navigationis unicè gnaro, quotusquisque reliquus, qui Ferdinando Regi continuationem sumptuosi moliminis, & incertæ utilitatis suaderet? At si suasisset, ignotam planè, & periculi plenam navigationem susciperet: nec in iis, quæ ad bonum publicum spectãt, honestum, prinsquam utile, eligendum.* Contendebãt præterea *Columbum meritò capite plectendum, eo quòd utrumque Regem fefellerit, ambobus suadendo Lusitanorum jus inventâ navigatione minimè infringi.* Sanctiùs, ac generosiùs alii censuere, *hospitale jus nefariè violaturum Regem, si quem suæ ditionis portu amicè exceperat, ac regio aspectu foverat, nullo postea cõmisso crimine, interemisset, nec etiam publicæ utilitatis causâ fidem cuiquam frangendam esse, satiùs,*

tiùs, & cõsultiùs fore classem celeriter adornare, & antequam Ferdinandus in re tam dubia consilium caperet, ac maritimam expeditionem pararet, quidquid in regionibus nuper detectis ad Lusitaniam spectet, armis occupare. Quam sentētiam Rex, ut excelsæ indoli suæ aptiorem, amplexus, Columbum donis ornatum, portu solvere permisit, statimque classem quàm maximâ celeritate instruere, jussit, cui Franciscum Almeidium clarum eâ ætate ducem cum delecto milite imposuit. At Ferdinandus de classis molimine, certior factus, festinanter legatum ad Joannem misit. Summa legationis erat, Lu-

Tandem liberè, & amicè dimittitur.

Classis adornatur cui Franciscus Almeida præficitur.

Lusitanum Regem ab incœpto abducere, orando, monendoque, ut arma deponeret, utriusque jus, sicut inter Principes sanguine conjunctos deceret, legibus, nō legionibus discerni vellet. Quod quidem Joannes non recusavit, sibi persuadens Ferdinādi causam omnino jure destitutam esse. Barcinonem Petrum Diasium, & Rodericum Pinam legavit, qui cum Ferdinandi procuratoribus ea de re tranquillè disceptarent. At Ferdinandus, cujus res (pace cum Gallorum Rege recens factâ) secundiore cursu procedebant,

Rex Ferdinandus ad Ioannē Legatum mittit.

Qui alios ad Ferdinandū legat.

cedebant, negotium consultò extrahere decrevit, dum Columbus, qui iterũ maiori cum apparatu eadẽ in loca navigaverat, de cõcepta auri, & argenti spe certiora indicia afferret. Eâ igitur mente legatos dimisit cum responsione, brevi se missurum ad Joannem oratores, qui totum negotium icto fœdere transigerent. Ne autem eorum mora Joanni suspicionem incuteret, suis quàm celerrimè proficisci jussit. Erant ii Petrus Aiala, & Garcia Carvajalius, qui initâ legatione, omnia quotidie procrastinando, adeò rem

Ferdinandus iterum legatos in Lusitaniam mittit.

pro-

prolatarunt, ut apertè tandem visi sint nihil aliud in animo habuisse, quàm tempus consumere; donec in Castellam reversi, Joannem magis iratum, quàm delusum reliquerunt; & quanvis eorum astum optimè agnosceret, & Ferdinando vehementer succenseret; placuit tamen in eo dolo connivere, donec Columbi reditu, quo pretio novæ regiones ducendæ forent, satis exploratum haberet.

Interea Columbus nûntium in Castellam misit, qui de regionibus detectis plura quàm ille promiserat,

Nuntius in Castellã venit, qui de regionibus à Columbo detectis multa prædicat.

rat, asseveravit. De quo Ferdinandus jam certior factus, existimavit maximè sua interesse, exortam cum Joanne controversiá penitus dirimere. Igitur eosdem legatos in Lusitaniam Joanni denuo concordiam suasuros remisit; in quorum receptione, ipse, & callidum ingeniũ, & facetum exhibuit: nam Ulyssiponem intrantibus per Divi Vincẽtii portam in proximo portæ campo urbanum equitatum se coram recensere jussit; ibique præsentibus legatis, inter colloquendum verba, ac facetias jecit, quibus haud

haud dubiè belli cogitationes ſuberant. Ipſis autem primo obſequio præſtito domum redeuntibus, dixit *Eam legationem nec caput, nec pedes habere*, lepidè cavillatus ipſos oratores, quorum alter è crure claudicaret, alter ab inſita homini vanitate levior haberetur: atque ita calliditatem cum dicacitate concinnè miſcebat, ut utrunque vitium, quod in extremis conſtat, optimè vitaret; ſiquidem nimius jocus ſcurræ, non Principis; nimia calliditas malevoli, non prudentis eſt.

Lepida Ioānis verba.

Cæterùm cùm neutri Regum pro illo rerum

statu bellum expediret, licèt alter alteri belli timorem incutere invicem curaret; attamen post aliquã negotii altercationem, visis jam ambobus regibus ad concordiam pronis, placuit Joanni inter conditiones fœderis à Ferdinando validissimè desiderati, petere nuptias utriuslibet Ferdinandi filiarum cum Georgio notho, quo is tãti matrimonii ope, ac decore validior ad regni *successionem* foret. Sed perspecto Ferdinandi, & uxoris in Emmanuelem studio de obtinendo conatu ipsi Emmanueli pernicioso

Ipse nuptias Georgii cum utravis Ferdinandi filia poscit, at non obtinet.

so

ſo, deſperavit: deinde ſecũ reputans difficillimum fore nothum ad regni faſtigium evehere, pollicitus eſt declaraturũ ſe Emmanuelem regni ſucceſſorem, dummodo ipſi Eliſabetham defuncti Alfonſi viduam connubio jungeret; & Eleonoram ipſius Ferdinandi notham filiã Georgio nuptui daret. Nõ reſpuit Ferdinandus conditiones, tanquam rebus ſuis conducentes; ſed quia recens adhuc dolor, quo Eliſabetha propter miſerabile mariti fatum cruciabatur, alias nuptias admittere non ſuſtinebat, agi de

conjugiis desitum, & ad componendam de navigationibus controversiam ventum est. Quæ, ut serio tandem agitata ad fœdus usque deducta foret utriusque Regis procuratoribus conventus, Turdisillis Castellæ oppido instituitur. Joannes ergo Joanni Sousio Beringeli Toparchæ, ejusque filio Joanni, & Ayrio Almadensi criminalium causarum Prætori; Ferdinandus verò Henrico Henricidæ Comiti Albadelistio, Guterrio Cardenæ, & Roderico Maldonato ad ineundum fœdus plenam potestatem

Fœdus inter Reges Turdesillis initur de novis terrarū plagis dividendis.

fe-

fecere; omnes egregii quidem viri, & negotio pares; quippe qui duos Principes ingenio callidos, ac imperii proferendi avidos, & de vastissimo dominio disceptantes, utili utrique concordiâ feliciter composuere: illâ scilicet pactione, nescio à cæteris Principibus mirandâ magis, an invidendâ, qua universum terrarum orbem ex æquo bifariam secuere, ducto siquidem circulo ultra Hesperidum insulas ad viginti supra decies centena milliaria versus Australem polum, partē, quæ in Orientem vergit,

Joan-

Joannes (datâ illi ob primæ inventionis jura, eligendi facultate) sibi desumpsit, occiduâ Ferdinãdo relictâ, & ut linea orbem sectura exactè duceretur, pactũ insuper fuit, utrunque Regẽ intra bimestre spatium naves missurum cum certis hominibus Geographiâ, & navigatione peritis, qui ab Insula Divi Antonii unâ ex Hisperidis ad Austrum simul solverent, atque emẽso mari divisionis terminos signarent. Fœdus autem Alexander Sextus Pontificiâ auctoritate firmavit, dirisque, atque impre-

precationibus devovit illorum capita, qui præscriptos semel limites transilire auderent.

Diremptâ hoc pacto lite, solutoque legatorum conventu, cùm dissidium inter hos Principes gloriæ æmulatio esset, & in animis semper repositũ maneret, nullâ rerum compositione satis pacabantur. Igitur de acquisitionum limitibus in Mauritania alia controversia brevì exoritur. Ad explorandum de hac re Ferdinandi consilium, Joannes Henriquũ Almeidium in Castellam misit; interimque Vimi-

Alia inter eosdem Reges disceptatio.

Henriquius Almeidius in Castellam mittitur,

nosum, Mirandam, & Brigantium urbes Castellæ finitimas munivit. Solenne erat illi, dum pacem maximè cuperet, bellum jactā-tiùs parare; ut qui optimè noverat nullum validius pacis vinculum, quàm belli timorem esse. Ferdinandus etiam vitādi belli percupidus, eodem consilio militarem apparatum affectabat; sed cùm utriusque calliditas, tanquam par à pari vinci neutiquam posset, cognitis invicem animis, tandem negotium iisdem legatis uterque mādat, qui iterum Turdesilias convenerunt, & re maturè

discussâ,

discussâ, declararunt jus inferendi bellum regno Tremessensi Castellanis, Fecensi Lusitanis esse. Constat Joannem secretiora Ferdinandi consilia tam diligenter explorasse, ut Lusitanos legatos sæpe admonuerit de iis, quæ Castellani proximo congressu dicturi erant, ut meditato responso cautius agerent: præcipuâ regnandi arte abdita aliorum Principũ accuratè rimari. Verùm ne fortè Ferdinandus cognosceret quinam essent, per quos Joannes admonebatur, homines sibi fidos palam verbis spernebat,

Ioannes Ferdinandi consilia scrutatur.

 clam

clam donis cumulabat ; contra quos infensiores sibi rebatur, laudibus ac muneribus publicè augebat, ut illorum fides apud Ferdinandum pro firma, horum pro dubia haberetur.

Hebræi ad colendã Insulam, cui Divi Thomæ est nomen, mittũtur.

Receptis, ut suprâ *scripsimus*, in Lusitaniam Hebræis, cùm Joanni animus foret eos in Christi religionem traducere, multorum parvulos liberos è gremio parentum abstrahere jussit, eosque sacro fonte abluere, & Christianis documẽtis informare, moxque ut longiore intervallo à parentibus divisi, avitæ superstitionis magis *obli*-

vis-

viſcerentur, eos Inſulam, cui noſtri Divi Thomæ nomen impoſuere, cultures miſit. Jacet Inſula ad Africæ oram ſub æquatore, cujus ambitus triginta ſex milliarium ſpatium complectitur; & gravitate cæli, & ſoli amœnitate jucũda potiùs, quàm ſalubris habitantibus ſit. Igitur Alvaro Caminiæ manu prõpto, & mente capaci, negotium Rex mandat, ac ducentos, & quinquaginta aureos pro ſtipendio attribuit, non eâ ætate, ſicut hodie, exiguam mercedẽ; adeò temporum vitia præmiorũ æſtimationẽ imminuũt.

Rex Scalabim ad visendam Ioannam venit.

Post hæc cùm Rex Scalabim ad visendam Joannā veniret, materiam præbuit judiciis eorum, qui omnibus Principis hujus factis secretum consilium inesse existimabant; sed præter solicitudinem, quam ex Joannæ familiaritate Ferdinando Regi inferre curabat, nihil nisi cum ipsa se comiter gerere in hoc adventu molitum fuisse, traditur.

Ebiū ad visendam Reginam morbo laborandem advolat.

Paucos post dies nuntiū accepit afferentem Cœtobricæ gravi morbo Reginam correptam esse. Ergo ad eam invisendam celeriter excucurrit, & ægrotatam

tam solicitus assedit, quàm conjugalis amor poscebat. Popularium quoque in Reginam studium improsperæ valetudinis fama mirè detexit; nam licèt prospicerent omnes, eâ defunctâ, posse Regem aliam ducere, quæ regni successores pareret, adeò tamen Eleonoræ virtutes animos devinxerant, ut pro ejus vita omnem utilitatem spernerent, iisque restitutio sanitatis perinde grata fuit, ac morbi gravitas fuerat acerba. Emmanuel etiam, & Brigantina Cætobricam venere, ac sororem ægram societate foverunt,

Emmanuel quoque, & Brigantina Cætobricam veniunt.

refotam

refotam congratulatione; juvarunt. Rex autem poſtquam uxoris ſanitatem publicâ ſignificatione gaudii celebravit, ſolitam rerum publicarum curam reſumens, cùm naves, quas noſtri Caravellas vocant, impares hactenus viderétur ad vehenda tormenta, quæ globos magni ponderis exploderent, modum ipſe invenit, quo ea navigia ejuſmodi tormẽtis uti poſſent magnâ rei *maritimæ* utilitate. In idem bonum publicum intentus, duo caſtella excitare juſſit, alterum prope Caſcaſium oppidum, alterum ad

Rex duo caſtella excitare juſſit ad Vlyſſiponenſẽ portum tutandum.

ad Caparicam in Tagi ripa, & ambo ad prohibendum Ulyssiponensis portûs ingressum perutilia, idoneisque præsidiariis justa stipendia constituit. Plura ad regni tutelam, & gloriam non minùs opportuna inchoavit, aut inchoare meditatus fuit, quæ postea Rex Emmanuel, ad cujus tempora omnem Lusitaniæ felicitatem fata reservarunt, summâ cum laude perfecit.

Ipse Joannes, postquam promontorium, cui Bonæ-Spei nomen indiderat, repertum fuerat, detegendæ Indicæ navigationis in-

dies cupidior, classi optime adornatæ Vascum Gamam imposuit, qui maximum illud terrarum promõtorium prætergressus, ad Orientis tandem plagas penetraret. Et quanvis immatura mors eandem laudem Joanni inviderit, attamen idem, quem ipse elegerat Dux, eâdem classe, Emmanuelis auspiciis, maximam, quam ulla ætas vidit, navigationem perfecit, & suo Lusitanoque nomini ingẽtem gloriam, Christianæ religioni maximum incrementum cõparavit.

Rex Vascum Gamã Classi ad Indica maria detegenda præficit.

Hæc agentem non territ

ruit diuturnus morbus; quominus ad maiora niteretur, imò animi vigore corporis imbecillitatem aut rependebat, aut celabat, mutatisque sæpius locis, ac difficiliores aditus præbendo, ne defectio pateret, tandem Eboram venit, cujus cælum hyberno tempore salubre existimabatur, atque eò quoque Emmanuel venerat, suadente sorore, quæ recuperatâ mariti gratiâ, fratri spem fecit Regem, ut par erat, eum regni successorem declaraturum.

Ioannes fœdus inire cũ Ferdinando adversùs Carolum Galliæ Regem noluit.

Cæterùm amicitia, quæ Joanni cum Carolo octa-

vo Galliæ Rege intercedebat, adeò Ferdinandum solicitabat, ut Joannem magnis conditionibus invitaret ad societatem fœderis, quod tunc cum aliis Principibus adversus Carolum feriebat. Id Joannes facere recusavit, non tamen sine quadam verborũ ambiguitate, quæ Ferdinando maiorem curam injiceret, ejusque consilia incerta redderet; sed is quò meliùs de hac re Joannis mentem perspiceret, simulque in ejus valetudine Lusitanorũ animos exploraret, Alfonsũ Sylviũ in Lusitaniã legatũ misit.

Interim

Interim Joannes laudabilia exercere minimè cessabat; quippe argenteam supellectilem, quam ad ferendas belli expensas à sacris ædibus mutuatus fuerat, & omne æs alienum solvere jussit. Quæ jure magis an providentiâ fecerit, dubitari potest, non enim Regibus minus quã cæteris mortalibus expedit integrè creditoribus satisfacere, quippè qui nullius imperio subjecti, nisi ipsi se juri, & æquitati subjiciant, nemo erit, qui eis pecuniam libenter credat.

Argentum à sacris ædibus mutuatum, & omne æs alienũ solvitur à Rege.

Post hæc cùm Rex ve-

Recuperatâ valetudine, Rex equestri ludo præest.

natu corpus exerceret, tã bellè se habuit, ut ad pristinas vires restitutus, publicam equestrem decursionem ediderit, cui ipse præfuit, ac ludorum sodales convivio recreavit; etenim disertè pro tempore, optimâ Principum arte, severitate, humanitateque utebatur.

Eundem annum annonæ inopia infelicem reddidit; quam rei frumentariæ potentes malè auxerunt; quibus, ut publicæ calamitati occurreret, Rex suasit, ut avarè coacervatum frumentum quanti par erat venderent; quo

Frumenti inopiam industriâ reparat.

frustra

frustra tentato, edicto cavit nequis à Lusitanis annonam emeret. Quâ vetitâ, Castellani spe lucri invitati, tantum frumenti numerum in Lusitaniam importarunt, ut pretium copiâ vilesceret; itaque eadem Regis industria pauperes sublevavit, & in avaros animadvertit.

Insuper leges in agriculturæ favorem condere, sicut boni publici interest, sũmopere nitebatur, cùm in veterem morbum tam graviter recidit, ut simulationem exuere, & debilitatem fateri coactus, certos administros elegerit, qui

Iterũ ægrotat Rex.

qui quotidianis negotiis incumberent, graviorum decisione sibi reservatâ; ac ne signandis diplomatibus vires languescerent, aut mora expediendis negotiis noceret, annulũ signatorium sculpendum curavit, quo quisque eorum, qui aderant, ne quis propriè hoc munus sibi arrogaret, diplomata muniebat. Deinde duos Senatores ex jurisdicentium senatu vicissim vocabat, quos de libellis aliquam gratiam jure postulantes consulebat; unde originem habuit magistratus, quem postea indigenæ Palatii

Ingravescente morbo, administros elegit, qui quotidianis negotiis incumberent.

Origo magistratûs, qui Palatii tribunal appellatur.

latii tribunal appellarunt; desperansque nothum filium in regnum succedere posse, cœpit de testamento, & ejus commodo cogitare; ad quod cùm Reginæ favor multum proficeret, filium in ipsius gratiâ reducere summoperè curabat; quo non semel frustra tentato, socrûs, & Pacensis Ducis operam etiã incassum adhibuit. Quippe Regina seu violati conjugii memor, cujus offensam fœminæ, vel virtutibus prædita ultimã obliviscuntur, seu timens ne privigni præsentia filii amissi desiderium perpe-
 tuò

tuò renovaret, postquam Rex Georgium ab aula separavit, nunquam ipsa ad colloquium, aut conspectû admittere voluit. Emmanuel verò quanvis cognosceret sibi non expedire Coronæ æmulum in Reginæ gratiam restituere, cùm tamen ex Regis indignatione maius incómodum timeret, adeò negotium temperanter egit, ut nec sororē devinceret, nec Regis offensionem subiret.

Curis, morboque vexatum Rodericus Sousius, qui eâ tempestate apud Castellæ Regē legati mu-

nere fungebatur, admonuit Alfonsum Sylvium, quem, ut suprà retulimus, Ferdinandus ad Joannem legaverat, specie quidem negotia gerendi, re autem ipsâ non alium animum habere, quàm Joannis valetudinem sedulò explorandi, ac de ejus exitu Ferdinandum quàm celerrimè certiorem faciendi. At legatus tam celeriter confecit iter, ut inexpectatus Regi propè Alvitum oppidum obviam occurrerit, & cùm ibi ad Regem officiosus accederet, ipse de more gestientium equitum, equum calcaribus incitat,

Alfonsus Sylvius Ferdinandi Regis legatus, ad explorãdam Ioannis valetudinem mittitur.

citat, & elevato brachio ait. *Alfonse, adhuc lacertis vires constant ad prœliandum*, & dum parum reticuisset, *cum Mauris* addidit. Optimè intellexit Alfonsus tacitum verborum sēsum, sed perinde ac si non intelligeret, respondit, gratissimum Ferdinando fore rescire ipsum Joannem meliùs valere, quàm fama vulgaverat. Mox, ut mandata exequeretur, colloquium petit, & concesso, Joanni suadere curavit, ut cum multis Principibus fœdus inire vellet adversus eos, qui Christiani orbis quietem perturbarent, & Romanum Pontificem

Rex sanum se esse legato demonstrat.

Ad novum fœdus ferēdū Ioannes à Ferdinādo invitatur, sed frustra.

ſicem impiè vexarent. Huic orationi Joannes reſpondit, ſe quidem *omnibus Principibus pace, multis amicitiâ, quibuſdam etiam ſanguine conjunctum eſſe, & ideo nequaquam ipſi licere tot, & tanta vincula, nullâ intercedente cauſâ, frangere, præſertim cùm Summus Pontifex non tanquam Pontifex, ſed tanquam Princeps, bellis ſe implicaret, multò ſibi fore facilius, & pulchrius belligerantes Principes pace componere, ſi ab iis motibus ſeparatus, & in medio poſitus, operam ſuam ſincero animo, & à partium ſtudiis alieno, interponeret.* Simulatio ab utroque adhibita neutrum fefellit, & quanvis alter alterius animũ cognoſceret, ignorare tamen oſtendit. Sed cũ legatus accepto reſponſo de-

declaraverit in Lusitaniã commorari se velle, ut negotia subinde tractaret, apertè patefecit consilium observandæ Regis valetudinis. Ipse autem, utpote cujus spiritus languore virium minimè deficiebat, eum Stremotium oppidũ misit, ibique quasi retentũ custodibus sepsit adeò acribus, ut ne literam quidem, nisi prius interceptam, in Castellam mittere posset.

Ioannes apparitorem instaurat.

Interim apparitorem *já* antea à Rege Joanne primo creatum, & postea *ab*olitum, denuo creavit, qui duodecim electis stipatoribus semper palatio adsisteret

fieret eo mandato, ut siquis cujusvis conditionis inter palatii terminos ferrum denudasset, statim ab eis occideretur; & quanvis hoc fecisset obtentu sedandi discordiam, quæ inter Jacobum Almeidiũ, & Joannem Sousium ex levi causa exorta fuerat: attamen nonnulli credidere consilium Regi fuisse terrorem incutere eis, qui adversâ Regis valetudine allectati, moliri res novas auderent.

Denuo correptus morbo suprema componit.

Cæterùm ingravescente morbo cognovit adesse tempus componendi suprema, ac prius de animi

 salute,

declaraverit in Lusitania commorari se velle, ut negotia subinde tractaret, apertè patefecit consilium observandæ Regis valetudinis. Ipse autem, utpote cujus spiritus languore virium minimè deficiebat, eum Stremotium oppidũ misit, ibique quasi retentũ custodibus sepsit adeò acribus, ut ne literam quidem, nisi prius interceptam, in Castellam mittere posset.

Ioannes apparitorem instaurat.

Interim apparitorem jã antea à Rege Joanne primo creatum, & postea abolitum, denuo creavit, qui duodecim electis stipatoribus semper palatio adsisteret

ficeret eo mandato, ut siquis cujusvis conditionis inter palatii terminos ferrum denudasset, statim ab eis occideretur; & quanvis hoc fecisset obtentu sedandi discordiam, quæ inter Jacobum Almeidiũ, & Joannem Sousium ex levi causa exorta fuerat: attamen nonnulli credidere consilium Regi fuisse terrorem incutere eis, qui adversâ Regis valetudine allectati, moliri res novas auderent.

Cæterùm ingravescente morbo cognovit adesse tempus componendi suprema, ac prius de animi

Denuo correptus morbo suprema componit.

salute,

salute, quàm de corporis sanitate curare volens, noxiis sacrâ confessione expiatis, & sanctissimo Domini corpore Christiana pietate suscepto, in intimũ cubiculum secessit, uno Joanne de Povoa ex Divi Francisci sodalitio ejus cõscientiæ moderatore, ad condendum testamentum admisso; quem quidem meritò Rex ad tantum munus adsciverat, ob singularem modestiam, & rerum humanarum contẽptum, quam ipse virtutem in dignitatibus sæpe à Rege oblatis constanter spernendis, mirificè ostendit.

Et quanvis auctores tradant testamentũ per memoratum Joannem scriptum fuisse; regemque suâ sponte Emmanuelem ad regni successionem vocasse; traditur tamen, cùm Antonius Faria id scriberet, volenti Regi nothum filium hæredem declarare, obstitisse Antonium, monuisseque Regem ne famã suam læderet tam iniquè de regni successione decernendo, nec etiam in posterum discordias fereret inter filium, & uxoris fratrem, & venturos in utriusque partes: Quod consilium (si vera est fama)

Emmanuelem testamẽto Regni successorem declarat.

tam laudabiliter Rex suscepit, quàm injustè contrà meditabatur; hoc autem sanè, sicut à maioribus accepimus, ita posteris tradidimus, cùm ne invidere Antonii præclaro facto videamur; tum ut noscant Reges quantùm sua intersit ad res magnas talibus viris uti, qui, ut veri copiá faciant, ipsis Regibus contradicere non vereantur: quippe si Rex nullo contradicente filii amore abreptus meditata perfecisset, præclarum nomen egregiis factis acquisitum turpiter cõmaculasset. Sed quicunque fuerit suasor,

ex

ex ipso facto apparet quãtùm jus apud Regem valuit, quãdo æquitatis amore paternum affectum vicit.

Posthæc suadentibus medicis in Algarbiam, ut Mõchicanis thermis uteretur, filio, paucisque comitantibus proficiscitur, manente Reginâ Salaciæ cum fratre ad mariti reditum ibi moraturà. Ipse itinere feliciter confecto, quanvis medici propter algorem (adventabat enim nimis frigida hyems) eâ tempestate balneorum usum improbassent, sanitatis tamẽ cupidine balneum semel

Ad Menchicanas thermas proficiscitur.

Thermarum usu bene se habet, sed venatûs agitatione ingravescit morbus

atque iterũ intravit, quod tam bene cessit, ut consentientibus medicis, postero die venatum iverit, sed intempestivâ corporis agitatione morbus repentè invaluit, defeceruntque vires, & ipse desperatâ sanitate, relictis thermis, Alvorũ oppidum se recepit, ibique omni negotio abstinuit; quod cùm esset contra ipsius morem, semper ad Regis munia implenda intenti proximæ mortis famam vulgavit, quæ etiam filii separatione in Villam-novam missi percrebuit. Atque inde qui ex minimis Regum factis maiora

con-

conjectare solent, suspicabantur Emmanuelem à Joanne successorem declarari. Et sanè postquam Rex id facere seu necessitate, seu jure in animum induxit, volens vivâ voce eum futurum Regem destinare, ut hoc amoris documẽto ejus favorem filio conciliaret, Salatiam quendã ex primoribus misit, qui Emmanuelem & literis, & Regis nomine ad eum invisendum magis amicè invitaret, quàm imperiosè juberet. At ipse non exploraro Regis cõsilio, imò veritus ne fraus aliqua ibi subesset, Salatiæ se conti-

Emmanuelem ad se vocat.

Emmanuel Salatia subsistere decernit, sed postea lentum iter facit.

nere propter Ulyssiponis propinquitatem, ne urbẽ caput rerum omitteret, tutius putavit, donec accepto tertio Regis *manda*to, metuens ne si diutius cunctaretur, obedientiam apertè exuere visus foret, viæ se cõmisit, sed tam lento gradu, ut qui magis expectare mortis nuntium, quàm ægrotum invisere curabat; ac tandem cùm cognovisset labi Regis spiritum, neque ultra *biduũ* victurum, substitit in vico, cui Colos nomen est, *mo*ramque excusavit obtẽtu comitandi Reginam, quæ venire ad maritũ volebat.

Interea

Interea jam corpus, jam vires Joannem nondum Regiæ maieſtatis cura deſerebat, quippè curantibus qui aderant, eum è veterno excitare, Jacobo Almeidio Regiam barbam violentiùs apprehendenti ſe exporrectus ait; Reverentius erat pedes, quàm os manu tangere.

Rex eos qui ipſum irreverenter a veterno excitant reprehendit.

Sed deſperantibus jam penitus medicis, parare funus adminiſtri juſſerũt, quo evulgato mortalitatem expleviſſe creditur; & multo gratulantium concurſu ad capienda regni primordia Emmanuel egreditur, cùm ſubitò aſſertur

Emmanuel vulgatâ Regis morte Regni primordia capere parat, ſed reſtitutæ ſanitatis nũtio cohibetur

fertur redire vocem Joanni, & vitæ spem adesse. Pavor inde Emmanuelis amicis verentibus ne tam præmatura lætitia ipsis in exitium verteret, auxerûtque terrorem literæ Regis ad Reginam datæ, quibus de sanitate recuperata eam certiorem faciebat. Non ita populus, imò quantùm mortuo Rege suo mœrebat, tantùm lætabatur redivivo. Alvori præsertim, ubi exultantium agmina tanto lætitiæ impetu in Aulam accurrerant, ut ne à custodibus quidem arceri possent. Et Rex publici furore gaudii recreatus ja-

Populus lætatur.

nuas

nuas aperire jubet, ut populum sui aspectu satiaret, ipseque ejus amore frueretur. Mox filium, cæterosque familiares ad se vocat, qui præsentem felicitatē mutuis sermonibus extollentes, recuperatam sanitatem juvabant. At hæc lætitia non ultra biduum duravit, quippe denuo ingruente morbo lethalia symptomata omnem spē vitæ abstulere. Ibi omnibus ignavo quæstu moriētem prosequentibus, nemo erat, qui ei ultimum diem denuntiaret, quanvis ipse antea medicis hoc munus injunxisset, donec

At morbus fortius ingruit.

Episcopus Tingitanus, & Jacobus Almeidius suæ fidei esse hoc ultimum officium, & ad æternam salutem necessarium præstare existimantes, ad eum obortis lacrymis accesserunt, dolore verba interturbante, jam diu vivere, nisi Dei ope, non posse; ægrè significant. Quo serenâ fronte audito, eorum fidem laudavit; & gratias egit; statim omni mortalis vitæ negotio relicto, de æternitate solùm curare intendit: in cubiculo altare erigere, in eo Christi Cruci affixi, Beatissimæ Virginis, Divique Joannis

Episcopus Tingitanus, & Iacobus Almeidius Regi ultimū diem denunciant, quo de æternitate curat.

ima-

imagines collocare, iterare noxarũ confessiones, peccatorum pœnitentiá verbis, ac signis edere, atque Ario Sylvio maximo cubiculario scribente testaměti codicillos condere, quibus iterum Emmanueli regnum mandavit, ut hac repetitâ declaratione quod antea cõtra meditatus fuerat, expiaret, eique filium peramanter, ac prolixè cõmendavit. Ipsos codicillos per Arium Sylvium, & Alvarum Castrium veteres fidosque familiares Emmanueli misit, ut tam læto nuntio novi Regis gratiam adipiscerentur, &

Codicillos cõdidit, & Regnum iterũ Emmanueli mandat.

Georgio filio apud illum favèrent; deinde unicuique familiarium ultimum vale dixit, & ab uxore, socru, ac Georgio Costia Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinale præteritarum offensionum, siquæ erant, oblivionem petiit. Nobili viro, qui per plagas Christi Domini ab eo munus petebat, libenter largitus est, confessus nihil se unquam negasse, quod hoc respectu petitum fuisset; moxque importunis efflagitationibus modum imposuit, dicens, nolle se alieni jam regni opes profundere. Cùm verò Annæ Men-

Postrema Regis facta, dictaque.

doceæ

doceæ Georgii matri annuos redditus attribueret, diploma profusis lacrymis pœnitentiam testantibus obsignavit, non dissimulans adeò se in libidinē pronum fuisse, ut nunquā frustra ad peccandum provocaretur. Dein historiam cruciatûs & mortis, quam Christus Dominus pro humana salute passus fuit, legere jussit, summâque pietate audiit. Parique moderatione honorificam appellationem, quæ tunc apud Reges celsitudo erat, rejecit, dicens se jam miserū hominem, nec quidquam ultra esse. Episcopū,

quem ipse ad id sacerdotiũ promoverat, quia ejus mores sacro instituto malè respondebant, electionis pœnitentiâ ductus, severè increpuit, isque in posterum correctionem promisit. Jam pene ultimum spiritum agebat, mente tamen, animoque constabat, & Episcopo Tingitano, qui ipsum in extremo vitæ articulo esse putabat, ob idque morientiũ preces adhibebat, nondum tempus esse dixit, & duarum horarum spatium restare. Sumpto tandem iterum cælesti cibo, & sacro oleo unctus, recitans

sacrum

ſacrum illud carmen: Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miſerere mei; animam placidè exhalavit die ſolis appetente nocte, VIII. Kalendas Novembris An. ſalutis M.CD.VC. Vixit quadraginta annos octoque menſes, regnavit annos quatuordecim, ac menſes duos. Corpus regio funere humeris primorum, qui aderant, Sylvim urbem elatum, & in maxima ſacrarum ædium depoſitum, unde poſtea Rex Emmanuel Bataliam in regium conditorium transferre juſſit. Translationi interfuere Jacobus Dux

Rex moritur.

Dux Brigantiæ, & Alvarus Portugalus ejus patruus jam ad priſtinas opes reſtituti, magnuſque nobilium numerus. Coramque omnibus nudatum fuit corpus, & integrum, incorruptumque repertum, eoque modo huc uſque permanere fertur, quod nonnulli ſignum ſanctitatis eſſe exiſtimant, de qua opinio mortem ſecuta eſt, nam theca ab Epiſcopo Tingitano, & Jacobo Almeidio fortè inventa eſt, quam Rex ſecretò ſervabat, & opinantes in ipſa venena occultari, quibus aliquorum mortes

Ejus corpus dum ad Regium conditorilis transfertur, incorruptum reperitur.

Regem

Regem festinavisse inimici vulgaverant, thecam aperuere animo cremandi venena, ne reperta ab aliquibus forent, qui mortui famæ non parcerent; sed pro venenis invenerunt flagella, & alia cruciandi corporis instrumenta. Unde apparet quàm iniqua de Joanne sparserint calũniatores. Nobis autem non licet sanctitatis nomen cuiquam attribuere, cùm Romani Pontifices, quorũ decretis sanctè obtemperare debemus, id sibi reservaverint.

Regis mors, quia de ejus valetudine lætiores nuntii

vulgati fuerant, maiori Lusitanorum luctu accepta est, eumque populus, quasi iterum ablatũ, acriùs ingemuit.

Ejus corporis habitus.

Staturâ fuit paulo proceriore, corpore usque ad adolescentiam gracili, postea obeso, facie oblongâ, & inter albam rubramque decorâ, oculis nigris ac jucundis, sed qui, cùm irasceretur, rubescerent, timoremque intuentibus incuterent, naso justæ mensuræ; capilli erant densi, ac subflavi, & quanvis intempestivè canescerent, non sivit canos avelli.

Cæterùm qualis quantusque

tuſque Rex Joannes fuerit, ipſa hiſtoria docet. Ejus igitur elogium ex relatis lector excerpet, quibus ſufficit adjicere, & vivum laudaſſe, & mortuo indoluiſſe exteras nationes, ac Reges, quanvis aliqui hominem non amarent. Adeò virtutes valent, ut eas vel inimici fateri, ac venerari cogantur.

FINIS.

SI fortè libellus aliqua verba contineat, quæ ethnicorũ ritus redoleant; Auctor profitetur eo animo ſcripta eſſe, ut *Latinæ* linguæ candor ſervetur, & in Chriſtianum ſenſum accipiantur, ſeque, omniaque ſua Sanctæ Matris Eccleſiæ Romanæ decretis libentiſſimè ſubmittit.

INDEX
INSIGNIUM RERUM, quæ hoc in libro continentur.

A

Anna

B

Bri-

C

Carolus

D

E

F

G

Ioanna

P

R

S

Tega-

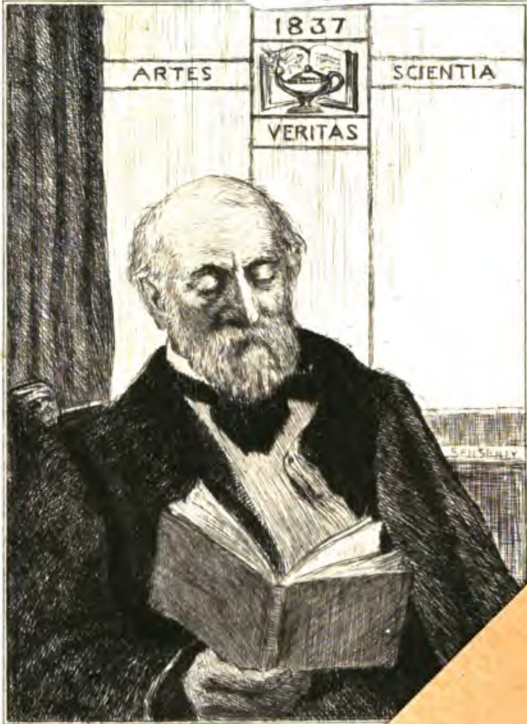
T

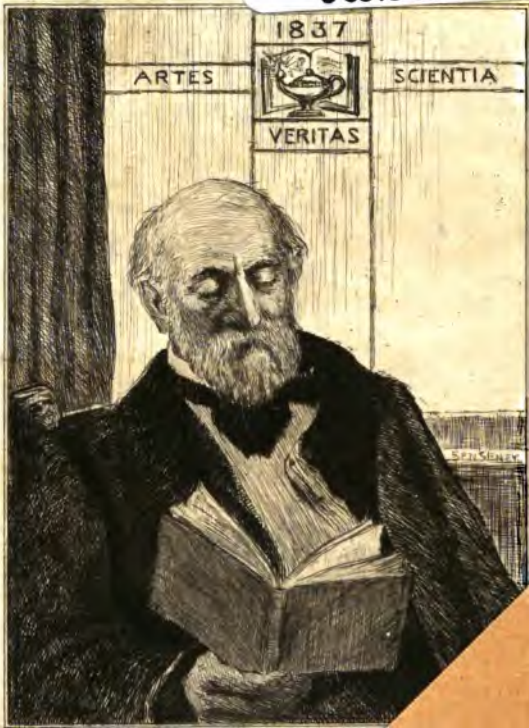
V

Ulyss-

Z

LAUS DEO.

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS

Z

LAUS DEO.